I häfdernas hall. Verklighetssagor för de unga

Bokutgåva

Fahlcrantz & Co., Stockholm 1900.

INNEHÅLL.

---

* * *

Till min lilla vän!

Ofta, när du var helt liten och jag kom på besök till din moder, bad du mig att berätta något för dig, någon rolig saga, om Rübezahl och Rolf Krake, om Loreley och Alpjungfrun, men helst, allra helst, något från »de varma länderna», som den store Sagoskalden lärt dig älska och längta efter.

Minnes du, huru jag knappast hunnit slå mig till ro i din moders mjuka soffhörn, förr än du smög din lilla hand i min och hviskade: berätta!

Och jag skådade ned i dina stora blå ögon, där du förväntansfull satt på pallen, och jag berättade, och du ryste ibland, men log oftast, log, så att jag måste böja mig ned och kyssa gropen i din kind.

Nu är du stora flickan, du är öfver tretton år, och tillsammans med Gunnar, din broder, läser du böcker om främmande länders människor och natur.

Och du ber mig: ack, tag mig med, tag oss båda med, Gunnar och mig, när du nästa gång far så långt bort; tag oss med!

Och som förr smyger du din hand i min och hviskar en smula otåligt: berätta, ack, berätta något ***riktigt!***

Nu som förr kan jag ej motstå din bedjande blick –

skall du väl tycka om mina egna enkla sagor lika mycket som de gamla om Rübezahl, Rolf Krake och Hottur?

I så fall, lilla vän, vill jag hafva något till gengäld. Då skall du bedja din moder spela, och du skall

sjunga för mig med din klara lilla röst, sjunga visan om »Sunnanvindens ö»,

där från luftigt torn
katten blåser än i silfverhorn.

Då är det du, som med min hand i din leder mig

tillbaka till barndomsålderns värld. Tack vare dig, har jag då än en gång fått återse »min barndoms underland».

Dig, min kära lilla vän, och Gunnar, din broder,

skänker jag mina enkla sagor!

* * *

FRÅN SAGORNAS Ö.

Inloppet till hamnen i Reykjavik.

Jag hade läst mitt långväga bref, så länge väntadt. Öfver hafvet, trehundra mil nordanifrån, hade det kommit den dag, jag som minst anat det.

Det hade kommit med bud om sorg och ängslan, om skräck och fasa. Men med samma trofasta vänskap som fordom, med samma tillit till vännens deltagande.

Och det hade rifvit upp minnena från de ljusa glada dagarna.

Huru sved ej mitt hjärta, att så mycken nöd nu drabbat dem, jag höll så mycket af!

Jag märkte icke, att tiden gick; brefvet låg i mitt knä, och kuvertet med de många främmande gröna märkena hade glidit ned på golfvet.

Mina tankar voro långt fjärran i de skräckfulla naturmakternas hemland: jag såg ett land i mörker; solens ljus var doldt af det rasande hafvets töcken, af de brinnande bergens aska; jordböljorna gingo höga, och ur jordens inre uppstego heta vattenpelare, sjudande, porlande – eld och dån, blixt och askregn; bergen brinna; högt uppe bland de svarta molnen glimmar det – eldpelare stiga upp – ah, den kommer, den kommer, den allt förtärande, allt förintande glödande lavaströmmen; den dödar, kväfver, begrafver; i sina eldarmar pressar den allt lefvande till döds –

Och jöklarna sända isfyllda flöden att möta eldgapens sjumilaströmmar af kokande lava; det fräser och hvisslar, det ryker och rasar; ut mot hafvet bär det i väldig brottning: is och eld, vatten och flytande, glödande sten. Hafvet tränges tillbaka, isbergen därute stranda. Och jordböljorna gå allt högre och högre, hela landet skälfver och bäfvar.

Nu remnar jorden!

Och ned i dess hemska djup sjunka de små torfhusen, ack, i all sin ringhet dock rymmande ett lifs lycka och fröjd – mina vänner – –

Jag ser dem sträcka sina händer mot höjden: hjälp oss, hjälp oss, världarnas Herre – du allena hafver bergen i din hand, du allena kan släcka jordens eld och stäfja vattnens vrede, Herre hjälp, Herre hör oss!

Jag ser dem fly till sin jordtäckta kyrka; jag ser min vän, den ädle, vid altarringen sträcka signande händer öfver en liten skara böjda hufvuden – och marken bäfvar, och jorden remnar, och Herrens låga tempel störtar samman.

O mina vänner i fjärran – – –

»Nej så vackra frimärken! Nya frimärken! Från Island? Får jag dem –»

»Nej, får jag dem? Säg, tant, får *jag* dem?»

Det klingar som en lifvets vårsång genom de hemska syner, min själ så lefvande skådat.

Det är mina små vänner som kommit; nu brottas de om kuvertet, och min salomoniska dom måste fälla utslaget.

Men deras nyfikenhet är väckt.

»Tänk, Gunnar, att tant fått bref från Island! Har du varit också där? Är också där sköna skogar och gröna ängar, som du tycker så mycket om? Men du ser så ledsen ut – var brefvet ledsamt, tant?»

Jag måste småle mot min älskling, hvars ögon så trohjärtadt och ömt blicka in i mina.

»Jag har en bok om Island», säger Gunnar; »min premiebok, och den är vådligt rolig. Den är om Nial, men jag ville hellre likna Skarpheden – vet du ingen mer historia från Island att berätta oss, tant?»

»Island», säger Ebba begrundande, »det är inte värst mycket, som står om det i min geografi – hur ser där ut, tant?»

»Nej, berätta hellre en historia –»

Jag ser på de unga vackra barnen, som så synbart anstränga sig att skingra den sorg, de läst i mina drag.

»Hur ser där ut?» upprepar min älskling på sitt lifliga, litet otåliga sätt.

»Usch», säger Gunnar, »där är bara snö och is och lava och hvalspäck, det vet jag.»

»Åh nej», svarar jag leende, »där högg unga herrn miste! Visst hette landet Snöland, innan det kallades Island. Men nog står det en väldig kamp, innan kölden blir herre på dess täppor. Du vet ju, hvar det ligger, du lärde Gunnar! Du vet, att det är midtpunkten af den stora brinnande bergrygg, som går från pol till pol. Ty norr ut och söder ut, långt ut och djupt ned under atlanteroceanens rullande vågor finnes ö vid ö, nej snarare topp vid topp, alla spyende eld, så att hafvets böljor bli oroliga och fräsa och koka. Nå, öfver hafvet höjer sig vår stora ö – ja, ni minnas väl sången, som ni ibland sjunga? 'Hvilar i' –»

»O ja», ropa de ifrigt båda två:

»Hvilar i hvita
skummande vågor
stolt som i sagan
sagornas ö – – – »

De klara rösterna klinga högt och fylligt, och mitt hjärta fröjdas däråt.

»Nåå», säger så Ebba litet pådrifvande.

»Länge du höll med ödet en holmgång», upprepar jag tankfullt. »Ja, det är sant. Island är ett den vilda kampens land – jo, jag vet, hvad du vill säga, Gunnar, men den kamp, jag menar, är allvarligare än till och med din beundrade Skarphedens mannadåd. Det är en kamp mellan eld och is: snöhöljda fjälltoppar med blåskimrande isjöklar samt eldfjäll med svafvelkällor och sjudande springvatten – det är en bild af Island!

Och rundt omkring det rasar samma strid.

Varma vågor, som sköljt Mexikos pinjeklädda stränder, möta isfloden, som kommer från dödens och köldens okända nejder. Från Grönlands vildmarker vältra isfjäll ned mot sagoöns kuster; men med vänliga armar har den varma floden famnat ön; den är dess värn och skydd mot mörkrets makter. Kamp blir det dock om väldet. Och det står en rök af vattenånga öfver denna stridsplats.

Ljudlöst glider den in öfver land och möter andra, från träsken uppstigande dimmor; den sveper allt i en våt, grå töckenslöja, som döljer de skimrande istopparna, döljer de nakna, hemska lavafälten, de tysta, öde sandöknarna. Flodens andra strand kan ej urskiljas; strida och iskalla brusa dess vågor, osynliga för ditt öga, och hafsbränningens dån är starkt och förskräckande; i fjärran höres vildsvanarnas sång från de tufviga, sanka ängarna –

Ack, när skall solen åter lysa öfver detta land!»

»Gör den det någonsin?» frågar Ebba andlöst.

»Jag har ju ändå rätt», säger Gunnar med självkänsla, »snö och is och lava och –»

»Nej – nu lyser solen, Gunnar! Se, dimmorna maka åt sig – som tunga svarta korpar segla de bort öfver hafvet; som stora hvita svanar höja de sig uppför fjällsidorna – de vaja och vifta, som vinkade de ett farväl åt mörkret och fasan.

Skógafoss.

Ty nu kommer solen – se dess prakt!

Se, fjällets toppar gnistra som af millioner diamanter; utför dess stupbranta sida af kolsvart trapp störtar den hvita vilda forsen, och den våta lavan glänser mörkt blodröd.

Hvad skönhet! Hvem talar om Island som mörkrets hemvist, som den färglösa töckniga vinterns boning? Såg man någonsin en rikare färgprakt! Hvar i världen är luften så fylld af skimmer som här, af guldstickade, purpurbrämade slöjor inväfda med briljanter af oförliknelig renhet! Är det ej, som om hafvets osynliga döttrar bära dem i sina alfhänder, låta dem vaja kring snöfjällens tinnar, svänga dem öfver ängarna och betesmarkerna, allt under ljudlös, lätt lekande dans?

Visst är solen blek, äfven när den står som högst på detta nordlands himmel; aldrig behöfver du här pusta under middagsbrandens glöd. Men när det kvällas, när dess röda klot åter sjunker ned bakom det evigt böljande högtidliga hafvet – har någon någonsin sett solen sjunka i mera glödande glans? Se, fjällen lysa i rosensken, se, lavafälten få lif och åter skenbar värme! Se, töcknens lätta slöjor – hvar finnes en präktigare väfnad: skära strimmor mellan purpurränder, skarlakansbräm med gyllene fransar, och violetta flikar, skiftande i finaste guldgrönt –»

»Så vackert», säger Ebba tankfullt; hennes blickar äro drömmande riktade genom fönstret, långt bort mot horisonten, som såge hon öfver dess mörka rand all nordlandens skönhet hägra.

»Men af allt det guldet har man just ingen nytta», invänder Gunnar betänksamt. »Ha de inga grufvor där, inte ens en koppargrufva?»

»Nej, gossen min. I Islands berg finnes hvarken guld eller silfver, och ej ens järn. Än sedan? Hvad skall man här med silfver eller guld? För fårull fås tobak eller snus i byte, och hvad skall man med järn, då man ingen plogbill behöfver?

Men ack, den vackra, hvita, skimrande dubbelspaten, den kolsvarta obsidianen! Du kan se bitar däraf därborta på vägghyllan. Ser du, där har jag mitt lilla Island, min helgedom bland minnen från främmande kära länder.

Tänk dig berg däraf! Gnistrande hvita, mjölkhvita, matt silfverglänsande – och så blänkande svarta, som poleradt kol, som slipadt sot, det är hrafntinna, korpflinta, obsidian, hur du nu vill kalla det. Och här – se, himmelshöga hällar af röd trachyt; se, hur det röda bergraset bryter af mot den blågrå trappen: det är det röda skredet, det är Raudarskrida! Hvar finnes ett sådant maken till det vid Djupivogr?»

»Men allt det där kan man då inte bli mätt af», invänder åter Gunnar, som hvad Island angår är en genombiten liten tviflare.

»Mätt! Ah, du har aldrig smakat den goda, feta rullkorfven – fårepölsen! Eller den sötaktiga mesosten af fårmjölk! Kan man väl njuta af härligare läckerheter än dessa?

Och fågel, må du tro! Och ägg!

Jo, det är andra hönsgårdar än dem, man har hos oss; där går det annorlunda till, än när Ebba och du äro på landet om somrarna och hvar morgon samla in äggen från hönsredena i rishögarna.

Tänk dig ett berg, alldeles invid hafvet, och så högt, så högt, som fem sex kyrktorn ofvanpå hvarandra, ja mer – jo, just domkyrkotorn, min gosse. Djupast nere slå dånande bränningar upp mot berghällarna. Men på klippafsatserna bo fåglarna i långa rader; där sitter den dyrbara ejdern, där är grågåsen, lommen och alkakungen – och de kackla och skria, och de lägga ägg och fälla dun. Och den isländske gossen – där högt uppe öfverst på de sex uppstaplade tornen – han slår ett rep om lifvet, och så firar han sig ned. Huj, hvad det hviner omkring honom, där han svänger mellan himmel och haf! Men äggen skall han hämta hem till pannkaka, och för dunet skall han byta sig till mjöl och gryn –»

»Tror du, att också Skarpheden samlade ägg?» frågar Gunnar med lysande ögon.

Jag tvekar om svaret. Månne Nials söner åto pannkaka eller månne Bergtora, deras moder, gräddade någon sådan?

Visst åto Nial och hans husfru syltmjölk – ty fann man ej på den plats å Bergtorsvål, där härden stått, bitar af förstenad sådan? Men förstenad pannkaka fann man ännu aldrig?

Ebba räddar situationen.

»Köpa de då mjöl? Ha de ingen kvarn själfva? Hvarför ha de inga kvarnar?»

»Nog har Island vattenkraft i sina forsande älfvar, och nog har Island vind för alla världens kvarnar, men Island har intet att mala – fast – – – Jo, Island har dock sina åkerfält; underbara fält, dem man icke behöfver plöja med plog af järn.

Island har sina sandöknar; det är sädesfälten. Hvilket annat land kan uppvisa så sällsamma åkrar? De bära ej mjukt vaggande skördar af gyllene hvete och råg; den skörd, de gifva, är grof och grå, är sträf och strid. Dess höga hvassa strån prassla och susa för vinden, det är ett rassel som af män i harnesk; ty landets försvarare är det, som stå här, samlade i flock. Strandhafren är det. Den binder sanden; den värjer bondens gröna gräsvall, hans sköna fårbete, hans bästa rikedom. Och af dess mörka kärna göres mjöl och bakas bröd. Och så har man potatis, ja, en smula, och kål och rofvor –

Man lefver minsann godt på Island!»

»Men får man inte sylt till pannkakan där då?» frågar läckergommen Ebba.

»Tänk, sylt! Jo, blåbär och kråkbär, så mycket du vill ha. Och det finnes till och med en liten fläck under ett skyddande fjäll, där självfva smultronplantan slagit rot, blommar och bär sin lilla röda doftande frukt.

Visst är Island ett land utan träd, ja, utan både äpplen och päron och utan ormbunkar; storm och salta hafsvindar skulle kväfva dem. Men ängarna! Åh, gräset! Så saftigt som här, så rikt och så tätt står det ej ens på de sköna alpsluttningarna. Här, om någonstädes i världen, låter världarnas Herre 'gräset växa på bergen'.

Och han låter små blommor spira i stenöknen, små vackra blommor, som tappert kämpa sig fram: gult solöga och röd sedum, blå gentiana och hvit erika. Och fjärilar fladdra mellan de klara små blommorna, och vildhumlorna brumma och surra. Det kan vara nog så sommarlustigt på tunet. Också på Island kan lifvet le i solsken.»

»Jag tycker, det skulle vara bra tomt och enformigt», säger Gunnar.

»Åh, inte! Tänk dig, Gunnar, till häst ströfva genom ödemarkerna –»

»Vänta», afbryter Gunnar, »jag vill mycket hellre gå på jakt i skogen.»

»Ja, gå fick du länge, innan du kom till den skogen. Och gräfva fick du djupt – kanske skulle du då finna den, en skog af valnöt och ek, vinranka, hassel och lind; åh, en härlig skog, mäktigt virke, Surturs ved, förkolnad och död sedan tusen sekler.

Men den gröna, lefvande, friska skogen skall du aldrig höra susa på Island; där finnes ej gran, ej björk, ej fager rödklasig rönn, endast litet snår och småkratt, som når dig upp till knät.

Och hvad villebråd skulle du väl hämta dig? Månne den skygga lilla ripan, eller den täcka ärlan, som förtroendefullt kommer ända fram till din fot, behagfullt vippande med sin långa fina stjärt? Nej, låt dem vara fredade, ängarnas och fältens ljufva, milda, bevingade varelser! Låt dem i frid lefva sitt oskyldiga fågellif! Ovärdigt vore detta skytte en sådan mästerskytt som den nye Gunnar Härse!

Islands villebråd, det får du söka i fjordarna, i hafvets djup.

Portland, Islands sydspets. I bakgrunden Myrdals-Jökull.

Det är Islands bästa jaktmark, och många vilda djur fnysa och frusta i bränningarna omkring dess branta kuster. Island är ett land för sig, olikt alla andra på jorden – hvarför skulle det ej hafva sina vilda djur i hafvet, när det ej äger skogar? I hafvet är golfströmsvattnet varmt, det har sköljt Mexikos kust; det är skönt att vältra sig däri, präktigt att gå uppför de strida forsande älfvarna, få sig en kall dusch och fånga sig en fet lax.

Om lyckan är dig god, så kanske du kan få följa med ut på hafsjakt efter någon hval eller blodgirig haj, när du kommer fram till gården, där mina vänner bo.

Den ligger en god dagsresa bort, inne i fjorden, där fjället stupar brant ner och endast lämnar en liten grön landremsa åt människan.

Åka dit kan du icke; ty hvar finnes väl här en körbar väg? Och hvar på hela Island skulle du väl finna en vagn?

Nej, lyd mitt råd, du Gunnar, och stig till häst. Tro ej, att det skall tryta dig äfventyr. Skarphedens mod skulle vara dig godt att äga.

Öfver rifvande iskalla älfvar måste din häst vada eller simma; du får sitta säkert i sadeln, när han klättrar med dig uppför skreden eller utför branterna; icke får du bli rädd för lavafältens remnor och vågor; tänk dig: brusande, skummande, hemska vågor med skarpa kammar, stelnade svarta vågor – men öfver måste du, om du vill hinna till människors boning före natten. Skynda måste

Isländsk prästgård.

du, att du hinner fram, innan det mörknar – ty annars kunde det hända dig, att du rede stugan förbi och ej kunde skilja mellan den och marken – –

Se, den är byggd af jord, med jord till tak; och det är ej en enda stuga, det är en hel rad af kojor, sida vid sida, med gaflarna utåt, alldeles som kyrkstallarna, du vet, där hemma på landet.

Där inne kan kanske vara varmt; men där är säkert vått och mörkt, och bädden, som bjudes dig – håll, akta, lägg dig ej i den, Gunnar! Där vandra och hoppa och lura allehanda markens djur, både kryp- och flygfän!

Men en tallrik tjock, god risgrynsvälling, det kan du nog få. Och vänligt blir du hälsad välkommen, och din häst får friskt grönfoder. Häst – ja, här kan du få se hästar i mängd och får i massa.

Se sedan på människorna också, Gunnar, se rätt på dem, se på dem med goda, vänliga ögon!

Du ser ett tåligt, förnöjsamt folk, stillsamt, vänfast och hjälpsamt. Bry dig ej om, ifall de ej äro klädda så vackert och modärnt, och kanske ej ens på långt när äro så snygga, som din mamma lärt dig, att hyfsadt folk bör vara. Se inte på detta! Hvem kan vara ren om händerna, när hela huset dryper af jord och vatten, och hvem kan dofta af heliotrop- eller maiglöckchenparfym, när man hela dagen packat torrfisk i tunnor? Eller slitit ullen af fåren, ja, slitit, ryckt af den med händerna – ullsaxen känner man knappast ännu till här uppe.

Men gif akt just på denna förnöjsamhet!

Han är så lycklig, denne isländing, min gamle vän, så lycklig fjärran från post och telegraf och telefon, fjärran från världens äflan och brus, förtal och fåfänga, från de stora lysande städerna, borta från all afund, all kamp 'att komma sig upp' – åh, hvad han är lycklig på sin ö, i sin jordstuga, invid sin jordkyrka!

Och tro ej, att det är en okunnighetens, oerfarenhetens lycka. Nej, det är en medveten, stor, lefvande glädje öfver att lefva *just här* och *just så.*

Han är en vidtberest man, denne isländing, min käre gamle vän; han är en lärd man. Han hade kunnat vinna höga platser och mycken ära, om han lyssnat till de röster, som bjödo honom stanna i Danmarks hufvudstad. Han har andats Italiens luft; han har skådat prakten i den stora Seinestaden.

Men hör hvad han säger, lyssna till hans hjärtas röst: af alla världens länder är Island bäst. Ej för gods och guld, ej för ära och glans vill han lämna detta sitt land. Här vill han lefva, här vill han dö. Och stolt är han att vara isländing. Hvilket land har en historia som detta, en litteratur som detta? Hvilket land kan visa upp en Nial, en Gunnlög Ormtunga, en Gunnar från Lidarända?

Ja, säg själf, du Gunnar!

Eller en kvinna så hög som Nials maka, så skön som Helga hin fagra? Minnes du henne? Icke? Nå – blicka då endast på henne, som i afton bjuder dig den goda, kraftiga risgrynsvällingen!

Högrest är hon, och prydlig är hennes dräkt, enkel och svart och slät och åtsittande, som den är. I rika mjuka flätor faller det ljusa håret ned under 'huan', den lilla svarta runda 'toppmössan', hvars svarta tofs hänger långt ned på ena axeln. Hennes blå ögon lysa klara, och hennes tänder skina hvita.

Och hon ser på dig och ler och nickar mot den högreste isländingen och säger som han:

’Ja, af allt hvad Gud skapat på jorden är Island bäst.’

Försök ej att disputera med dem; försök ej att bevisa dem motsatsen; du skulle endast komma på skam. I dessa starka, rena hjärtan skall du aldrig kunna väcka tvifvel om, att icke *deras* land är skönast, deras tun fagrast och deras stuga härligast af allt i världen –»

Jag afbryter tvärt; min blick faller på brefvet i mitt knä; jag griper det hastigt:

Åh, mina vänner! Stugan och tunet, glädjen och lyckan – allt är ju borta, är ödelagdt af detta samma lands fasor! Island, Island, en hård moder är du i sanning för dina goda, trogna barn – och ändock älska de dig, mina hemlösa vänner –

»Ack, tant, jag håller så mycket af dem, dina isländingar», säger nu min varmhjärtade, lätt hänförda lilla flicka, »berätta mer, berätta något om kvinnan med tofsen.»

»Åh nej», säger åter den motsägelselystne Gunnar, »berätta om någon ny Skarpheden!»

Någon Skarpheden! Jag funderar; jag låter de kända gamla sagorna glida förbi min erinring – en ny Skarpheden?

Jo, åhjo, jag har honom! En höfding öfver Island, en sagogestalt; men icke var han fostrad af Nials ättlingar; och mod ägde han förvisso mer än vishet.

* * *

»Islands storhetstid är svunnen. Öfver Island härska sedan sekler Danmarks konungar, men ännu långt mera Danmarks köpmän. Och en köpman vill ha vinst, vill bli rik, vill, att hans kund skall betala med rent guld.

Arma Island! Där fanns ej guld, men där fanns den varma ullen, de feta fåren, den goda fisken.

Och Danmarks köpmän togo i nåder Islands rikedom som pris för den torftiga föda, de bragte Islands barn. Ack, denna rågbrödskaka har kostat ett präktigt får; o ve, för all denna torrfisk endast en handfull potatis! I gengäld mot all denna bländhvita skinande ull – en hel fårahjords sköna beklädnad – endast några få alnar groft vadmal, en liten påse kaffe och en strut socker!

Göm det väl, det dyra, rara, hvita sockret; knyt in det i strumpskaftet och stoppa ned det vid sängfoten; endast på högtidsdagar får ett par bitar däraf komma fram, visserligen mindre hvita, men desto mera rara.

Hvem i Island har råd att äta socker eller hvetebröd i dessa dagar? Månne någon äger ens ett litet bröd af rent mjöl?

Åh, Island, olyckliga, fattiga land, hur ha ej det adertonde seklets sista årtionden skakat dess grundvalar! Det är ett land af fjäll och sten; du tror det bergfast i grunden. Men minns de orden: ’jag skådar bergen och ser dem bäfva och alla höjder vackla –’

Se, hällebergen remnade och jorden öppnade sig; eld och kokande sten flöto fram i fasansfulla böljor, förande på sina toppar glödande klippstycken. Och mörker och aska betäckte allt land; och floder uttorkade och betesmarker förhärjades. Fisken låg på torra land, förbränd af den heta mörjan; svanar och grågäss flydde med klagoskrin mot andra länder; fåren störtade döda till marken. Och människorna!

Intet ägde de nu, guld värdt, att gifva i utbyte mot de danske männens varor, mot mjölet och maten, som

skulle kunnat åter väcka en skymt af lifskraft i utmärglade sjuka kroppar.

Isländingen har förlorat sina får och sin ull; isländingen kan ej betala.

Godt; må isländingen svälta; må isländingen dö.

Ty för intet gifves intet. Så säger världens kloka lag.

Dock – köpmännens välde är omsider slut. Isländingen lyfter matt sitt hufvud och blickar mot söder.

Nu skola ljusare dagar randas. Nu skola frändeskepp komma med korn och mjöl. Ty Danmark äger dock ett hjärta; icke har väl Danmark förgätit sina aflägsna barns i islandet nöd.

Men Danmark kämpar för sitt lif; dess hjärtblod flyter. Engelska kulor hafva härjat dess stolta stora stad – staden med det runda tornet och de många bagarbodarna.

Danmark har intet att gifva barnet vid dess barm.

Isländingen väntar och hungrar. Han blickar med svidande ögon utåt hafvet. Vinternatten har kommit. Men intet segel har nalkats hans strand. Ej ett ljud hör han från världen långt bortom det svarta hafvets svallande rand. Isländingen hungrar och lider, men han knotar icke.

Randen i söder mörknar allt mer. Julens tid är inne. Julen är det glada hoppets tid. Hoppet för Island är ute.

Då ljusnar det i norr. Skenet kommer i knippen – långa ljusstrålar kastas fram öfver himlen; de slockna åter, men snabbt och ljudlöst följas de af nya, ännu starkare, ännu klarare, gula, röda, gröna flammor.

Ishafvet brinner; isfjällen låga – det lyser öfver landet, öfver fjorden, öfver den stora staden, den enda, präktiga, ståtliga staden af femtio svarta tjärade träkojor.

Och i nordljusets darrande, flammande sken – se, som en uppenbarelse, som en glänsande fager dröm glider skeppet in i fjorden, sagoskeppet från fjärran land med mjöl och mat ombord och med en modig man på skansen.

Det är han, sagans yngste son, Islands siste höfding, Islands konung – folk, böj dig för honom, räddaren och befriaren!

Han kommer med kraft åt dina unge män, med hopp åt dina bleka kvinnor, med rosenkind åt dina späda barn. Gläd dig, hungriga folk, se, höfdingen nalkas med mjöl och mat! –»

»Vänta litet», säger Gunnar och griper mig i armen; »hur såg han ut? Har du inte också hans porträtt?»

Hur såg han ut! Jag riktar blicken bort till min islandsgrupp på vägghyllan, där en kär bild blickar emot mig mellan små berg af svart obsidian och mjölkhvit spat. Åter stryker min hand öfver brefvets blad.

Hur han såg ut! Vän Björn, du som för Islands framtid kämpar din stora lifskamp där uppe i nordlandets hufvudstad, icke harmas du i ditt ljusa sinne, om jag inför dessa svenska barn skänker Islands konung dina drag? –

»Jo, Gunnar, hög står han i skeppets stam, så som det en höfding höfves. Hans gullgula hår lockar sig rikt kring ett kraftigt hufvud. Hans klarblå ögon lysa af mod och viljekraft. Hans kind är röd, hans panna bred, hans hand är stark och hans hjärta är oförskräckt. Sådan är han, Islands nye herre, konungen för en vinters natt, Jörgen I Jürgensen –»

»Å-åh –», säger Ebba besviken.

»Han borde åtminstone hetat Grim den store», inpassar Gunnar.

»Konung Jörgen den förste är han dock, konung Jörgen den förste och den siste. Hans namn är aldrig infördt i häfdens kungliga annaler; hans herradöme blef aldrig erkändt af någon annan värld än af denna ishafvens sagoskimrande, räddningsträngtande ö.

Men ännu veta icke isländarne, att det är en konung som nalkas. De veta endast att en man kommit sunnanifrån med ett skepp fullt af mjöl.

Och i stora skaror störta de ned mot stranden; hela staden är på benen; män springa, kvinnor ila, barn tulta – de vinka åt hvarandra, de vifta, de ropa: 'det har kommit mjöl och gryn, nu skall vi baka bröd och koka gröt och äta välling och fröjdas och vara glada!'

Skaran stannar plötsligt; den ryggar tillbaka; de muntra ropen tystna.

En hviskning, hemsk som hungerns spöke, isande som en fläkt från dödens rike, går från man till man. Kvinnor snyfta sakta, och barn klaga högt.

'Ack, hvar är brödet och den varma gröten! Vi hungra, vi frysa, gif oss att äta af den goda vällingen!'

'Frys och hungra, usla folk, dö, om du så vill! Och dö skall en hvar, som räcker ut sin hand att köpa föda af landets fiende. Se, Englands flagga från skeppets topp – ve förrädaren. Bort, du trilskna släkte – gån tillbaka till edra svarta spiselhällar och mätten eder med sot och aska. Ej en nypa engelskt mjöl skall kokas i en isländsk gryta!'

Vred och spotsk står han där, herren öfver Island, ej mannen med det ljusa ansiktet och den starka handen. Nej, mannen med det grefliga namnet, han som residerar i palatset, det svarta tjärstrukna trähuset, det enda huset i en hufvudstad af kojor.

Det är Danmarks konungs ställföreträdare. Det är han, som skall vaka öfver landets ära. Må landets barn svälta; landets ära skall dock räddas.

Han är stark och stolt, den greflige guvernören. Bakom sig har han en flock välfödda män; män med lystna ögon och feta fingrar; se på dem, de danske köpmännen, de sakna hvarken gröt eller bröd; de ha mjöl och gryn i öfverflöd – än sedan?

Det vet väl ett barn, att när varan är sällsynt, blir varan dyr. Kan isländingen ej betala, så må han svälta, tills hungern tvingar honom att lämna sin sista häst, sitt sista får för en grynvälling, som i dag skall rädda makas och barns lif.

Och i morgon?

Nå – i morgon kommer någon annan isländing med sin sista häst, sitt sista får; mjölet är drygt i köpmannens hand; man får spara på varan; man lämnar små portioner. Det gör många hästar, många får.

De danske köpmännen äro mätta och modiga. Hvi skulle de låta sina rättigheter trädas för nära af en slik usel engelsman? Som bjuder mat i hungerstid för billigt pris!

Vik hädan, lede frestare! Med dina håfvor bländar du fåfängt Islands hungriga män, kvinnor och barn.

Den greflige guvernören höjer majestätiskt sin hand som tecken till affärd.

Och skeppet glider sakta från stranden. Harmens ord ljuda från männen ombord; hög står höfdingen i stammen; hans ögon lysa af sorg och vrede; han korsar sina armar; han böjer sitt hufvud. Visst bär skeppet i toppen fiendeflagg – huru skulle det väl eljest lyckats föra undsättning till de olyckliga? Men i höfdingens bröst klappar frändehjärtat, Danmarks goda, modiga hjärta. Höfdingen sörjer, att han ej fick lindra fränders nöd. Han grubblar. Han är ej van att gifva tappt. Han ämnar ej heller göra det nu. Han skall återkomma; mäktigare, starkare; ej bedjande, men bjudande – då skall det vankas mat åt dem, som hungra.

Skeppets glänsande hvita segel fyllas af oceanens vind; nordljusets flammor spraka ljudlöst öfver haf och land, öfver ett folk i förtviflan: 'vårt sagoskepp, vårt drömskepp – o ve, det flyr oss, det har glidit ur vår hand!'

Var tröst, fattiga folk. Skeppet, lastadt med föda, försvinner vid hafvets rand. Men kvar äger du ju den greflige guvernören, de danske köpmännen, hvilkas feta fingrar ge så små portioner!

– – – – – – – – – – – – –

Nu lyser midnattssolen öfver den eviga snön på Herðubreids sköldbuktiga topp, och små rännilar sila ned öfver dess kolsvarta stup. Jöklarnas blågröna is återkastar sommarens strålande ljus – hvem sofver väl på Island vid midsommartider! Prisen himlarnas Herre, att solen är här! Tacken eviga makter, att vintermörkret är förbi!

Det är tyst på Island; dödens och hopplöshetens dystra tystnad. Ingen tackar och lofvar Gud; ingen glädes åt sol och ljus. Islands män, kvinnor och barn äro allt jämt hungriga och bleka; för hvarje solhvarf blir deras lifskraft allt ringare.

Söndag är det; hafvet i hvila; blott som jämna, lugna andetag rulla dess långa böljor mot Islands branta kuster. Öfver Reykjavik höjer sig Esjan, majestätisk, hvit och kall, och de båda åsar, som bilda dalen, hvari Islands residensstad är belägen, äro lika grå och nakna som alltid. På dalbottnen växer dock gräs, skönt grönt gräs.

Men hvar äro Islands stora fårhjordar? Och hästflockar? Döda af pest. Sålda för mjöl åt danska köpmän.

Och Islands män och kvinnor, hvar äro de denna junidag i förra århundradets början, för jämt 90 år sedan? Äro de döda äfven de?

Långsamt släpa de sig till det lilla svarta jordtemplet vid insjön på andra sidan staden. Lönar det sig än att bedja? Ha ej Islands män och kvinnor utan återvändo anropat himlarnas Herre om hjälp och bröd? Är det icke fåfängt att bedja?

Luta dig djupt ned i din bänk, du isländske man; skyl ditt anlete och böj dina knän inför Honom, som styrer världens öde!

Ty medan din bleka hustru där hemma åt dig och de små kokar söndagssoppa af ängens gräs, och medan den greflige guvernören på sin soffa i sitt palats tager sin söndagsblund, medan du själf där inne i kyrkan mörkt rufvar öfver kommande dagars nöd, se, så nalkas han åter, befriaren, höfdingen från nordljusets flammande natt!

Ljudlöst glider hans skepp in i den vida Faxafjorden. Nu som då skina dess segel hvita, och Englands flagga sväfvar i dess topp. Nu som då står han hög i stammen, med korslagda armar, med högburet hufvud, den reslige höfdingen.

Vak upp, Islands folk, din räddare är åter här! Han kommer med mat åt hungrande munnar, än mer, han

kommer med kanoner.

Långsamt vänder skeppet bredsidan mot land; kättingar rassla och ankaret faller. Mot Islands hufvudstad gapar en rad af svarta kanonportar.

I den lilla skeppsbåten nedstiger höfdingen; i hans bälte glimma kolfvarna af två pistoler. Han följes af alla sina trupper, af tolf raska sjömän.

Men hvad nu? Hvem dröjer kvar å skeppsbord?

Konung Jörgen är en modig man, modig mer än vis. Ty hvarför har han låtit den falske franske resenären följa med på en färd, där det gäller spelet om en krona?

Må fransmännen följa sin egen Cæsar, den väldige världsbetvingaren, som just i samma nu kufvar Europas furstar. Men må nordens Napoleon under sitt tåg mot arktiska regioner akta sig för franska tungor.

Lent är hans språk, mjukt och skönt; men dolskt blicka hans ögon, den franske mannens, som nu från skeppets däck ser båten glida mot land. Ofärd bådas förvisso af så onda ögon.

Nu går höfdingen i land med sina män. Tyst och stilla är det på Reykjaviks gator. Endast från kyrkan ljuder matt salmsång af darrande svaga människoröster, röster, som höjas utan förhoppning.

Åh, sjung högt och klart – låt sången ljuda öfver stad och dal, öfver hela Island, att Islands folk må resa sig i nytt mod: nu kommer konung Jörgen.

Tyst och stilla är det i den greflige guvernörens träpalats. Guvernören sofver på sin soffa, medan hans kock lagar den goda, läckra söndagsmaten. Minsann, det är ej ängsgräs, som kokas i dessa grytor.

Vak upp, gref Trampe, vak upp och skåda! Ditt välde är slut.

Inom din dörr träder han just, den man, du i vinternatten så hånligt afvisade. Hans panna bär konungsmärket, hans hand håller pistolen.

Gif dig, gref Trampe, här gäller det ditt lif. Gif dig med godo åt höfdingens starka hand. Han vill ej blod, han vill frid, han vill se de olyckliga glada. Därför krossar han i ett slag ditt grefliga välde. Följ honom blott lugnt. Utanför posta tolf handfasta män. Följ stilla, gnugga sömnen ur ögonen, tag din hatt och säg farväl till din härskarställning. Nu är du fånge å Englands skepp.

Revolutionen har brutit ut öfver isjöklarnas och de heta källornas land. Revolutionen är redan fullbordad. Hvar såg man ett större mannadåd med så ringa manspillan!

Öfver Island råder nu konung Jörgen.

Bummelum – trumman röres i Reykjaviks gator. En sällsam musik i tystnadens hemvist. Det ekar mot åsarna, det tar ljudet från den matta salmsången.

Och ut från kyrkan strömma Islands män. Ut från de femtio svarta kojorna skynda Islands kvinnor; till och med de danska köpmännen vakna upp ur sin söndagsro och gå häpna och yrvakna ut att se hvad som är på färde.

Ja, gniden er i ögonen, biten er i fingrarna. Sant är det ändå. I drömmen icke. Knyten till om edra mjölsäckar och sätten lås för edra boddörrar. Ingen fattig man eller kvinna kommer mera att tigga er om barmhärtighet.

Se, hvilken flagga är det, som nu vajar från palatsets tak? Kännen I den? Icke är det Danmarks Dannebrog.

Nej, Islands egen flagga är det, dess stolta sköldetecken, älskadt af en hvar af dess folk: hur skönt det är! Mot ett upprördt hafs mörka blå lysa trenne torkade klippfiskar.

Kunde väl en konung skapa en bättre flagga? Slut dig omkring den, Islands folk, den skall förvisso bringa dig lycka på hafven.

Från palatsets trätrappa emottager konung Jörgen sin hyllning. Hans tolf män stå som lifvakt bredvid.

Han pekar utåt fjorden, där hans skepp ligger för ankar. Och han talar:

'Isländare – Vi bringa eder mat – Sen Våra kanoner! Gån i frid till edra hem, baken bröd och koken gröt. Men gån i stillhet. Lyssnen ej till upprorstungor. Bären lydnad

Han pekar utåt fjorden, där hans skepp ligger för ankar. Och han talar.

för Oss, eder Öfverhet – som härmed bjuder och befaller en hvar af eder att ofördröjligen i Våra händer afgifva alla gevär, svärd och dolkar, som till äfventyrs torde vara uti eder ägo. De danske köpmännen bjude Vi att stanna i sina hus en hvar för sig. Den, som mot denna Vår kungliga befallning bryter, varder ögonblickligen arresterad, ställd inför krigsrätt och inom två timmar skjuten. Så är Vår vilja. Gån, isländare, och äten middag.'

Konung Jörgen regerar väldeliga och ej alldeles utan vishet.

Vid stranden är lif och munterhet; från skeppet föras stora säckar i land, de goda grynen, det rara sockret, det sköna mjölet. Och billigt, så billigt få Islands män och kvinnor köpa föda. För en handfull ull få de en skäppa mjöl och för en mark talg få de en kappe gryn. Lustigt ringlar röken ur rökhålen på jordkojornas tak; illa luktar det af bränslet, den torkade fårspillningen, men åh, hur rart smakar ej vattvällingen!

Ett fritt och oberoende Island, så är höfdingens stolta dröm. Ett lyckligt folk, utan hunger och svält, fritt från danska ämbetsmän, fritt från danska köpmän.

Konung Jörgen proklamerar inför all världen:

Att Vi Jörgen Jürgensen tagit Islands styrelse i Vår hand under namn af protector och med myndighet att föra krig och sluta fred med främmande makter.

Vidare:

Att krigsmakten utnämnt Oss till öfverbefälhafvare till lands och vatten.

Samt:

Att Islands stora sigill icke längre erkännes, utan skola alla dokument undertecknas egenhändigt af Oss, och med Vårt sigill – J. J. – bekräftas.

Jörgen I Jürgensen.

Och isländarne svuro tro och lydnad; de svuro att med lif och blod försvara flaggan med de tre klippfiskarna; de åto sig mätta och voro modiga och glada.

Bummelum – konungens trumma ljuder genom gatorna.

Från skeppsgluggen tittar den fångne grefven bort mot land. Intet hår är krökt på hans hufvud. Men han är djupt nedslagen. Makten är ljuf äfven i arktiska länder.

Konung Jörgen för intet lysande hof. Inga främmande furstar buga sig inför honom; inga konungars sändebud hylla hans konungsliga person. Men den franske resenären spisar hvarje dag vid hans taffel.

Konung Jörgen låter kalla sin lifvakt till vapen. Han ämnar göra sin eriksgata; han ämnar i spetsen för fem man underlägga sig ej blott Islands hufvudstad, utan allt riket, från Hjörleifshöfði i söder till Djupivogr i öster, från Siglufjordr i norr till Breidavik i väster.

Åter brister han i visdom. Eller hvarför skulle han lämna den franske resenären kvar efter sig!

För fransmannen blir tiden lång. Han önskar sällskap. Och skulle ej en grefve, om också fången, vara värdig att sitta till bords med den store Napoleons landsman?

Den fångne grefven är höfvisk; han bugar djupt för Frankrikes son – ty har icke Danmarks sjette Fredrik blifvit Frankrikes bäste bundsförvant, snart den ende, och är ej alliansen mellan fransk och dansk en europeisk veterlig sak? Hvi skulle den då ej gälla också mellan konung Jörgens danske fånge och franske resenär?

I glad själafrid och med ljufligt samvetslugn förråder denne sin vän och höfding.

Gref Trampe blickar utåt hafvet: se skepp vid randen. Hvem nalkas Islands kuster? Och är det än ett fiendefartyg, så skall förvisso ditt välde, konung Jörgen, vara ute den stund, det ankrar i Faxafjord.

Andlös skådar den danske ädlingen, hur skeppet närmar sig. Kommer det från Danmark? Nej, engelska färger bär dess flagga. Nå, lika godt. Den danske man, som med engelska vapen eröfrat Danmarks ishafsö skall dömas af Englands lag. Sjöröfvare är han och ej befriare; laglös äfventyrare är han och ej protector.

Ve konung Jörgen! Gref Trampe sofver ej längre middag på sin soffa.

Med höfviska ord och later har han förvärfvat fransmannens vänskap. Själf är han en fången man; konung Jörgens skepp kan han ej lämna. Men fransmannen är fri. Han kan bringa bud till det engelska skeppets befälhafvare, han kan göra denne kunnig om det brott, som blifvit begånget.

Men försiktigt, varsamt, att ej den främmande engelsmannen må möta de mätte och glade isländarne, utan endast de hämdlystne, danske köpmännen!

Den franske resenären är klok och listig; hans namn är Vancoeur –, sannare talade namnet, om det varit Sans Coeur; dess bärare är vuxen förrädarens värf.

Den engelske kommendören lyssnar med häpnad till den flod af klagomål, som lik en hatets lavaström väller emot honom från franska läppar.

Han ser ej den lustiga röken, som ringlar fram ur skorstenshålen på stadens torftak, än mindre förnimmer han, hur muntert det puttrar i grötgrytorna på härden.

Island är i uppror. Island är revolutionärt. Island vill vara självständigt. Det har kullstörtat lag och förordning; det vill ej längre hungra – ve upprorsmännen! Ned med konung Jörgen!

Nu vajar åter Danmarks Dannebrog från konungens palats. Islands stolta klippfiskflagga är nedfirad för alltid. Aldrig mera skall dess hafsblå duk fritt smälla i vinden och förtälja om Islands korta frihetsdröm.

– – – – – – – – – – – – –

Men i spetsen för sina fem man rider konung Jörgen allt jämt sin eriksgata. Och hvar han drager fram, hyllas han af alla; inför hans makt och majestät böjas alla hufvuden.

Stolt och ståtlig träder han in i de danske ämbetsmännens hus och befaller dessa landets utsugare att anse sig afsatta. Och ödmjukt lägga de sin ämbetsmannamyndighet i den mäktiges händer. Han utnämner nya amtmän och amtförvaltare: skulle icke Islands egna bönder kunna styra land och rike, skulle icke Nials och Egil Skallegrimsons, Grettes och Gunnlögs ättlingar vara herrar i Island lika bra som främlingarna från Danmark?

Hell konung Jörgen! Högt hyllas han af Islands män.

Hör prästernas böner i Islands jordtempel:

'Hålle Herren i höjden hägnande hand öfver vår gode, vår fromme konung!'

Konung Jörgen är sannerligen god och from; han ökar prästernas lön; han dömer folket fritt från alla skulder och förbindelser till danske män och danskt land. Ja, konung Jörgen är sannerligen stor och mäktig. Så har han färdats nu i veckor och månader. Hans ädla stridshäst af isländsk börd har fört honom genom yrande svarta sandöknar, öfver stelnade hemska lavafloder, genom forsande kalla jökelälfvar.

Nu nalkas han trygg och glad sin kungliga residensstad. Han har ridit genom Almannagjá's djupa svarta dalgång af idel lava och hans ögon hafva tjusats af Thingvallvattnets vida yta; i lugnt traf styr han sin häst öfver Mosfellsheden. Luften är hög; dagen är klar. Snart skall han skåda den blåa fjorden, den gröna dalen mellan Esjans och Skardsheidis långsträckta snöhöljda åsar och på dalens botten den svarta staden, från hvars palats skall vaja det fria Islands duk.

Konung Jörgen är glad; hans värf är ändadt; nu är allt Island underlagdt hans välde.

Almannagjá.

Men konungens panna mörknar. Hans kind bleknar lätt. Han håller in sin frustande, blacka lilla islandshäst och kommenderar halt. Hans fem män hålla äfvenledes in sina hästar. Alla skåda ned i dalen. Gröna äro ängarna; svart är staden; men ute i fjorden ligger det främmande skeppet med engelsk örlogsflagg i toppen, och från palatset skiner Dannebrogen röd och hvit.

Aldrig brast konung Jörgen i mod. Han drager sitt svärd; han sporrar sin häst: 'framåt mina män, i dag gäller falla med ära!'

I susande galopp bär det nedåt, öfver de gröna ängarna, där de tjockulliga fåren beta. Han ser sig ej om. Han märker ej, att hans lifvakt försvunnit. Hvem följer en konung, som rider mot sitt fall?

Islands män stå i stugdörr och vinka:

'Vänd om, vänd om, konung Jörgen; din stad är tagen, din flagga hånad!'

Ur låga fönster blicka Islands bleka kvinnor:

'Signe dig Gud, konung Jörgen, du gaf oss mat; nu är du själf i våda!'

Konung Jörgen ilar framåt, mörk i hågen: 'Mitt folk, jag gaf dig mat – och ej en hand höjes nu för mig! Mitt folk, gå tillbaka till din nöd och ditt förtryck; du är ej värdt att äga en konung som jag'.

Herre och konung, du är tapper, god och from, men vore du något visare, visst förstode du då, att mot Britannias välde skulle din arktiska ö kämpa en ojämn strid.

Konung Jörgen lämnar sin värja i den engelske kommendörens hand. Nu är han själf en fånge, och den danske grefven är fri. Fri, men icke härskare. Rätt skall skipas, men ej här; den skall skipas i det stora

London; där skall den danske man dömas, som under Englands flagga eröfrat ett rike från sin egen danske konung.

Konung Jörgen är fånge på sitt eget skepp. Hans egna män lyda ej hans röst. Från skansen befaller den engelske kaptenen.

Gref Trampe är hedersgäst ombord å Englands segerrika örlogsman. Han tömmer sin pokal för en lycklig resa.

De båda skeppens segel spännas sakta af vinden. Sida vid sida glida de ut öfver Faxafjordens blåa vågor. Konung Jörgen står i akterstammen. Hans hufvud är blottadt; hans ögon blicka mörkt mot land. Esjans hvita snörygg rodnar i aftonsolen: 'Farväl, mitt folk – farväl, mitt land; jag ville dig godt!'

Nu sjunker solen i islandshafvet, och oceanens böljor svartna.

Konungaskeppets segel äro spända; skummet yr om dess bog. Det är en präktig seglare, denna, som i midsommarnattens ljusa skimmer bragte frälsning åt ett hungrande folk. Långt efter sig lämnar det den engelske kamraten.

Tankfull blickar konung Jörgen mot norr, där hans rikes isjöklar ännu synas höja sig mäktiga och mörka.

Ha – hvad är detta? Ett sken, en eld!

Han spritter upp ur sina tankar. Långt akterut glimmar det hemskt öfver vågen. Nu ljuder nödskott – eld, eld ombord å engelsmannen!

Alle man på däck, lägg rodret om – nu gäller att frälsa människolif!

Konungens stämma är klangfull och klar. Nu är fara å färde, nu är han åter höfding. Och alle man lystra hans kommando.

Med säker hand styr han i natten ned mot det brinnande skeppet.

Klart lyser skenet på gref Trampe; han har tappat sin bägare, han har tappat sitt mod; klart lyser skenet på den franske resenären, Vancoeursans coeur, han är ömklig att skåda!

'Konung Jörgen, konung Jörgen, rädda vårt lif, kom till frälsning!'

Genom rasande böljesvall styr konungen sitt skepp; själf leder han verket, och verket skall lyckas.

Elden slickar i tackel och tåg; det sprakar och spritter, det knastrar och knäpper. Ratsch, nu nå lågorna talgen och ullen, Islands talg och ull, fjäder och tjära, de danske köpmännens rika vinst på små magra portioner af mjöl och gryn. Huj, hvad det brinner – hör, hur det fräser och fnyser! Och nu, åh, hvad skrän och skräll, det brakar, som om skeppets fogar skulle brista; det dånar, som om domens dag vore inne – elden når kanonerna, elden når krutet –

Gref Trampe skälfver och den franske resenären kvider; de utsträcka sina händer i natten:

'Konung Jörgen, vår räddare, fräls och hjälp!' – –

Konungen har fullgjort verket; hans sista bragd är ändad. Hans fiender äro frälsta. Han är åter en fånge på sitt eget skepp.

Från det brinnande vraket slå lågorna mot skyn. De lysa öfver hafvet, vidt, vidt ut öfver det svarta öde

islandshafvet. De skina ända bort mot Islands strand. I deras röda sken ser höfdingen än en gång sitt lands snöfjäll rodna – en sista gång.

Lågorna slockna. Bort drager höfdingen för evigt.

Konung Jörgens saga är lyktad.»

* * *

»Nå, Gunnar, hur synes dig denna Islandssaga?»

I DET LANDET DACIEN.

Du, mitt sagoälskande lilla vintersällskap från brasans skymningsstunder, jag önskar, jag hade dig bredvid mig här, där jag sitter på min veranda i högsommarens blomsterrika, ruinfyllda Visby. Aftonen är ljum; fullmånen glider stor och klar öfver den gamla ringmuren med dess väldiga torn och med breschen från tyskfejden för mer än 350 år se'n, då eld och förstörelse gick öfver den då så stolta staden.

Genom denna breda bräcka i muren ser jag hafvet glittra; det är stilla i afton, och dess krusiga böljor skälfva i den bleka månstrimman: en bro af silfver, det enda silfver, som dansk och tysk ej kunde röfva från denna stad, där i de flydda tiderna »svinen åto ur silfverträg och kvinnorna spunno på guldtenar».

I afton tiger hafvet. Men hvad det kan berätta, hvad det har att förtälja, när det sjunger och dess böljor melodiskt sorla, eller när det brusar i mäktigt dån sunnanifrån, och dess vågor öfverrösta hvarandra, brottas, resa sig öfver och öfver hvarandra för att komma först fram och berätta – berätta för den hvita stranden, för de stormpiskade fläderbuskarna, för hagtorn och vildtörne sagor och sägner om kamp och förstörelse, om krossade skepp och förintade städer.

Och hafvets sång från sunnan är som dofva toner från hundra orglar, är som mäktig klang från tusen kyrkors klockor.

Om sägnen verkligen vore sann, om den icke vore någon gammal saga?

Sägnen om Vineta, den rika staden på tyska kusten, på Ysedoms strand, Östersjöns en gång mäktigaste härskarinna, där kyrkportarna voro af blankpolerad koppar och kyrkspirorna af rent guld. Och de män, som bodde i den staden, voro modiga och tappra; de trotsade både daner och svear, ja själfva kejsar Carl den store i det tyska landet. Och munkarna, som höllo mässa i kyrkorna med kopparportarna, sjöngo, så att det ljöd upp emot himlen: *Salve, salve regina.* –

Långt ute från hafvet syntes Vinetas spiror och torn, och när dess klockor ringde och orglarna brusade från alla dess kyrkor, då flöt klangen som en flod af tonböljor vida öfver Östersjön. Ja, mäktigt och skönt var Vineta, dess palats härliga och dess murar oöfverstigliga.

Men stranden, den hvita sandmarken på Ysedoms kustvall, den var falsk och förrädisk. Människorna byggde höga torn, men ack, dessa nådde icke mera i höjden. För hvarje hvarf af stenar, som hopades på det andra, sjönk muren två hvarf ned i sanden – kyrkor och palats, fästningar och torn, allt sjönk och sjönk, till dess vattnet forsade omkring spirornas gyllene kors, till dess också korsen försvunno i hafvets djup, till dess Vineta var borta, undansopadt som ett stoftkorn från jorden, utplånadt af den Mäktiges hand, hans, hvars röst bjuder: byggen edra hus på hälleberget, icke på lösan sand, förliten eder icke på guld och egen makt – varen ödmjuka till sinnes. –

Sjuhundra år har gått, sedan Vineta sjönk; men ännu kunna sagodrömmande barnaögon i klara stilla dagar genom det gröna hafsvattnet skönja spirorna och tornen. Stora fiskar simma ut och in genom kyrkornas

fönster och underliga hafsväxter slingra sig kring de gyllene korsen.

Men när stormen blåser upp till dans, då ringer det i klockorna, då ljuda orglarna från hafvets botten, då går klangen vida kring östersjökusterna och berättar gamla sägner om det forna Vineta. – –

I afton hvila vågorna. Hafvet slumrar; det sträcker sig makligt i den glittrande månbryggan långt långt ut och har alls intet att förtälja.

Men åh, hur härligt dofta icke fläder, rosor och liljor samt akacians fjäderlätta vippa! Nu i nattens daggvåta tystnad är blommornas rätta tid att lefva och andas; ty för den brännande solen och den torra skarpa dagvinden hänga de sina hufvuden och försmäkta.

Kaprifolierankan kring min veranda bär rika gula blomklasar, och ur dessas lilla ymnighetshorn sväfva tusen andeväsen, svaga som en förnimmelse; de tätna omkring mig, de växa, de taga gestalt och form, allt medan högsommarens fullmåne skiner fram öfver förfallna tempelhvalf och spetsbågar i nutidens ruinfyllda Visby.

Också blommornas andar sjunga om de forna dagarna. Man får lyssna noga och spändt, om man vill höra och förstå dem, ty för den tanklöse är deras sång som en myggas aflägsna sum-sum, och han sluter med ovilja sitt af rosenspaliern omramade fönster för att stänga den ovälkomne nattgästen ute.

Men du, min lilla sagovän, som jag i afton så gärna ville ha vid min sida, du och jag, vi veta bättre; vi lyssna båda, andlöst, till dess vi urskilja sångens mening, sådan den ljuder emot oss om en annan stad, ett nytt uppståndet Vineta med ännu härligare kyrkor och tempel, än det som sjönk i hafvet, ett nytt Vineta, stolt och mäktigt och dock lika litet beståndande som det gamla, dömdt till undergång liksom detta.

Och medan vi så lyssna, vidröra blommornas andar våra ögon med sina fina trollspön, så att vi också må varsna och skåda.

* * *

Se, det nya, det återuppståndna Vineta – huru härligt reser det sig nu på en annan ös kust! Samma östersjövågor svalla mot dess strand, öfver samma haf dånar den fulltoniga malmklangen från dess tempels klockor: hafvens drottning är äfven hon kallad, denna nordens mäktigaste stad, Gotlands och Östersjöns nya härskarinna, medeltidens Visby.

Se, säga de gamle i glad stolthet, hon sitter såsom

> en drottning på hafvena, en moder är hon för alla krämare, och mest alla skepp, nordan ifrån och sunnan, ifrån östan och västan, ställa till henne sina segel och stammar.

Gammalt hus i Visby.

> Här hopas varor från Österland och Västerland; här finnas Indiens skatter, kosteliga kryddor, paradiskorn, muskot och kardemumma, doftande rosenolja och brokiga mattor; här finnas Rhenlandets vin och nordlandets pälsverk, här är rikedom och prakt.
>
> De höga husen ha trappformiga gaflar utåt gatan,

och de glänsa af marmor och skönt måladt glas i spetsbågsfönster; konstrikt huggna pelare uppbära deras våningar, gyllenläder täcker deras väggar och bänkar, och nere i den hvälfda pelarprydda källaren är det godt om läcker fisk i den murade dammen, medan den evigt rinnande vattenstrålen plaskar i brunnens huggna stenbassäng.

Här bo köpmansfurstarna, de som bygga skepp och råda öfver hafven, de som trotsa konung Valdemar i Danmark och stifta sjörätt och skrifva vattenlagar för alla som segla i Nordeuropas farvatten. De äro söner

af ett storslaget släkte, dessa gutar; deras fäders fäder i hedenhös voro med i det stora sagoslaget, som stod vid Bråvalla i det land, som ligger västan för sol och östan för måne; där stredo ock deras mödrars mödrar som valkyrior och sköldmör.

Nu råda gutar öfver Östersjö, och deras kvinnor sitta klädda i gyllenbrokad och röd flöjel och spinna guldtråd på guldtenar, medan deras barn spela skyttel med guldkulor och kasta varpa med silfvertackor.

Ja, rika äro de, Visby mäktiga handelsherrar. Och för att skydda sina skatter omgärda de sin stora stad med en väldig ringmur; de bygga och de bygga, högre och allt högre, så att den väl må kunna stänga de lystne danske röfvare ute, som vilja roffa åt sig guldkulorna och silfvertackorna och plundra de krokiga gatornas palats.

Och muren förses med många torn, åh, väldiga torn, du har ej sett deras like i norden! Sextio till sjuttio fot höga och i flera våningar med skottgluggar och utfallsportar, torn, som skola trotsa tid och förödelse och i århundraden för kommande släkten vittna om Visby stads makt.

Men hansestaden Visby tänker ej blott på vinning, guld och ära.

Innanför den höga muren råder Herrans fruktan:

»Prisen Gud, som skänkt oss god handel och riklig vinst! Byggen tempel och resen kyrkor! Stiften kloster och läsen mässor. – Si, främlingar från all världen nalkas hit att drifva varubyte, si, de skola ock finna kyrkor, däri de kunna tjäna Gud på sitt eget tungomål – ryska för de ryske, tyska för de tyske och norska för de norske, och de skola häpna och undra och vidt utbreda ryktet ej blott om Visbystadens outtömliga rikedom, utan ock om dess stora helighet. Si, då skall välsignelse hvila öfver handeln!» –

Och tempel reser sig bredvid tempel i storslaget majestät; de väldiga murarna nå högt mot höjden, och de svindlande hvalfven räcka upp emot skyarna. Aldrig såg man i norden slika tempel – härliga pelargångar, där marmorn glänser från rikt huggna kapitäler; skönt formade fönsterbågar, å hvilkas konstrikt målade rutor bilderna af alla helgon och himlens härskaror skinande i gyllene kläder skåda ned på de knäböjande.

Men skönaste prydnad af guld och ädelstenar hafva de fromma gifvit det helgon, åt hvars ära hvarje enskild kyrka är byggd: rika gåfvor offras åt Sancta Maria, den allra heligaste jungfrun, hvars stora kyrka är den enda af alla dessa Visbytempel, hvari äfven en eftervärld skall prisa Gud; juvelprydd är Sanct Klemens med sitt ankare; guldstickad Sancta Catarinæ kjortel; af rent silfver är Sanct Olafs yxa och af gyllene silfverbleck hans krona, medan åt den helige Nicolaus offras kräkla och kåpa af tyngsta, puraste guld.

Ty Sanct Nicolaus sträcker ut sin hand öfver haf och vatten; han binder stormen och han leder vinden åt dem, som honom dyrka, så att deras tungt lastade skepp lyckligt nå hamn.

Och från hans tempels västra gafvelmur, omgifna af den tolfbladiga tegelstensrosen, lysa de oskattbara karfunkelstenarna med klart ljus vida öfver hafvet, så att de sjöfarande midt i mörka natten finna rätta leden.

Skulle icke Visby köpmän skänka stora och rika gåfvor åt Sanct Nicolaus, som så nitiskt främjar deras intressen? Skulle de ej glädjas, då den helige Dominicus’ efterföljare, svartbröderna, ville bygga denna kyrka, den yppersta i tiden, storslagen i sin enkelhet, öfverväldigande i sitt majestät?

Skönt och ljust, luftigt och lätt bygga Sanct Franciski lärjungar templet till sin mästares och Sancta Catarinæ ära, men än väldigare reser sig Sanct Nicolai kyrka för att strängt och allvarligt leda jordens barn till himlen. Inom dess murar skall predikas med makt och kraft, och dess skola i klostret tätt invid skall uppfostra och lära unga släkten, så att de försaka världen och varda fromma, Gudi hängifna män, den heliga romerska kyrkans och Sanct Dominicus’ lydige och trogne tjänare.

* * *

I dominikanernas kloster i Visby sitter han, den lärde och fromme brodern Petrus, lektorn öfver Gotland, priorn öfver Sanct Nicolai stora och rika klosterstiftelse.

Han är en man af mycken lärdom, han är en man af mycken fromhet; blid och vek är Petrus de Dacia, till kåpan långt mer än till hjärtat de stränge dominikanernas broder. Och i inre kamp lefver han sitt ensliga lif långt mer än i yttre predikoverksamhet.

Men kan man ej predika på annat sätt än med hårda skrämmande ord? Kan man ej predika med pennan, i skrifter, som skola bestå i århundraden? Kan man ej predika Guds rikes ankomst till jorden under en lefnads blida, älskliga, aldrig förtröttnade ödmjukhet och tålamod?

Petrus de Dacia, priorn i Visby Sanct Nicolaikloster, predikar väldeliga från den tysta cell, där han sitter böjd öfver pergamentet. Blek är hans ädla panna, i förtid hvitnadt är hans hår, hans mörka ögon blicka vemodsfullt och dock klart på skriften.

Må hans ordensbröder, må Visby stad och samhälle afundsamt missförstå och misskänna honom – han är ej ensam häri, efterföljare i så måtto skall han finna in i de yttersta tiderna – må hans samtid vara blind för hans betydelse och den mission, han har att fylla: när den stolta staden grusats, när de höga templen förvandlats till ruiner och de rika klostren försvunnit, då och i sekler skall den blide broderns verk fortlefva, det skall värma hjärtan och väcka kärlek till ett lif i självförgätenhet, i Guds efterföljelse på jorden.

Efter fotografi af C. Nilsson. *S:t Nicolai ruin.*

Hvem säger väl, att den fromme, milde mannen, som oförstådd utför sitt värf i tolfte århundradets Visby, lefvat förgäfves?

Visserligen är äfven den borta, det rika klostrets stora bokskatt, dess två tusen band – hvar där ute i den sydligare världen fann man ett bibliotek härligare än dominikanernas

Efter fotografi af C. Nilsson. *Visby från norr.*

kanernas i Visby! Hvad outtömlig källa till visdom, till förkofran, till fromma betraktelser! Huru flitigt arbetade han ej, priorn Petrus, att föröka denna skatt: visste han icke, att hvarje ord han nedskref förde honom närmare himlens salighet, att hvarje bokstaf, han präntade på sitt pergament, samlades af hans goda ängel för att framläggas för den högste domaren på den yttersta dagen, och att för hvarje bokstaf blef honom en synd förlåten!

Flitigt, så flitigt raspar hans penna – hvar äro nu bokstäfverna? Hvar äro de konstrikt präntade orden? Borta med Visby stads och klosters härlighet; upptecknade i lifvets bok, men borta från jorden.

Dock icke alla. Misströsta icke, ädle och fromme man i din ensliga cell, förtröttas icke! Det verk, hvaråt ditt hjärta så varmt glädes, det skall bestå, det skall för kommande släkten vittna om din rena, heliga kärlek, din stora tro – skrif, skrif! Guds änglar skola skydda ditt verk!

I dominikanernas kloster grubblar broder Petrus, den lärde och blide. Han dyrkar Gud, han älskar Sancta Christina, den fromma jungfrun: är han icke af Gud henne gifven till vän och beskyddare, till fader, synnerligen dock till andlig ledare och tröstare?

Ack, vid Rhens gula böljor, där strider hon allena sin strid mot världen, mot andens anfäktelser, hon, Kristi rena brud, och han, hennes ende jordiske vän, är fjärran. Hur tung är ej skilsmässan på jorden, tung för alla,

mest för dessa två, mellan hvilka haf och länder, ödebygder och breda floder sträcka sig! Huru tung skulle den ej vara, om ej återseendet i den eviga glädjens land vinkade!

Petrus de Dacia skrifver flitigt; med stor stil präntar han sin codex; konstnärliga äro initialerna, praktfullt glänsande af guld och klara färger; såsom sköna smycken skola de pryda boken: *de Vita Christinæ* – den heliga Christinas lif.

Stundom lägger han ned sin penna; han blickar drömmande framför sig; han ser ej nu den nakna väggen; han drömmer, att han ser Rhenlandets leende ängder, för honom »löftets land, paradiset på jorden», och han suckar smärtsamt öfver att vara bannlyst därifrån, öfver att nödgas lefva i en förvisningsort, om ock kallad till en ärofull ställning – prior öfver dominikanernas rika Sanct Nicolai kloster i det mäktiga och stolta Visby. Åh, huru mycket hellre vore han ej den tjänande brodern i bönesystrarnas konvent i Köln, dessa fromma systrar, som frivilligt vigt sig till en helig lefnad, och heligast af alla hon, Christina, jungfrun från Stumbelen, den fattiga lilla byn vid Rhenflodens strand. O, huru hårdt, hårdare än döden att vara henne så fjärran, att ej längre med lekamliga ögon få styrka sin ande i åskådandet af hennes helighet och underfulla lefnad.

Men äfven här kan han ägna henne sitt lif. Och ägnar han det icke då också åt Gud? Och då han för tid och eftervärld kungör hennes helighet, prisar han då ej också Guds stora allmakt, som i sin tjänarinna Christina uppenbarat sin nåd och kärlek?

Och han diktar henne en sång i skönt klingande hexametrar; hur majestätiskt är ej detta stolta romarspråk, hur klangfullt, då det lydigt formar sig till jungfruns ära, då det i rad efter rad vittnar om Christinas dygder.

Men långt mer äras hon genom den på pergament nedskrifna historien om hennes pröfningar och anfäktelser, frestelser och lidanden – o, huru tåligt burna, huru fast genomkämpade – hvem vet och känner detta bättre än just han, broder Petrus de Dacia, som så mången gång själf stått vid hennes sida under den svåra striden.

Inför Gud och hela världen uttalar han öppet, att han älskar denna kvinna, denna heliga martyr, att han med broderlig kärlek älskar denna Kristi brud; och han bekänner, att

Stundom lägger han ned sin penna; han blickar drömmande framför sig.

han finner den högsta kärleks sällhet i att nära eller fjärran bistå henne, trösta henne, stärka henne till ny uthållighet, stödja henne med glödande förböner, i att lida med henne, för henne. Lyckligast är han förvisso i hennes närhet – med ädel öppen panna och ogrumlad blick bekänner han det. Dock är det ingalunda den jordiska Christina, han älskar; ej i lifvet och ej på jorden hafva någonsin hans ögon, tjusta af mänsklig kärlek, försjunkit i hennes. Människors kärlek kan vara ljuf; men människors kärlek är syndig – syndigast för en den heliga katolska kyrkans och Sanct Dominicus' tjänare: frestelse, hädelse, vik hädan!

Det är den af Gud utvalda själen han älskar, priorn Petrus, det är den osynliga höga anden, som skall lefva i evighet. Och därför, just därför äro tid och rum intet. Om i Stumbelen eller i Visby, om vid Rhenflodens strand eller på Östersjökust, än sedan? Brodern Petrus, Guds och Sanct Dominicus' tjänare, och systern Christina, Kristi brud, äro dock ett, en ande och en själ – ty själarnas förening i Gud är helig, ren och välbehaglig. Petrus de Dacia höjer sina händer mot klostercellens tak, hans mörka ögon stråla, hans själ glädes:

»Så fröjda dig, o min ljufva, och jubla af hjärtats grund öfver den stora gåfvan af gemensam glädje, som är oss skänkt, om ock i rummet för alltid skilda! Gläd dig med mig, o min dyra, öfver den saliga vissheten att vara skapade till inbördes hjälp och tröst, ty högre och större, o min dotter och väninna, är att en gång i

evighetens salighet dväljas tillsammans än att under jordelifvet lefva hvarandra nära!» –

Skynda, du tyste drömmare i klostercellen, låt pennan ila, att verket må bli färdigt, innan hon faller ur din hand, innan denna förlamas af dödens kyla. Snöhvitt är ditt hår, din gestalt – i sanning en riddares under den svarta kåpan – är böjd. Och dock är du ej någon gammal man; du skall heller icke bli det. Skynda, låt pennan ila!

Petrus de Dacia skrifver. Han skrifver om sin ungdoms dagar, då han fick sin innerligaste önskan uppfylld; då han kom till Köln att med ynglingar från alla länder lyssna till den store bisp Alberti heliga lära och knyta vänskapsband med andra fromma sanningssökare.

Han skrifver om den underfulla dag, då han först skådade den utkorade jungfrun, Kristi brud, Christina. Stumbelens by var så liten och fattig; bondkojan med de låga väggarna så torftig och mörk. Och dock uppenbarades därinom Guds härlighets sken i hans fromma tjänarinna, och för Petrus, kommen fjärran från det nordliga landet Dacien, vardt denna ringa boning ett helighetens hemvist.

Ty där inne dvaldes jungfrun, honom dittills obekant, honom därefter en dyrbar syster, en älskad dotter, hans själs väninna, hans följeslagarinna på vägen till himlen. Huru hade han ej i brinnande böner anropat Gud att en gång i lifvet få möta en fullkomligt helig människa, i hvilken himlens klarhet blifvit uppenbar på jorden, en människa, som midt i världen förstod att försaka sig själf och världens lockelser och hvars hela lif kunde blifva honom ett föredöme, en ledning, en väckelse och andlig styrka.

Fastän många år förgått sedan dess och hans mörka hår hunnit hvitna, känner han än i dag samma jublande fröjd som då. Ty klart vardt det honom med ens, att hans bön var hörd och att detta möte var Herrens dyra gåfva till hans ödmjuke och troende tjänare, den ringaste af de ringa.

Att hennes anlete var utmärgladt af fasta och vaka, att hennes hår var tofvigt och gestalten tärd och böjd, det såg han ej. Ack – hennes ansikte var ej såsom en människas, den där på jorden vandrade; det låg däröfver en himmelsk glans; det sken i förklaring såsom en ängels anlete; hennes blickar strålade af andakt, och i hvarje hennes rörelse framlyste det behag, som en synnerlig grad af högre benådning förlänar. I sanning, denna jungfru var ur stånd att begå någon synd.

Och sådan han såg henne i stugan i Stumbelens by, omgifven af helgonglorian, så skola ock människorna skåda henne, i alla tider, så länge skrift kan läsas, så länge världen står. Utan uppehåll tecknar hans penna hennes bild å pergamentet.

Må hon i världens ögon och inför kättare blott vara en okunnig tarflig bondflicka – inför de troendes blickar och i hägnet af den heliga romerska kyrkan är hon räknad bland helgonens skara. Och Petrus de Dacia skall ägna åt henne sitt lif, att hon också inför världen må intaga sin rätta plats, så att af den fattiga, den tokiga Christina må blifva Sancta Christina af Stumbelen, människorna till vägledning och undervisning.

Ty hvem lefde så heligt som hon? I fasta och vaka, under gissel och böner, liggande å kyrkans kalla stengolf, sofvande å bara marken med i korsform utsträckta armar. Och var det ej henne gifvet att med slutna ögon skåda förborgade ting i himmelen och på jorden? Hade hon ej redan som barn i en syn, sänd från höjden, sett honom, sin blifvande broder och vän, Petrus de Dacia, stående vid sitt läger, och en röst från himlen hade talat i hennes öra: »Si denne är utsedd att varda ditt stöd och din biktfader; haf tillit till honom?» Och hade ej hon vid hans anblick i stugan i Stumbelen genast igenkänt honom och nämnt hans namn? Ändock han var kommen långt fjärran ifrån? Och kunde det gifvas ett högre tecken att han var just den, som utvalts att här på jorden tjäna Gud i hans utkorade och fromma tjänarinna?

»O lyckliga natt, o saliga natt, då vissheten härom i gudomlig klarhet blef min, den natt, då jag först skådade

Herrens brud, prisad vare den Högste i höjden!»

Petrus de Dacia knäböjer på cellens hårda golf; hans ansikte är djupt nedböjdt; rosenkransen glider mellan hans fingrar; han utgjuter sitt hjärta i stilla bön.

Så raspar pennan vidare. Fort går det dock icke; ty väl måste den skrift präntas, som skall vara ett vittnesbörd för århundraden.

Denna natt grydde hans nya, hans egentliga lif; hittills hade han famlat vilse i töcken; nu är lifvets mening honom klar, nu äger han ett heligt intresse, en gudomlig uppgift: att se och följa jungfruns kamp mot de svåra anfäktelser, som fresta henne att vända sitt hjärta till denna världens nöjen, att bistå henne, att fröjdas öfver hennes seger och sedermera kungöra den inför alla folk.

Vägen mellan Köln och Stumbelen vandrar han ofta, och det blef honom förunnadt att skåda det nya undret, huru törnekronan af osynliga händer trycktes kring jungfruns panna, den brudkrans hon skulle bära, himlens rena brud.

Huru härligt och uppbyggligt var det ej att skåda det tålamod och den glädje, hvarmed hon bar allt kroppsligt lidande, härligast dock att förnimma, att själens strid vardt henne lättare, smärtan mindre, när han stod vid hennes sida, när han utsträckte sin hand öfver hennes flämtande bröst – icke vidrörde henne, o nej; ingen jordisk mans hand skall någonsin beröra den för himlen utvalda!

Hur ljufligt att sedan – en krets af fromma bröder och systrar – vid den flammande härden uppbygga hvarandra med samtal om helgon och martyrer eller att i oskyldig glädje gemensamt intaga den torftiga måltiden i den låga stugan.

Huru bittert, då skilsmässans tid omsider var inne, då budet kom från dominikanernas Främste i det nordliga Dacien, att Petrus, den högt begåfvade brodern, skulle draga vidare, till andra skolor, till de lärde männen i Paris, att lära och se än mera och varda än visare och frommare.

Ack, kan väl någon större visdom finnas än den, som Christina med sin lefnad lär och förkunnar?

Broder Petrus känner dödens bitterhet vid att lyda; men han lyder ändock, utan knot och utan dröjsmål. Han vandrar barfota till Paris; jordiska ägodelar har han inga, men i hans hjärta bor hoppet om ett återseende äfven här på jorden. Och hvarom icke – ske Guds vilja – kan ej själ tala till själ också från aflägsna länder?

Trots ödebygder och urskogar nå brefven fram och vända svaren åter. Och hvart och ett af dem förvaras af broder Petrus för att en gång inskrifvas i det stora verket om den heliga Christinas lif. –

Christina låter genom bref bringa sin älskade broder Petrus de Dacia sina böner inför Gud: »Huru sörjer jag icke sedan eder afresa, långt mer än jag kunnat det ana, ty jag betänker den vänskap, som I mig visat och för hvilken jag eder så föga tacksam varit. Och när andra bröder komma från Dacien, edert land, att besöka mig, så gripes jag af sorg, att I så långt borta från mig ären. Ty edra ord bragte mig tröst som ingen annans, och när I taladen vid mig om min himmelske brudgum, jublade mitt hjärta och fröjdade sig. Därför tackar jag ock Gud för alla hans välgärningar. Och härmed sänder jag eder en mantel, som I själf skolen bära, och en hufva. I hufvan äro örter och kryddor, som I skolen äta. Jag ville så gärna sända eder ännu flera gåfvor, om jag visste något, som I kunden önska. Och så beder jag eder för Guds kärleks skull: om I skiljens från denna världen, så utverka, om det är eder möjligt, att jag icke må dröja kvar på jorden länge efter eder. Och nu lef väl, tusen gånger lef väl!»

Broder Petrus bjuder sin älskade dotter och väninna Christina hälsning och förbön: »O min kära, mig dyrbarare än allt jordiskt, lef, vandra och tillväx i kärlek till Gud allena. Han allena vare ditt lif och din

tanke, din längtan och traktan, din tröst och din ägodel. Christina, dyra syster och väninna, må Herran rikligen belöna dig för de andliga välgärningar du bevisat mig, du heliga och rena, hvars hand för mig utstakar lidandets himmelska väg. Emottag, min dotter, min ringa gengåfva, den klädnad jag sänder. Och bed för mig, som jag för dig.»

Och åter bringar Christina sin förtrognaste vän och fader i Christo, broder Petrus de Dacia, sin tack för det bref, som bragt henne tröst och hugnad: »Och jag tackar eder äfven för klädnaden och skall endast bruka den på festdagar, ty jag vill så gärna bära den under hela mitt lif. Bed för mig, min fader, att mitt hjärta må vara heligt och rent och min Gud en värdig boning. Men huru djupt jag åtrår att återse eder i Guds rike, beder jag eder dock: tag vägen om Köln och Stumbelen, då I från Paris återvänden till edert land Dacien!» –

I Paris lyssnar broder Petrus med vördnad och andakt till den store lärarens, Thomas af Aqvino, heliga ord. Den väldiga världsstadens brus är honom främmande; han skyr dess buller och ägnar sin tid åt fromma studier och uppmärksamt iakttagande af hans dotters segerrika andliga lidande och lif. Ty många äro budskapen från Stumbelen, och ordensbröderna i Köln skildra för honom, huru när och fjärran ifrån de troende vallfärda att skåda Christinas helighet och af henne lära att försaka världen.

Då höljer broder Petrus sitt anlete och fäller glädjetårar öfver jungfruns fromhet. Hans ärende i Paris är lyktadt; han drager hårdare åt det rep, som sammanhåller hans svarta kåpa och vandrar genom Frankrike hemåt till Dacien.

Icke kan Gud vredgas, om han lägger vägen öfver Köln att där hälsa de dyra bröder och systrar, han lämnat, och säga ett afskedsord till sin älskade dotter Christina samt af hennes åsyn ännu en gång hämta styrka för lifvets framtida kamp?

I Stumbelens by dyrkas Christina som ett helgon. Härligare än någonsin lyser själens renhet ur hennes tärda anlete. Broder Petrus böjer sitt hufvud inför henne och tackar Gud, att han blifvit värdig en sådan kvinnas vänskap.

Högtidligt rör sig processionen från den lilla kojan i Stumbelen, framåt längs vägen åt Köln utmed Rhenflodens strand. Pilträdens grenar vaja och människorna, som möta, böja knä vid vägkanten. Ordensbröder och bönesystrar följa jungfrun från Stumbelen, men vid hennes sida skrider brodern Petrus.

Heliga mässor ljuda från kyrkan Sancta Maria in Capitolio; rökelsekaren svängas; hostian utdelas; i koret knäböjer jungfrun, hennes kropp synes stel och liflös; hennes själ skådar himlen öppen och – o under – se törnekronan, se den himmelska brudkransen kring hennes tinning: *Gloria deo, salve, salve regina!*

– – – – – – – – – – – – –

»O Christina, min syster och dotter, nu är det tid att skiljas! På jorden se vi hvarandra icke åter. Christina, du himmelens utkorade, lef väl – lef väl, o min dyra!» –

Jungfrun, som utan klagan, ja, som med fröjd och tack lidit så mycken plåga inför Gud, vrider sig af sorg på den höstliga marken. Hon döljer sitt ansikte; hon gråter bittert; öfver henne vajar pilträdet sina grenar; vid sidan sorla Rhens lergula böljor. Och bort öfver fälten skyndar Petrus de Dacia; barfota skall han vandra hemåt mot norden; äfven han har höljt sitt anlete; hans tårar flyta:

»Christina, min dyra, min heliga, lef väl för evigt.»

Den heliga Christinas grafmonument i Jülich vid Rhen.

I dominikanernas kloster i Visby sitter han, priorn, den lärde och blide; fylld af helig ifver arbetar han på sitt

stora beståndande verk: *de vita Christinæ.*

Blad efter blad lägger han färdigt å sido; sirligt präntar han hvarje bokstaf, rikt smyckar han de sköna initialerna. Härligt skall boken stråla, och i evinnerlig glans skall den skina, för alla släkten på jorden förkunnande den heliga Christinas af Stumbelen lif och lidande till maning och efterföljd för alla den heliga romerska

Efter fotografi af C. Nilsson.

Det inre af S:t Nicolai ruin.

kyrkans rättrogna barn, som i århundraden skola vallfärda till den öfver henne resta sarkofagen i den lilla kyrkan i Jülich invid Rhens låga leriga strand.

Och klockorna i Visby stolta kyrkor ringa till mässa. Petrus de Dacia lägger ned sin penna och lämnar sin klostercell. Svartbröder och gråbröder, lekmän och andlige fylla kor och hvalf, och som fordom från det sjunkna Vineta stiger sången och ljuder salmen:

Salve, salve regina – – –

* * *

Den tonar emot mig i natten, där jag sitter på min veranda i högsommarens och nutidens Visby.

Kaprifolieblommorna dofta än starkare, och månen har skridit allt högre på fästet. Sommarnatten är långt liden, och blommornas älfvor draga sig tillbaka.

Sången har tystnat. Petrus de Dacia slumrar sedan sekler, och ej ett spår skall du finna af den plats, där hans kropp hvilar inom vittrande S:t Nicolai murar.

Hans kloster är jämnadt med jorden; af hans tempel finnas endast nakna murar. Hans land, provinsen Dacien, den romerska kyrkans lydstat, finnes ej mera. Ett andligen frigjordt Norden, ett luterskt evangeliskt Skandinavien har uppstått i stället. Ej från klostrens skumma celler dyrka människorna sin Gud; fritt och gladt blicka de ut i den klara dagen; de lefva fromt, de lida tåligt, men lifvets fullhet se de i verksam brödrakärlek, i goda gärningar, i trosglad förtröstan.

Se, morgonen är inne; dagen har grytt. Äfven det återuppståndna Vineta har grusats – dess saga är slut.

Men Guds nåd och kärlek förblifva.

DYBBELKVARNENS SAGA.

Strömmen i det smala Alssundet är strid, och vattnet porlar muntert under den bro, som sammanbinder de båda stränderna. Skymning hvilar öfver nejden. Staden slingrar sig utmed ena stranden; den klänger sig terrassformigt uppför den höga backen: ljus glimma här och hvar, men allt är tyst och stilla.

Ytterst på udden, flankerande sundet, där det öppnar sig till vidare vatten, synes det fyrkantiga kasernlika slottet; vågorna skölja dess fot; det är mörkt och öde, som om det rufvade på många tunga minnen,

Hvem känner ej bilden af dess konturer? Hvem känner ej dess namn och rykte?

Sönderborgs slott, Kristiern den omildes dystra fängelseboning, danskarnes »store Kristian», svenskarnes »Kristian Tyrann!» Sönderborgs slott, märkt af kulor och granater, vittne till de danskes seger och jubel, förtviflan och nederlag, till jämmer och död, eld och brak!

Förvisso – det sofver, det drömmer mörka drömmar, och en djup svart skugga faller från detsamma öfver stad och land.

Äfven stranden midt emot är hög. Äfven den utgöres af en backsluttning, en egendomlig, om en oerhörd omstjälpt jättebåt påminnande sluttning; längre upp skönjas kringbyggda gårdar med lummiga hagar och gröna häckar.

Allra högst uppe – där står kvarnen. Af dess väldiga vingar peka de tre ut i luften; det är, som ville kvarnen på en gång famna landet nedanför sig och samtidigt visa uppåt mot höjden. Där står kvarnen, och dess vingar tyckas säga åt gårdarnas invånare: släpp ej hoppet, ej tålamodet! Dag skall gry, och ert förlorade land skall åter bli ert!

Mycket mera har den kvarnen att säga, där den nu står, tyst och orörlig, liksom bidande och vakande, mycket att säga åt den, som förstår dess stumma språk, som kan tyda dess drömmar.

Det är Danmarks kvarn, Dybbelkvarnen.

* * *

Och hvad berättar den då?

»Det var en gång», så säger kvarnen, »det var för jämt femtiotvå år sedan. Det var vår i luften, vår i landet, det var den ljufliga månad maj; men det var icke vår i människornas sinnen.

Som nu bar jag mitt hufvud högt; jag kunde se och ses vida omkring. Nedanför min fot vimlade det af främmande krigare, främmande tungomål ljöd upp till mig. Hela Dybbelby bakom mig var full af soldater; i min egen kvarnstuga bodde förnäma herrar och höga generaler med många stjärnor på bröstet.

De talade mycket och hotfullt om huru Danmark nu skulle kväsas; de voro vreda öfver de danskes stora segrar; jag hörde dem nämna namnen Fredericia och Kolding.

Officerare kommo och gingo, sablar skramlade och ryttare galopperade. Det var oro i lägret, ty på andra stranden, på Alsöns sluttning, stodo mitt eget folks tappra söner, den danska hären. Den hade redan gått öfver sundet och byggt sig skansar längs backens kant åt Sundeved till.

Och drabbningen började. Kulor susade hvinande omkring mig, danska kulor, och jag skalf af fröjd för en hvar af dem, som träffade mina väggar och skrämde ut de höga herrar, som inkräktat min stuga. Doft och ihåligt ljödo skotten, men uppe i luften syntes allt emellanåt ett litet gulgrått rökmoln, som skingrades med en liten skarp smäll. Det var granaterna.

Jag såg dem komma i stormmarsch, mitt tappra folks tappre män, jag såg dem kämpa och rycka fram.

Jag såg de fallne bäras mig förbi: Morgenstjerne, den käcke generalen; svensken, den unge Leijonhufvud; hans landsman skalden, den eldige Sommelius, norrmannen Löwenskjold – i långa led buros de, döende och döde, stupade för mitt land, för mitt folks seger.

Men själfva segern såg jag ej. Mitt hus stod i lågor: 'släck, släck', skreko främlingarna till mjölnaren. Min stuga var ju deras högkvarter.

Men mjölnaren lade armarna i kors: 'brinn, brinn – brinn ned i grund, intet skydd åt fienden!' –

Och mitt brinnande hus lyste de danske, där de stormade fram i den halfskumma natten. Och dagen som kom var segerns dag. Omkring min svedda tomt ljöd endast mitt eget lands mål.

Danmark var segerkrönt, och det danska Slesvig befriadt!

Men därborta i det tunga slottet, där lågo de döde sida vid sida, och klockorna i Sönderborg ringde öfver deras grafvar, och Danmarks kvinnor kransade deras panna.

Ja, Slesvig var befriadt!

Backen här nedanför, som uppsparkats af stridande män och fårats af kulor, plöjdes åter i fredens tid. Mjölnaren byggde åter upp min stuga; jag fick nya stora vingar, som lustigt svängde omkring, då de malde bröd åt mitt folks barn.

Och åren gingo.

Ännu en gång stod mitt folk i vapen, redo att falla med ära, ty på seger hoppades ingen.

Det var gråa tunga marsdagar för trettiosex år sedan. Förtviflade, förfrusna, tillintetgjorda kommo de, bataljonerna.

Långa mörka led släpa sig tungt framåt, uppför min backe. När de tåga mig förbi, göra de honnör: jag är ju krigskamraten, segermärket från 1848 års segerdagar!

Och mina vingar svänga ifrigt omkring, bringande dem hälsning, sökande ingifva dem mod och hopp. Men de märka det icke.

Mjölnaren, nu något åldrad, men oböjd, står i min dörr med blottadt hufvud. De hälsa honom: på sitt sätt är han ju en af Danmarks okufvade hjältar.

De komma från Dannevirke. Danmarks fäste har fallit, Danmarks port är sprängd. Nu ligger Danmarks rike öppet för fiendens härar, och Danmarks söner sörja.

De komma från Sankelmarks bloddränkta kärr, där den tappre andssoldaten kämpat till det yttersta för att frälsa sina bröder.

De komma hit till Dybbels minnesrika backar; de gräfva sig som mullvadar ned i jorden, de bygga skansar och bastioner. Mörka kolonner sno sig ned längs vägen åt Sönderborg; ingen sång höres; doft ljuda deras taktfasta steg på den gungande pontonbron öfver sundet.

Sundet vid Als.

Allt emellanåt höres från den andra sidan af min långsträckta backe en knall, dof och utan genljud, och strax därpå kommer granaten hväsande genom luften. Allas ögon följa dess bana, allas ansikten vända sig långsamt efter den, till dess den smattrande springer sönder ute på fältet.

Djupt därnere skymtar sundets vatten; fjorden här vid sidan, som skiljer Dybbelbacken från Broagerlandet, ligger stålkall och stilla. Granaternas bedöfvande buller är dubbelt hemskt i den stora tystnaden.

Så har det varit i veckor och månader. Nu står fienden vid Dybbels kyrka, och dess kulor hväsa ännu tätare omkring mig. Mina vingar äro bortskjutna; genom stora hål i mina väggar hviner den skarpa vårvinden; i min stuga är suckan och kvidan – i rader ligga de där åter, mina sårade tappre, som fallit i den ojämna striden för Danmark.

Och fiendens eld blir allt häftigare. Men hos de mina råder dödens stillhet. Tysta stå våra kanoner, laddade med den sista karteschen för att i stormningens stund göra sin sista plikt; stumma bida de det oundvikliga öde, som väntar den danska hären och som nalkas med hvarje sekund.

Nu – nu!

Dån, buller och brak, som om jorden skulle remna; ett regn af eld och glödande järn. Skri af tusende människor, kamp, strid, förtviflan. Tät, hvit rök öfverallt – åter brinner mitt hus – de sårade släpas ut – fienden är öfver oss; det dånar och mullrar som en vulkan i utbrott: ’flyn, danskar, flyn!’

Kampen är slut, landet är förloradt.

Danmarks kvarn har för andra gången skjutits ned.

Sorgtyngdt och nedböjdt är Danmarks folk, slaget till blods, men ej till döds. Nej, det reser sig åter liksom min kvarns väggar åter börja resa sig på nytt, stödda af mitt folks händer.

Det är cement i murbruket; det är fasthet och kraft i de unge danske männens bröst.

Och som jag nu står här hög, skinande hvit, ej längre ett segermärke, men ett aldrig tystnande minnesmärke, så bor som i en strålande hög framtidsdröm i de danskes hjärtan fast tro på befrielse, på återförening.

Slesvig återvunnet – det är stridens mål.»

* * *

Sådan är kvarnens saga.

Står du i hennes dörr, blickar du ut öfver denna sköna idylliska nejd, så fager och rik, som få platser i norden.

Till vänster ser du Vemmingbunds fjord med skogrika stränder. Framför dig slingrar sig Alssund; dess klara vatten kringflyter Sönderborgsslottets sotröda tegelmurar. Staden i terrasser ler så vänligt, som om den aldrig blifvit härjad, nedskjuten och bränd.

Bakom dig har du Dybbel kyrka mellan höga almar.

Men du har också det tyska segermonumentet – detta praktfulla götiska äreminne, som med sina spiror talar om, huru två stora nationer krossade ett litet tappert folk.

Det står där liksom trampande under sin tunga sockelfot folkens rätt i världen.

Här och hvar på fälten ser du inhägnade kors, som utmärka de ställen, där någon tapper man stupat. Längre åt sidan äro krigargrafvarna, som i samma famn sluta vänner och fiender.

Tyngda af vaggande skördar stå åkrarna, som druckit danske mäns hjärteblod; lyss, och du skall höra tusen röster susa och hviska i stråna:

»Sluten led och stån fast alla danske män! Gud ensam väljer dagen, då seger gryr igen!»

Krigargraf på Dybbel.

KEJSARDRÖMMEN.

Tysklands hjärta – så kallas det sköna landet, som väster om floden Saale sträcker sig med åsar, berg, dalar och floder ända upp till Harz och ända ned till Frankenwald.

Skogbevuxna äro åsarna; skyhöga bergen, rika, fagra, frukt- och blomsterfyllda äro dalarna; pärlefriska, skummande äro bäckar och floder.

Ett sagoland är Türingen, ett land, hvars minnen blifvit en hela det tyska folkets förnämsta skatt; men dessa stora minnen äro så genomväfda af seklers hemlighetsfullhet, att de ofta skimra oss till mötes genom sagonattens slöja. Tysklands forntid talar till oss mäktigare här än på någon annan plats.

Ur den djupa, höga bokskogen framträder den helige Bonifacii vördnadsvärda gestalt; hans underverk och trosnit bevaras af fromma legender.

Ned för berget, som krönes af det stolta Wartburg, ett »minnenas slott», stormar de tappre landtgrefvarnes skara; bakom dem skrider en stilla kvinna; hennes anlete är skönt; hennes händer utdela rika håfvor åt de fattiga och eländа – om den heliga Elisabets renhet och godhet skola Wartburgs bokar evigt förtälja.

Stridens tummel rasar öfver Türingerlandet, öfver alla de tyska landen; broder strider emot broder, furste emot furste; rassel och vapenklang ljuda genom skogarna; hjälmar klyfvas och blod flyter. Ve landet, ve folket: broder strider emot broder.

Men den mäktiga fru Holda inne i det underligt formade Hörselberget klappar händerna och ler; hon älskar brödrastriden, hon hatar den, som vill samla och ena. Fordom förde hon vid Wotans sida hans härar till drabbning.

Men när den helige Bonifacius framträder ur skogarnas dunkel, flyr fru Holda för hans höjda kors. Sedan dess är berget onda själars hemvist, hvilka därinne i »Hörseelen-berg» renas i skärseldens kval.

Fru Holda lefver och härskar dock ännu; ty om nätterna, när stormen dånande brusar genom dalar och dälder, då är det hon, som med sina vilda jägare drager genom landet.

Strid och splittring vill fru Holda. Enhet, samling är seklers hopp.

Öfver de rika fälten i »die goldene Aue», den af en gifmild natur så högt välsignade landsträckan mellan Türingen och Harz, där höjer sig ett välkändt berg, en långsträckt ås. Det är *Kyffhäuser.*

I dess inre är ett hemlighetsfullt palats med hvälfda stengemak och brokiga fönster. Dammet ligger tjockt öfver alla föremål; dunkel råder därinne och nattens tystnad; nattens, sömnens, icke dödens, märk det väl!

Och innerst i den röda stenkammaren sitter han, den store kämpen, i djup slummer, som varat århundraden.

Han är ej död. Han bidar, att seklers hopp skall fyllas. Han motser Tysklands räddning, dess enhet, dess nya stormaktstid.

Och under seklernas gång blir den gamle *Barbarossa*, Rödskägget, den store, älskade, saknade Hohenstaufern, ett splittradt, ofta slaget Tysklands lifshopp: han är ej död, han slumrar, han skall åter uppstå, han skall som fordom i spetsen för Tysklands härar kämpa Germaniens heliga strid.

* * *

Däruppe på det långsträckta berget, på Kyffhäusers yttersta krön, står ännu Barbarossas borg, ett af Hohenstaufernas stamsäten.

Den stora fyrkantiga tornruinen, som än i dag bär namnet »Kejsar Fredrik», behärskar hela nejden. Den höjer sig mäktigt öfver skogarna, ännu omgifven af ringmurar och grafvar. Rönn, sälg och murgrön klänga sig upp mellan de förras stenar, och yppiga snår fylla de senare.

Helt nära stå ruinerna af »Det Heliga Korsets kapell».

Ännu sedan Hohenstaufernas borg blifvit förödd och härjad, var detta kapell i åratal målet för tusentals vallfarare från hela Europa. I from åkallan tillbådo de den undergörande reliken, den bit af det heliga korset, hvilken sedan Barbarossas dagar förvarades här.

Att få en grafplats å den kapellet omgifvande lilla kyrkogården, det var för dessa fromma som ett fribref till himmelens salighet.

Och kapellets munkar och präster skördade stor rikedom, ty med klingande guld köpte sig riddare och prelater rätt att sofva den eviga sömnen i denna helgade jord.

Reformationen ändade Kyffhäuserkyrkans glans, och vederdöparnes bondehopar skändade Det Heliga Korsets kapell. Men än i dag och trots de strider, som rasat i dessa nejder, då den tyske mannen kämpade mot sin tyske broder, än i dag omgifva höga murar den lilla kyrkogård, den »gudsåker», där sedan århundraden så många fromma slumra i frid.

* * *

Med borgruinen däruppe på krönet af den skogklädda åsen förbinder sig Germaniens stolta dröm, Carl den stores dröm, kejsardrömmen om ett enadt, mäktigt rike.

Denna dröm föddes juldagen år 799, då carolingern Carl framför altaret i Roms S:t Peterskyrka kröntes till kejsare.

Och en helig profetia förkunnade, att för denne frankerkonung skulle alla världens härskare böja sig, och alla jordens folk enas i *ett* folk med *en* helig allmännelig kyrka.

Då, i denna tidens fullbordan, skulle frankerkonungen, den nykrönte kejsaren, Carl den store, nedlägga sin krona vid Golgatas kors. Och, o under, det torra trädet skulle skjuta friska skott och blomstra härligt.

Sägnen omplanterade det »torra trädet» på Walserfeld vid Salzburg. Och medan världen med vördnad blottat sitt hufvud för kejsarsarkofagen i Aachen, sitter Carl den store i Untersbergs tempelhvalf, slumrande, i tusen år väntande profetians uppfyllelse, väntande, att en annan hjälte skulle verkliggöra drömmen, så att trädet måtte grönska och blomstra.

Och hjälten kom. Det var den store Hohenstaufern, Fredrik Barbarossa, kejsarkrönt i frankerkonungens egen stad, Aachen.

* * *

Hvilken sagofylld glans omgifver icke denne medeltidens härlige furste!

Ädel, tapper, ridderlig och from rider han genom sitt tyska land med sin stolta gemål Beatrix vid sin sida. Det är han, som kufvar Braunschweigs lejon, den tappre Henrik. Också för hans härskarblick hägrar ett enadt, mäktigt Germanien, öfver hvilket han, Hohenstaufern, skulle råda, ett världsherradöme, inför hvilket både Rom och dess påfve, Österlandets otrogne och deras Saladin skulle ödmjuka sig.

Och då skulle det torra trädet blomstra.

Men det var hjälten själf, som omsider måste böja sig för Romas påfve. Saladin blef herre öfver Jerusalem, och Fredrik Barbarossa fann sin död i floden Calycadmus vågor, under det han i spetsen för Europas furstar var stadd på korståg att från de otrogna återeröfra de kristnes helgedom, den heliga grafven.

Stor sorg och veklagan uppstod i kejsar Fredriks rike, när budskapet härom kom.

Man ville icke tro det – nej.

Den store Hohenstaufern, landets hjälte och värn, han *kunde* icke vara död, han kunde öfver hufvud ej alls dö, ty förvisso var han den Guds korade, hvilken skulle fullborda profetian. Utan Fredrik skulle aldrig Tyskland enas, skulle aldrig det stora riksträdet blomstra.

Visst var han försvunnen ur människors åsyn. Men död var han icke. Han hade endast dolt sig.

Mången visste berätta om personer, hvilka sett honom i pilgrimskåpa på Kyffhäuserberget.

Andra åter sade sig känna människor, hvilka af dvärgar blifvit införda i det underjordiska Kyffhäuserpalatset.

Här hade de innerst inne i den röda stenkammaren sett kejsar Fredrik sitta i slummer, med hufvudet i händerna och armarna stödda mot marmorbordet, kring hvars fot hans skägg redan vuxit två hvarf.

Och kejsaren hade blickat upp ur sin slummer och sagt, att han ej vore död, att han endast bidade sin tid:

»När hans röda skägg för tredje gången nådde omkring stenpelaren, och korparna icke längre flögo omkring Kyffhäusers torn därofvan, då skulle han uppstå, då skulle Tysklands makt och enhet vara återställda.»

Så flög sagan öfver de tyska landen: döden hade ingen

Kyffhäusermonumentet.

makt öfver den väldige; han skulle återkomma att föra sitt verk till seger.

Mången falsk Barbarossa framträdde och föregaf sig vara den väntade, den älskade. Och städse fann bedragaren anhängare, som trodde på honom.

Under mer än tre århundraden upprepades detta skådespel om och om igen. Men bedragarne blefvo dock till slut alla afslöjade; och Tyskland fortfor att vänta.

Stundom höjdes förtviflade rop:

»Kommer du då icke, Barbarossa, vår hjälte?»

Och från helige mäns läppar ljöd det högtidliga svaret:

»Han *skall* komma, vår befriare Fredrik, i värdigt majestät, och han skall luttra och rena den nu försoffade kyrkan. Han *skall* komma, ty han *måste* komma! Och vore än hans kropp styckad i tusen bitar, ja, vore den förbränd till aska, så *skall* han dock komma: ty det är så beslutadt i Guds rådslag.»[1]

Och folket bidade i ångest; tunga tider gingo öfver Tyskland.

Minnessångarne drogo kring landet och sjöngo om en kommande strid, större än någon, som dittills ägt rum, i hvilken alla kristna länder skulle resa sig mot hvarandra.

Stridsorkanen skulle bli så mäktig, att ingen mera skulle förmå att stilla den.

Då, först då, skulle han återuppstå, den tappre, den milde Fredrik den fred-rike. Han skulle stifta frid mellan tyske bröder, han skulle göra slut på all split och tvist; och sin sköld skulle han hänga på det torra trädet, så att det åter skulle blomstra. Och då skulle glada, gyllene tider randas.

Och folket suckade och ropade:

»Fredrik, vår befriare, vår kejsar Rödskägg, kom att gifva oss gyllene dagar!»

Men Barbarossa fortfor att slumra i sin borg borta i Türingerlandet.

Och åter visste man berätta denna gång om en herde, som af dvärgar förts in i kejsarens sal. Och denne hade höjt sitt hufvud och frågat:

»Flyga korparna ännu omkring min borg?»

Då herden jakat härtill, hade kejsaren suckat djupt och sagt:

»Då måste jag sofva ännu i hundra år!»

* * *

Århundraden hafva svunnit.

Gång på gång hafva skalderna, målsmännen för folkens innersta tankar och drömmar, högt manat den gamle kejsaren att vakna:

»Upp, Tysklands kejsare, upp! Det är tid att hämnas, att rädda, att lösa ditt folks kedjor! Kom i din helga rustning, signa våra fanor, signa våra svärd, vi ropa dig, vi mana dig, kom, kom till folkens stora valplats!»

Så ljöd det i juli 1813, kort innan det stora folkslaget vid Leipzig, då Tysklands ok vardt afkastadt. Å Türingerlandets åsar tände Tysklands ynglingar den första frihetselden, som sedan brunnit starkare och starkare i alla tyska hjärtan. Ett brödraband blef knutet; förut skilda händer möttes till förbund; från sunnan, östan och västan kommo Tysklands unge söner hit till det sägenfyllda, minnesrika landet i Tysklands hjärta: se, det dagas i öster! Öfver Wartburgs och Kyffhäusers ruiner falla en ny tids strålar!

Men ännu blomstrade icke trädet, ännu skriade korpar å tornet i Barbarossas borg.

Djupt i berget fortfor han att sofva, den gamle tyske kejsaren, hvars store ande ännu band honom vid den tyska jorden tills den dag, då hans mål vunnits, då sachsare och franker, då bayrare och schwabare, hesser och türinger, allemanner och borusser i sanning sammansmält till *en* nation.

Och åter mulnar himlen öfver de tyska landen. Med hot och stolta ord nalkas fiendehärar västanifrån.

Men Kyffhäusers korpar skria oroligt. Kejsar Fredriks hufvud sjunker djupare ned i hans händer. Hans grånade skägg har nått de tre hvarfven. Skall han slumra in för evigt? Eller är det tid att vakna, att uppstå?

Det dånar hemskt från den franska jorden. Ett kejsardömes fall höres öfver världen från slagfälten vid Sedan och Metz.

Och korparna skria allt högre; de vädra blod; de lyfta sina vingar till tung flykt; de styra kosan åt väster; de försvinna.

Aldrig mera skola de med sina svarta vingslag omsusa Kyffhäusers och Hohenstaufernas borg.

Ja, *nu* är tid.

Barbarossa vaknar ur seklers sömn. Barbarossa träder än en gång ut att hälsa sitt tyska land.

Mot honom jublar ett enadt folk: seklers dröm är vorden dagens sanning. Allt är fullbordadt, kampen är

ändad; se, trädet blomstrar härligt!

Germanien är ett!

* * *

Färdas du en kvällstund genom Türingerlandet, då skall du plötsligt vidt öfver åsar och kullar i aftonens rosenskimmer se ett palats, en sagolik byggnad skimra dig till mötes.

Glansen däraf strålar ut öfver Türingen, öfver »die goldene Aue», ja, öfver hela detta Germanien, Carl den

Kejsar Barbarossa i Kyffhäuserberget.

stores och Barbarossas dröm, som i våra dagar blifvit förverkligad.

Hvad du där ser ett stycke framför Barbarossas torn, helt nära ruinerna af »Det Heliga Korsets kapell», det är Germaniens stoltaste monument, rest af alla dess enade stammar. Det är kejsar Hvitskäggs härliga tempel, rest å Kyffhäuserberget, i hvars inre kejsar Rödskägg så länge bidat sitt rikes förnyelse.

Visserligen är det ett kejsarmonument, men dock långt mera en hjältesaga i sten, diktad af ett helt folk såsom ett hell åt den fullbordade enhetsdrömmen.

Däruppe i solens glans ser du den kejsare, som i den sista stora striden burit Barbarossas rustning: den gamle hvitskäggige Hohenzollraren Wilhelm. I sin enkla fältuniform, med lugn och ädel hållning tyglar han sin häst och blickar ut öfver sitt sköna land.

Därnere i de hvälfda terrassernas dunkel återfinner du kejsar Fredrik Barbarossas underjordiska palats. Det har stigit upp i det nittonde seklets klara ljus.

Och du ser honom själf, sådan han i århundraden lefvat i saga och sång.

Nu är han vaken. Det långa skägget svallar omkring honom.

Han blickar ut i fjärran, han vill se, om korparna upphört att kringhvärfva hans torn.

Han reser sig upp ur den förstening, som hållit honom bunden. Han höjer handen mot ryttaren därofvan. Barbarossa hälsar Barbablanca:

»Hell dig, furste, som burit mitt svärd, som fyllt mitt värf, som på min borgs grundval uppbyggt det nya tyska riket! Hell dig, kejsar Hvitskägg!»

Nu kan Carl den stores ande finna ro i Aachens kejsarsarkofag.

Nu kan Barbarossa gå till evig hvila i grafvens frid.

Nu tackar Gud allt folk!

SCHWEIZERBARNENS VALLFART.

Urnersee med Uri Rothstock.

Från den lilla byn Morschach högt uppe å Frohnalpstocks branta sluttning går vägen i stora krökar ned till staden Brunnen vid Vierwaldstädtersjöns strand.

Du kan också i ofrivillig språngmarsch komma dit ned på ginvägen genom den mörka svala skogen. Och då

är en liten hvilostund välbehöflig. Andtruten och varm som du är, söker du den på en af sofforna i den skuggrika promenadplatsen invid stadens hamn.

Den flik af den berömda sjön, som du härifrån ser, är en af världens fagraste punkter.

Det är *Urnersee*, omgifven af skyhöga alper.

Midt framför dig reser sig Bristerhorns pyramidformiga snöhöljda topp åt S:t Gotthard till; till höger är Uri Rothstock, mäktigt, vildt, glänsande af snö och is; något närmare har du det stolta Seelisbergerkulm och där bakom Stanserhorn.

Till vänster om dig har du den sköna Frohnalpen; 6000 fot reser den sig i luften. Dess hjässa är kal, ibland litet hvit, när natten varit kall; men dess sluttningar äro underdejliga, dess ängar de skönaste i världen, och i dess byar är idyllisk trefnad och ro.

Hur jag så noga kan veta det?

Tro mig, jag vet det väl; där uppe ligger ju också *min* by, Morschach, från hvilken jag så ofta ilar ned till Vierwaldstädtersjöns stränder.

Men Rigi då, frågar du, och Pilatus?

Ja, på nedersta kanten af Rigistock sitter du ju här vid min sida under de blommande lindarna i Brunnen; dess »Kulm» har du bakom dig; den kan du ej se.

Och Pilatus?

Ja, en dag skola vi hyra en af de smala långa gondoler, som med röda soltält och hvildynor bruka ligga här längs kajen tätt invid vår plats. Då skola vi ro ut tillsammans öfver denna ärggröna vattenspegel, och utkomna midt i sjön skola vi se, hur den kröker åt väster – och där, bortskymmande solnedgång och aftonhimmel, där höjer sig Pilatus’ hemska konturer.

Men här, där vi nu sitta, se vi ej detta.

I stället ilar vår blick utåt sjöns stilla klara yta. Gondol efter gondol dyker upp, nalkas, fjärmar sig åter; sång och skratt ljuda öfver vattnet. Men sång och skratt förstummas ibland helt plötsligt af fasa och skräck.

Jag har suttit här och sett den komma, den fruktade Föhn, söderns gissel, komma susande där uppifrån. S:t Gotthards väldiga bergstoppar ha icke kunnat hejda den. Inklämd i den vilda Reuss’ hemska smala dalgång har den hväsande och hvinande rusat fram öfver dalbottnen här, öfver sjön, och dennas vänliga, vackert gröna spegel har med ens varit ett rasande böljesvall. Allt är mörker, dån, fräsande blixtar och mot bergväggarna mäktigt genljudande åskskrällar. Urnersees böljor slå brusande öfver kajen, öfver promenaden, där vi nu sitta, och å hela långa hotellraden bakom oss tillbommas dörrar och fönsterluckor.

Då ve den båt, som ej hunnit i hamn! Dess roddare äro förlorade. Och Föhn, den hemska alporkanen, följes ofta af sorg och veklagan.

Den följes alltid af kyla, och jag har mer än en gång efter en kväfvande het dag och en af Föhn orofylld natt stigit upp nästa morgon för att se nyfallen snö blända ögat.

Dock – detta ej här nere, men där uppe, därifrån jag kommit, i den lilla byn högt på sluttningen af Frohnalpstock.

I dag är dock sjön spegelklar. Ångbåt efter ångbåt kommer och går till och från alla dessa tjusande städer och byar vid de sköna stränderna. De föra tusende resande från alla världens hörn öfver detta världens mest berömda vatten.

Om vi skulle sluta oss till dem?

Om också vi, du och jag, skulle taga denna sköna dag i akt och följa med på en liten rundtur kring Urnersee?

Du tror icke, att den är märkvärdigare än andra sjöar?

Lilla vän, jag ler åt dig! Vet du då ej, att vi sitta midt inne i en minnesrik sagobygd, för evigt inristad i historiens häfder? Nog vet du det, lilla vän!

Nog vet du, att Rütli, Altorf och Flüelen ligga vid Urnersee. Blicka ut – där borta till höger, alldeles under Seelisberg, där har du Rütli; du ser ej ängen för den täta skogen, som når ned till vattnet.

Och midt emot, längst in i bukten, där skimra Flüelens hvita hus och fina kyrkspira.

Brunnen med Frohnalpen.

Hvad det är för slott man ser högt uppe å berget till vänster?

Lilla du, det där är endast hotell, världshotell, jättehotell, visserligen praktfulla, men dock intet för oss.

Nej, låt oss begifva oss ut på upptäcktsresa. Vi skola göra samma lilla rundtur, som mångtusende människor från hela världen gjort före oss denna sommar, som millioner människor gjort under flydda seklers somrar. Vi skola leta upp Schweizerfolkets hjälte, Wilhelm Tell, vi skola besöka de minnesrika platserna här vid Urnersee. Vierwaldstädtersjöns vackraste bukt.

* * *

Se ångbåten, som kommer där ute, fylld af människor!

Det är den stolta, hvita »Stadt Luzern», Vierwaldstädtersjöns största båt. Men de turister, som i dag trängas å dess båda däck, äro ej engelsmän, amerikaner och fransmän. Det är hundra och åter hundra små gossar och flickor, små schweiziska gossar och flickor, med glada anleten och Helvetias korsprydda flagga i sin hand.

Och nere vid Brunnens hamn – se, hvad stim! Nya skaror af gossar och flickor ila ombord; det viftas med de små flaggorna; hör hvad skratt och jubel; se, mödrar vinka och nicka, förmana och varna!

Det är skolfest i dag, fest för alla fattiga barn, för folkskolans barn från skogskantonernas vid sjön liggande städer och byar. Om vi skulle försöka få en plats bland *dessa* resenärer?

Ty dagen skall ägnas Wilhelm Tell; den sköna sommardagen skall bli en minnesdag för schweizerbarnen, en dag som under hela deras lifstid skall stråla solomfluten: allt hvad stort och ädelt de känna och tro på, det är Wilhelm Tell; sjöns gröna vatten, de lummiga stränderna, de vackra byarna, allt talar om Wilhelm Tell. Denna deras skoltids skönaste feriedag, den är en skänk af Wilhelm Tell.

Därför kärlek och ära åt honom, den gamle mästerskytten, den modige och tappre schweizerbonden Wilhelm Tell!

Vi tränga oss alltså öfver landgången och lyckas få plats å fördäck bland några andra långväga främlingar, som förirrat sig ombord å detta vallfärdsskepp.

Lätt och snabbt föras vi öfver det gröna vattnet. Brunnen med dess många hotellpalats, dess promenader och tunnlar synes snart aflägset.

Men hvad är det för en doft, som fyller luften: kommer den från sjön, från bergväggarna?

Främlingarna undra och spörja, de blicka sig omkring, de insupa i långa drag den ljufva doften: ah, hvad är väl detta?

Och schweizerbarnen skratta och vinka med fanorna i sina händer. De veta alla hvad det är, de blicka alla uppåt mot de branta alpsidorna.

Och jag, som kommer högt däruppifrån, jag vet det också; också jag känner väl denna underbara vällukt, som du endast möter här i den underbara alpvärlden. Det är cyklamen, alprosen, alpviolen – hur du nu vill kalla den.

Ofta har du sett den hemma i Sverige på din egen moders blomsterbord, men aldrig förr har du känt dess doft. Ty cyklamen trifves bäst i frihet; cyklamen tillhör alperna, endast här lefver den sitt rätta blomsterlif, endast här andas den ut vällukt.

Och nu, just nu blommar den där uppe i skogarna. Nyss såg jag marken röd af den. Och hit ned öfver Vierwaldstädtersjön föres dess andedräkt; den möter främlingen och turisten och väcker deras undran:

Ah, denna alpvärld, denna alpluft, hur skön är den icke!

* * *

Båten nalkas stranden allt mer, sjöns högra strand.

Nu äro vi midt för den underbara Schillerstenen; ser du, den reser sig som ett väldigt monument midt i vattnet; ser du den lilla båten, som ror omkring den?

Det är de fyra skogskantonernas äreminne åt Wil-

helm Tells diktare. Naturen själf har byggt stenen, har lösryckt detta block och ställt det midt ute i vattnet, men ett tacksamt schweizerfolk har därå inristat den store skaldens namn.

Nu äro vi förbi, och nu lägger båten till vid Rütlibryggan.

Schillerstenen.

Schweizerbarnen ordna sig i led; med flaggor i händerna tåga de två och två uppför vägen, som leder till den

gröna ängen. Lärare och lärarinnor följa; en hvar har sin afdelning att leda.

Vägen är lummig; lind och bok, äpple och päronträd växa rikt vid Seelisbergets fot. Du trampar en helig mark, ty här, där de tre källsprången porla fram, här föddes Schweizerlandets frihet.

Och barnen ordna sig i ring. Från deras läppar ljuder det:

Hier standen die Väter zusammen
für Freiheit und heimisches Gut,
und schwuren bei heiligen Namen
zu sturzen die Zwingherren Brut –

Visst känner *du* deras namn, dessa schweizerfrihetens fäder? Säkert har också ditt hjärta med beundran och deltagande klappat, när du läst deras saga: den ädle Walter Fürst, den modige unge Arnold von Winkelried

och den käcke Werner Stauffacher, männen från Uri, Schwyz, och Unterwalden.

Det var män af samma slag som Engelbrekt och hans dalkarlar. I stjärnklara natten kommo de hvar från sin kanton, en hvar i spetsen för sin flock. På ängen, just här, där enligt sägnen de tre källådrorna sprungo i dagen, här räckte de hvarandra handen till ed att drifva bort den österrikiska fogdehop, som kufvade schweizerfolket lika hårdt, som de danske förtryckarne Svealand. Och de höllo sin ed, ty det var desse män, som brände Zwing- Uri, fogden Gesslers borg, mer än hundra år innan Engelbrekt förstörde Borganäs.

Visst ha barnen där borta skäl att på sin vackra feriedag slå ring på Rütliängen och till ära för detta sitt lands stora minne sjunga sin sång:

Hier standen die Väter zusammen – – –

Under tiden bese vi Rütlistugan, alpstugan på sluttningen ofvanför ängen.

Där hänger »Tells armborst»; i alla händelser ett verkligt äkta gammalt armborst, som säkert varit ett farligt vapen i någon alpskytts hand. Och där äro fönstren prydda med rika glasmålningar, bilder och vapensköldar, alla erinrande om landets stora söner, framför allt om Tell och Arnold von Winkelried.

* * *

Men tiden hastar, ångbåtspipan blåser, barnen tåga åter i procession ombord. Vi följa, och nu ånga vi ned mot sjöns södra ände, där den lilla staden Flüelen ligger, något flackt på den sanka, gröna dalbottnen, men oändligt täckt och vänligt.

Solen gassar; det är redan långt lidet på dagen. Innan vi följa de små pilgrimerna vidare, måste vi få oss något litet till lifs. Ty Flüelen är endast en station på vår väg, och vårt yttersta mål för dagen är Altorf.

Pilgrimerna ha på äkta vallfartsvis frukosterat under vägen; små torra runda bröd, medförda i fickan, är dagens kost. Men den tyckes smaka dem utmärkt, lika bra som oss den måltid, hvilken vi låta servera oss å en af de blomprydda hotellverandorna utåt sjön.

Här sitta vi och se dem tåga förbi, våra små reskamrater. Vi nicka åt dem, och en och annan viftar åt oss med sin lilla fana.

Att gå med dem till fots till Altorf?

Visst är vägen helt kort. Men solen bränner; dess strålar återkastas af den glimmande vattenytan, af de lodräta bergväggarna.

Vi kunna också fara med järnvägen. Men se, en ny ångbåt har lagt i land, en stor engelsk turistbåt. I en oändlig rad rusa de hundra och åter hundra resenärerna från båten till den närliggande stationen. Där ser du skottar i rutiga strumpor och med nakna knän; där långbenta ynglingar med hvita jockeymössor ned i nacken; sportälskande bicykelryttare samt feta fruar och gamla herrar, alla med långa alpstafvar i händerna; de rusa, de springa, de knuffas för att hinna först till tåget; alla vilja ha »bästa platsen» vid något utsiktsfönster.

Och raden tar aldrig slut. Visserligen ämna de sig icke till Altorf; de äro på väg upp till Andermatt, den ödsliga bergsbyn högt uppe i S:t Gotthardspasset. Men icke ha vi lust att ens för en kort stund trängas med denna otrefliga hop.

Långt hellre klättra vi upp på taket å en af de höga omnibusarna, hvars tre hästar snart föra oss till detta vackra Altorf, en af de täckaste städer i Schweiz, helt visst icke så intressant som vare sig Bern eller Basel,

men tjusande idyllisk och leende, inbäddad i yppig grönska samt liksom alldeles inramad af branta bergväggar.

Högt uppe lysa snöfält, som skarpt afsticka mot den rika grönskan nedanför: der heiliger Hain, den helgade skogen, som skyddar dalen för snölaviner och bergskred. I denna skog höres aldrig ett yxhugg, och, säger sägnen, skulle någon förvägen lagbrytare under nattens mörker söka fälla något träd, så framväller ur stammen det röda blodet, och förbrytarens hand skall en gång växa upp ur hans graf, vittnande om det begångna helgerånet.

Ty, blicka uppåt – nästan alldeles öfver dig, så tycker du, ser du Uri Rothstocks härifrån smutsgrå glacierer. Om dessa väldiga massor började glida? Då ve Altorf, ve denna fagra grönskande dal.

Goldauskredets oerhörda stenmassor, som du for förbi på vägen hit, kunna ännu efter snart hundra år på sitt stumma dystra sätt berätta om alpvärldens fasor.

* * *

Nu höra vi åter schweizerbarnens sång från stora torget eller Tellplatsen. Framför det härliga Tellmonumentet har skaran stannat samt ånyo bildat cirkel. Sång efter sång klingar öfver den lilla staden med de många små trekantiga torgen och de sorlande brunnarna.

Låt oss ställa oss här bredvid våra små reskamrater. De och vi höra ju på sitt sätt tillsammans, ty också vi beundra, också vi älska schweizerfolkets minnen.

Hur stolt står han ej där uppe framför den höga breda stenpelaren, den djärfve skytten med sitt armborst på axeln! Det kraftiga allvarliga anletet blickar ut mot dalen. Där borta, ofvanför Flüelen, hade han sin borg, den grymme fogden; det ligger hot i bronsmannens kraftiga gestalt och stolta hållning: Zwing-Uri skall falla, han vet och känner det.

Och Zwing-Uri föll –

Sin ena hand sluter han om sin son, ung Walther, som ville han skydda honom för fogdens blickar, skydda honom för sin egen pil, hvilken han måste rikta mot äpplet på gossens hufvud.

Men gossen smyger sig intill honom och skådar förtroendefullt upp i hans allvarliga ansikte. Barnets läppar äro halföppna; vi tycka oss förnimma de ord, skalden lagt på dem:

– – – Denket ihr, ich fürchte
Den Pfeil von Vaters Hand? Ich will ihn fest
Erwarten und nicht zucken mit den Wimpfern!

Huru ofta beundrade vi ej denne gosse, när vi fordom i skolan eller på lediga stunder hemma läste vår kära »Wilhelm Tell»!

Stenpelaren eller obelisken bakom de båda ypperliga bronsgestalterna är prydd med en stor målning, ett alplandskap, å hvilket man ser Uri Rothstocks isskimrande toppar höja sig öfver dalen med dess gröna betesmarker, dess alphyddor och längst bort Zwing-Uris mörka torn och borg.

Å monumentets fot läser du under schweizervapnet – det hvita kors, som du lärt känna från barnens flaggor – och kantonen Uris vapen, oxhufvudet, årtalet 1307 jämte inskriften:

Erzählen wird man von dem Schützen Tell,
so lang die Berge stehn auf ihrem Grunde.

Tells staty i Altorf.

På platsen för detta monument var det, som Tell skulle ha stått, då han afsköt pilen mot sin gosses hufvud; denne åter stod stödd mot den gamla linden just å den fläck, där nu den höga brunnen är byggd.

Du ryckes plötsligt ur dina drömmerier, då en röst på ditt eget modersmål yttrar bakom dig:

»Men allt det där är ju inte sant! Säg, pappa? Det har ju aldrig funnits någon Wilhelm Tell, det har jag lärt i skolan. Det är ju påhitt och osanning alltsammans!»

Du fattar min hand och vänder dig om. Å torget trängas nu en hel mängd andra resande. Du ser en liten flicka, som står bredvid sin fader, en tolf års flicka med ljust hår och äkta svenska drag.

Det var alltså från dessa barnaläppar, som kallduschen kom!

Det är alltså dessa barnaögon, i hvilka läsas nyfikenhet och gammalklokhet, men ej spår af hänförelse, glädje eller beundran, det är de, som representera kritiken, de »senaste forskningarnas» resultat!

Det var det nittonde århundradets röst du hörde, det tvifvelsjuka, nyktra nittonde århundradets.

Sången om Tell och hans bedrifter ljuder ännu. Du riktar åter blicken mot dessa hundraden, dessa alplandets egna barn: skola äfven deras själar en gång nås af kritikens vinterkyla?

Olyckliga de, ty aldrig mera skola de sedan med purprade kinder och Helvetias korsflagga i handen vallfärda kring Vierwaldstädtersjöns stränder för att hylla den mans minne, hvars namn för dem innebär fosterland, stolthet, ära.

Lilla flicka, småförnuftiga, svenska lilla flicka, hur synd är det ej om dig! Hur naket, nyktert och färglöst skall du ej i en framtid komma att betrakta lifvet och naturen omkring dig!

Stackars vackra lilla flicka med din ljusa hårpiska, dina runda kinder och dina gammalkloka ögon, hvem har nänts att hos dig redan släcka fantasiens sköna ljus?

Jag lämnar dig, jag flyr din närhet, lilla landsmaninna.

Men kom, lilla vän, du som gladt och utan att tröttna i dag har följt mig rundt kring Urnersee, kom!

Vi sluta oss åter till den stora schweiziska barnflocken, som nu fortsätter vallfarten till det kapell, hvilket snart i femhundra år varit schweizerfolkets stora helgedom, Tellkapellet å »Tells Platte» vid sjöns östra strand.

Kom, skynda, innan skymningen bryter in här mellan bergen!

* * *

Där ligger det, tjusande skönt, å en stor stenlagd platå, som skjuter ut i vattnet. Dess åt sjön vettande

Tells kapell.

sida är öppen, endast tillstängd med ett glest järngaller. Bok och lind, akacia och kastanj skugga dess tak; al och sälg, hassel och hägg sluta sig tätt ikring dess sidor.

Längs en smal väg nere vid vattenbrynet når du dit. Under femhundra år ha millioner fötter trampat dessa stenar. Hvarje fredag efter Kristi himmelfärdsdag vallfärda andäktiga pilgrimer hit i högtidlig procession.

I spetsen komma slätrakade präster i långa svarta rockar och slokande hattar, barhufvade skäggiga munkar i bruna kåpor med krucifix och radband. Sedan komma betydande män från de fyra skogskantonerna; de följas af hundra, ja tusen män och kvinnor från alla delar af detta lilla alpland, som är så fritt, så stolt, så enkelt, fromt och flärdfritt, om du endast lär känna det *rätt.*

Men det gör aldrig den nyfikne sommarturisten. Han lär endast känna detta folks afvigsida, dess värdshuslif, och han lär sig visserligen älska alperna, men äfven att missakta värdshusvärdarna.

Nej, i min by uppe å Frohnalpen, dit borde du följa mig och se, hur alpbonden lefver i sin stuga med de gröna fönsterluckorna och ute på den gröna »almen», den fagra betesmarken.

Du skulle se de små flickorna, ännu ej tioåriga, redan sysselsatta med utförandet af dessa världsberömda schweizerbroderier, hvilkas styng du måste upptäcka med förstoringsglas.

Du skulle se dem i väfstolen, väfvande skimrande brokigt schweizersiden, ja, den mjuka skottska halsduken du bär, den är just väfd af en af dem.

Och du skulle sitta med dem till bords i deras rena alphydda och äta af den gula gräddrika mjölken, potatisen och det färska smöret, den gyllene honungen och det hvita landtbrödet. Det skulle smaka dig, det vill jag lofva!

Eller du skulle se dem, unga barn, gamla gummor, i andäktig, ja brinnande bön i S:t Franciskus Xaviers kapell eller inför S:t Julian Martyrs kista!

Du skulle alls ej känna dig hågad att öfverlägset se ned på dem, där de tillbedja sina helgon. Ty folket här omkring Vierwaldstädtersjön är strängt katolskt, som du väl vet. Och den helige S:t Franciskus Xavier är dess ögonläkare. Väl är han död för mer än trehundra år sedan. Men bland himlens helgon sitter han i främsta ledet, han, den fromme, den allt försakande, de sjukas och spetälskas vårdare; och Himlarnas Herre lyssnar med välbehag till hans förböner, lyssnar alltid och bönhör stundom –

Nej, skratta icke, undra icke!

Se denna femtonåriga flicka, se hennes inflammerade ögon och insjunkna bröst! Ack – din vackra halsduk, din fina näsduk med »Edelweiss» i hörnet, hur bränner den ej kring din hals, hur tung blir den ej i din ficka!

Och se denna halfblinda kvinna, endast trettioårig! Se dig omkring i den krets som samlas, då det hvarje dag klockan tolf ringer till bön i S:t Franciskus' kapell; du skall se många sjuka och lidande; du skall i deras anleten läsa ångest, men äfven hopp, ja, en viss tillförsikt, att Himlarnas Herre för det fromma helgonets skull skall skänka tröst och lindring; du skall se, huru just denna deras tro redan nu gifver dem större styrka i pröfningen.

Du skall också förstå, huru dessa fina beundransvärda broderier bli orsak till olycka och tidig blindhet. Och du skall sänka ditt hufvud i ödmjuk andakt, när de lidandes mummel når dina öron:

»Heiliger S:t Franciskus, betet für mich, das ich wieder gesund werde!»

Eller, om du ej kan följa mig upp till det rätta schweizerfolket, bör du stanna ännu något bland dessa våra vallfartskamrater från i dag, flickorna och gossarna från skogskantonernas städer och byar.

Ännu stå de där, de outtröttliga, och sjunga sina sånger till Tells pris, sin tack till helgonen för landets frihet, sjunga, såsom deras fäder och förfäder gjort före dem i sekler.

Ja, redan femtio år efter den tid, då sagans Wilhelm Tell skall ha lefvat, redan då vallfärdade det nyligen

fritt

Från Axenstrasse (stora landsvägen utmed Urnersee).

vordna folket till den plats, där hjälten räddat sig ur fogdens båt, medan Föhn rasade sunnanifrån och Urnersees vågor fräste och brusade.

Hvem öfverbevisar dessa femhundra seklers människor om att de hafva helighållit en osanning, att de trott på en fantasibild?

Icke du, dotter af ett folk med »stolta minnen», gömda i historiens läroböcker, men icke burna af dess egen lefvande arfsägen, dotter af ett folk utan nationalsång, utan nationaldag, icke du, stackars lilla svenska flicka! Och heller icke din sagesman. Ty trots dig och honom och trots kritiken samt de stora lärda böckerna:

Erzählen wird man von dem Schützen Tell,
So lang die Berge stehn auf ihrem Grunde.

* * *

Och nu farväl, lilla vän! Vår dagsresa är slut.

Följa mig upp för Frohnalpens branta sluttning förmår du icke. Jag lämnar dig här bland de sjungande schweizerbarnen, hvilka, om du är hungrig, säkert gärna dela sitt runda bröd med den lilla främlingen från norden, som älskar Wilhelm Tell.

Fortfar alltid därmed – älska alltid det stora, som en gång värmt och eldat ditt barnahjärta, älska historiens hjältar och ädla minnen, vare sig de tillhöra ditt eget eller andra folk! Må aldrig lärda böcker och lärda människor släcka ut elden i ditt sinne för hvad som är tappert, ridderligt och ädelt! Må fantasiens genier rosenströ din väg genom lifvet, försköna den, förljufva den!

Jag återvänder nu till min kära by högt där uppe, där cyklamen blommar och koklockorna klinga, där herden jodlar och där det hvarje timme ringes till bön för de blinda och sjuka i S:t Franciskus’ och S:t Julian Martyrs kapell.

FÖRVISSO LEFVA DE DÖDE.

Hur väl jag minnes den aftonen!

Och du, lilla Ebba, minnes du den också? Minnes du, att jag bad dig förvara innerst i ditt hjärta det, vi då talade om, så att du själf, när en gång många år förflutit, vid vinterbrasan skulle kunna för en annan liten flicka eller gosse berätta vår historia från denna kväll?

Icke har du kunnat glömma den, du som med så klara ögon och så varmt sinne lyssnade till mig!

Jag satt i skymningen här inne i din mammas förmak; brasan sprakade och eldskenet gjorde den brokiga mattans färger ännu grannare; det lyste ända fram på fönstret, där isblommorna gnistrade. Ute yrde snön, och klingande bjällror ljödo dämpadt in från gatan, där slädarna ilade förbi.

Dörren till salen stod öppen; där inne var lampan tänd; du och Gunnar läste edra läxor. Så slog du hårdt din bok ihop och ropade halft förtviflad:

’Usch, den otäcka boken, usch, den afskyvärde Schiller! Hvarför skall man pinas med så svåra läxor!’

Ditt häftiga utrop nådde mitt öra, där jag satt ensam, försjunken i tankar. Och det gaf dessa mina tankar en annan riktning. Bland brasans kolnande bränder tycktes mig uppstiga gestalter, sköna, ädla, besjälade af evig ungdom.

Min diktare, min barndoms, min ungdoms hjälte, hela min lefnads eldande förebild! Allt af vårlif, allt skönt, stort och ljufligt strömmar emot mig, när ditt kära namn klappar på mitt hjärtas dörr. Och åter tackar jag dig för all lycka du bragt mig, för den poesiens ljusstråle, du kastat öfver min lefnad, aldrig förbleknad, aldrig förgäten, ännu i mogna åren stark nog att väcka all ungdomens hänförelse i min själ. Friedrich von Schiller, jag tackar dig!

Minnena från fordom stiga upp för mitt inre, och jag småler för mig själf, där jag sitter allena i halfdunklet.

Jag ser min egen lilla person, då den var mycket mindre än du nu, min Ebba, mödosamt sträfvande med inlärandet af den svåra tyska grammatikläxan. Hur svår, hur tråkig! Med mitt lilla pekfinger följde jag bokens rader, rysande för det finstilta och än mer afskyende de stora svarta orden, som skulle läras utantill. Huru mödosam, huru ofattlig var ej denna språkets vetenskap för barnets hjärna! Och jag ropade som du: usch, den stygga, stygga läxan!

Då sträcktes en smal, fin hand fram bakom mig och fattade boken. Jag såg upp och blickade in i min faders älskade, bleka anlete, omgifvet af det silfverhvita håret.

Och hans läppar logo liksom hans ögon. ’Här, min dotter’, sade hans blida röst, ’här skall du få en bättre bok, en roligare läxa’, och han gaf mig en af de tjocka böckerna i de mörkblå banden, hvilkas stora oförstådda guldbokstäfver jag sett lysa emot mig från hans hylla, dessa böcker, som ännu äro en af mina dyraste skatter.

Glad bytte jag bort min fula grammatika mot den nya vackra boken. Min fader slog upp åt mig en sida; hans kära hand smekte mitt hufvud: ’läs här, min dotter, och gläd dig åt det vackra, det ädla, du nu skall få skåda!’

Jag såg med förtjusning, att det var ett teaterstycke; sådana voro vid den tiden min käraste läsning. Huru ofta hade jag icke smugit mig in i min moders lilla kabinett, där hennes Shakspeare i högtidsdräkt låg på divanbordet, och bäfvande för upptäckt och skälfvande af skratt hade jag läst och läst om de båda tokroliga tvillingbröderna Dromio och de lustiga tvillingbröderna, deras herrar; och glödande af engelsk patriotism hade jag halfhögt läst om konungar Henrik och Edward och Richard, om den tappre York och om den ädle Suffolk.

Skulle detta nya teaterstycke, som jag nu fått tillstånd att läsa, månne vara lika roligt?

Och jag började:

Es lächelt der See,
er ladet zum Bade –

och jag läste, först mumlande, sedan med hög röst, glömsk af allt omkring mig, utan att märka, det min fader leende af nöje stod i dörren. Borta var läxans plåga, borta den dödande, kväfvande, sömnväckande tråkigheten. Visserligen med felaktigt uttal, men med jubel i rösten läste jag så det klang i rummet:

Wir fahren zu Berg, wir kommen wieder
Wenn der Kukuk ruft, wenn erwachen die Lieder – – –

Det var min själs första vårbad i diktens klara, rena böljor; det var majluft i hvarje rad, det var klingande

sång från skogar och höjder.

Och den bar mig, den förde mig genom skolårens tvång, den följde mig in i klassen, den ljöd genom resolveringens knaggligheter.

Med glorieglans omgaf den min faders hvita hufvud; den blef ett med allt, som i lifvets ungdomstid varit mig dyrast och skönast.

Och den följer mig än. Nyligen stod jag med klappande hjärta på den plats, där den store skalden lefvat sitt lifs bästa dagar, i den täcka Saalestaden Weimar, det minnesrika Ilm-Athen. Jag stod i hans dödsrum, jag stod vid hans graf, furstegrafven, där han hvilar sida vid sida med Sachsen-Weimars konstälskande hertig och med diktarbrodern Göthe, jag stod där utan sorg, men i tacksam glädje. Ty förvisso lefva de döde – i eftervärldens minne och tack, i de ungas hjärtan och kärlek; i evig vår lefva de, och jublande frisk, ungdomlig skall deras sång stiga mot himlen som de näktergalars, hvilka i vårens dagar slå sina klara drillar i de kronor, som susa öfver de härliges grafvar –

’Du ser så glad ut, tant; du tänker visst på något roligt? Säg hvad är det?’

Åter väcker mig din röst. Du har kommit så tyst in från salen, hämtat din pall och satt den bredvid min stol här i vrån; du lutar ditt hufvud mot mitt knä och ser med dina rara blå ögon upp emot mig. Ditt orediga krusiga hår glänser i brasans röda sken, din kind är varm, och jag smeker den ömt.

Och bedjande upprepar du:

’Hvar var du nu, tant, när du log så gladt? Visst tänkte du på något mycket roligt?’

’Ja, lilla vän, på något mycket roligt! Och jag var långt bort i sommarens rike, i de gröna ängarnas, de täta bokskogarnas, i näktergalens, i sångens sköna land.’

’O ja, jag vet, jag vet – i ditt Türingerland, dit du så ofta reser, där ängarna äro röda af vallmoblommor och dikesrenarna blå af violer. – Men hur kom du dit nu i afton, när yrsnön hvirflar där ute, säg, hvad förde dig just dit?’

Och jag strök leende ditt krusiga hår.

’Din röst, vännen min, de vreda ord, som du öste öfver din svåra läxa –’

’Åh tant, att du hörde – – – ja, vet du, de där verserna är rysligt otäcka och krångliga – hur kan någon skrifva något så tråkigt – men tala nu om för mig något vackert, en historia eller en rolig saga!’

Seende in i brasan och med en känsla, som strömmade sval skogsluft mot mig ur dess glöd, upprepade jag sakta:

’Gif mig sagor, gif mig riddarlegender’, det var hans ord på dödsbädden, den diktares, som du så litet förstår: gif mig sagor och riddarlegender – i dem ligger stoffet till allt stort och skönt –

Ebba, min lilla flicka, han som sade detta var själf en riddare, en diktens konung, och hans lif är den skönaste saga, ej fri från vemod och smärta, men fri från det fula, det småsinta, som tynger ned och fläckar själen samt gör lifvet grått – hans saga är som vårsus i nyutslagna lundar, ren och frisk, så rik på sång och kärlek –’

’Kärlek?’

Du flög upp, stödde armbågarna mot mitt knä och såg mig förväntansfullt och ifrigt upp i ansiktet.

’Åh tant, berätta något om kärlek, inte bara till djur och blommor och medmänniskor och sådant, utan riktig kärlek, sådan som det står om i böcker!’

Du hade fyllt tretton år, hade nyss börjat läsa »Fältskärns berättelser», och romantiska fantasier af helt oskyldig art fyllde ditt sinne.

’Skall jag berätta dig om min härlige diktare och hans unga brud? Vill du höra den vackra sagan om »Schiller och Lotte»? Vill du lära förstå och älska den, på hvilken du nyss var så ond?’

’Kära tant’, och din röst blef så ifrig, ’jag vill gärna älska det, som du tycker om! Var det då tanken på honom, som förde dig till ditt kära Türingerland? Bodde också han där? Och hvem var Lotte? Hur kunde hon heta så fult, hvarför hette hon inte Rosamunda eller Adalminta eller Kunigunda?’

’Ja, han bodde där och äfven hon, och du skall komma att hålla utaf hennes enkla namn lika mycket, som du skall i henne beundra den sanna kvinnan, stark i sin kärlek, försakande, uppehållande, tröstande – ett exempel för mig och dig och alla tiders kvinnor! –’

Jag lutade mig lätt framåt, med händerna knäppta kring mitt knä, medan du satte dig bekvämt till rätta på mattan bredvid mig.

* * *

’Vårtid brusar genom Türingerlandet.

Karnavalens glädje brusar genom Weimar. I de smala, krokiga gatorna trängas ungdomliga skaror med vårens första blommor i hår och händer.

Också det hertigliga hofvets herrar och damer äro ute att se på vimlet. Du skulle kunna varsna månget skönt anlete, på hvilket förfining och snille tryckt sin prägel. Men din blick är fängslad af den högreste mannen med det rödblonda håret, som faller rikt ned öfver den höga kragen på hans blåa frack.

Han vänder dig ryggen; du kan ej se hans drag. Men en skälfning i ditt hjärta säger dig dock, att det är ungdomens, frihetens och patriotismens skald, som står där borta, står alldeles orörlig i vårens stimmande karnavalsbrus, står som förtrollad framför en liten grupp af damer, unga och eleganta. Det är den nobla fru von Imhoff – han känner henne mycket väl. I hennes hus samlas Weimars alla store; dit komma hertigen och hertiginnan på besök; där går Göthe ut och in, som vore han hemma. Där har Wieland sin egen vrå, där han drömmer fram sin Oberon i mjuka rytmer. Där låter Lizzt spinettens tunna toner ljuda med underbar makt, och där har han, ungdomens skald, sin själfskrifna plats.

Mycket väl känner han fru Imhoff; men hvarför står han då så stel och orörlig?

Ah, det är inför den unga damen bredvid henne! Hon med de sirligt och konstmässigt rullade och vridna lockarna rikt fallande ned under den stora sammetskapotten! Så vackert den inramar det unga skälmska ansiktet, knuten som den är med breda skära band under hakan.

Hvem är hon väl, den täcka unga, som midt i karnavalens brokiga vimmel står framför den häpne skalden?

Hon är den ädla weimarska hertiginnans älskling, den blifvande hofdamen, ett barn af hög börd; hon är nu Charlotte von Lengefeld, men hon skall bli Schillers Lotte, hans Lolo, hans »kleine Maus», hans lefnads milda, ömma vårdarinna.

Som en bild af vårens unga fägring står hon där. Och karnavalens glädje brusar genom Weimars gator; den skymmer bort skalden, den skymmer bort hans ljusa öde, som nyss uppenbarat sig i den ungas gestalt.

* * *

Årstider ha växlat. Och åter blomma violer i Türingens skogar.

Genom en tjusande dal flyter den klara floden Saale. Türingerwalds höjder lysa röda i solskenet. Det är ljuflig månad maj, och som brudar i hvita och rosenfärgade slöjor stå frukthagarna längs dalsidorna.

Sakta sorla flodens böljor mellan gröna ängar, där gula fjärilar fladdra bland hvita tusenskönor; de sorla förbi det lilla huset där i kröken midt emot den gamla kyrkan med spetsbågsfönster och klumpigt torn. Det är organistens hus i Volkstädt, organisten Unbehauns, han, hvars hustru ej kunde vägra, då de unga fröknarna från staden ville hyra hennes gafvelrum åt skalden från Weimar och som till och med lofvade koka mat och kaffe åt honom, när vädret var så fult, att han ej kunde gå in till Rudolstadt att äta. –

Ty ser du, den vackra residensstaden Rudolstadt ligger helt nära – vi äro i ett annat rike nu, visserligen i Türingen, men ej i Sachsen-Weimar, utan i Schwarzburg- Rudolstadt.

Du behöfver endast vända dig om och se uppåt dalen – bakom frukträdens blomslöja ser du stadens spiror skymta fram; dess väldiga borg ligger högt på berget; det är borgen med den hvita frun – icke den vanliga elaka, som spår död och sorg, utan en helt annan, snäll och vänlig hvit fru, som du skall få höra talas om en annan gång. Hon tillhör nattens och andarnas skaror. Men vi stå midt i vårens klara dag, framför organisten Unbehauns lilla hus i Türingens Saaledal.

Nej, se gafvelfönstret står öppet! Titta in! En sådan dag som denna är ingen hemma.

Men det är ju ett mycket fult och tarfligt rum! Du vänder dig förvånad emot mig: en liten låg kammare med ett omåladt bord och några stolar, höga och raka i ryggen; det är ju alltsammans skinande rent, men –

Men ändock en minnesrik liten kammare! Och äfven du skall snart minnas den med kärlek, minnas den, sedan både hus och kammare försvunnit. Och aldrig skall den modärna villan, som uppstått i dess ställe, hos främlingen kunna väcka den rörelse af vördnad, som denna lilla kammare förmår.

Ty det var här Friedrich von Schiller för hundratio år sedan lefde sitt lifs lyckligaste vårdagar.

Han är icke inne – tror du, ungdomens skald sitter i kammaren en dag som denna?

Om du klättrar upp på bänken, där bikuporna stå, och blickar ned åt dalen, då får du se honom. Men akta, att ej kupan faller ned och dess invånare rasande anfalla oss. Håll min hand, så där – –

Längs floden och genom blomstersmyckade ängar slingrar sig den smala gångstigen; den leder till Cumbach, den vackra byn på andra sidan höjderna.

Du ser dem vandra där, de trenne; det är skalden och hans brud samt ännu en älsklig ungmö, fin och smärt, så lik den första som en syster sin syster, och dock en annan. Gångstigen är smal, och hon följer långsamt de båda. De skämta och le, de äro lyckliga i sin ännu outtalade kärlek. Det är vårens tid, då allting knoppas, örter och gräs och goda människors ljufva framtidshopp.

De komma hitåt – nej, stig icke ned, syrenbusken döljer oss för deras ögon. Och dessutom, tror du, de se något annat än hvarandra, de två, nej – de tre. Ty han har nu vändt sig mot henne, som gick bakom; han har räckt henne handen, och med ett lätt litet hopp är hon öfver den lilla bäcken, som silar fram genom gräset.

Sida vid sida vandra de nu framåt. Han i midten: en önskeplats emellan tvenne systrar, två så goda, täcka systrar. Skall hans önskan väl uppfyllas? Skola de väl, de tre, så i frid och endräkt vandra genom lifvet, och skall den vägen leda genom idel blomsterprydda ängar?

Önska, ädle skald, önska! Hvad ditt hjärta i vårens dagar åtrår, skall varda dig gifvet: bådas kärlek, stark och trofast, tills döden kyler ditt hjärta och deras. Men *en* är din brud, är din ungdoms, din mannaålders hulda glädje och ljus.

Min lilla vän, i ostördt lugn kan du betrakta dem. Du häpnar. Du hade inbillat dig få se en förläst magister, krokig och sned, med insjunket bröst och bleka kinder?

Och du ser en ståtlig man, densamme, som i det weimarska karnavalsstimmet räckte hufvudet öfver alla andra, sex fot och två tum lång med breda axlar och smärt midja, med högburet hufvud och härskarehållning.

Man finner ej lätt en skönare gestalt än hans. Hur väl kläder honom ej den blå fracken med de snäfva gula benkläderna. Han går barhufvad; hatten håller han i hand;

Schiller.

hans panna är hög och bred och hans ögon äro milda och lugna; deras färg är ej lätt att urskilja, den tyckes växla mellan blått och ljusbrunt, allt efter som elden i hans själ flammar till. Men möter du den goda, ärliga och dock genomträngande blicken, så går den dig rakt till hjärtat. Den friska hvita hyn, de röda kinderna och det fritt nedfallande håret, allt detta gör honom mycket ung. Och hans näsa, den långa näsan, som hvarken är grekisk eller vacker och öfver hvilken han själf gycklar!

'Se', säger han och skrattar gladt, 'i Karlsskolan i Stuttgart satt jag alltid och drog och drog i min nästipp, och så drog jag ut den till sådan längd.'

Men flickan vid hans högra sida mulnar. Ej ens från hans egna läppar vill hon höra gyckel öfver den älskade, den hon vördar och beundrar, den hon blickar upp till såsom jordens ädlaste son. Gyckel öfver honom? Nej, icke ens öfver hans näsa, som dock onekligen *icke* är grekisk.

Flickan själf – känner du inte igen henne? Det är ju den unga damen från karnavalen i Weimar, den nyss utnämnda hofdamen! Åh, bättre upp – det är Lotte, ängarnas ljufva barn, den enkla, renhjärtade lilla flickan i Türingens skönaste dal. Hon är fin och späd, täck att se på, älsklig att lyssna till, som en syster lik sin syster, och dock en annan.

Hennes klara ögon stråla, och kring munnen leker ett gäckande litet löje; öfver de jämna, täta ögonbrynen är pannan bred och låg, och liksom förr under sammetskapotten ringlar nu håret i rika, väl vridna lockar fram under halmhatten och omkring den vackra unga halsen, som icke döljes af den rynkade hvita bröstlappen.

Den lilla jackan, som Göthes högt firade väninna, fru von Stein, så gärna ville ha till mönster, är helt kort, och det breda brokiga skärpet sitter högt upp, nästan under armarna. Veckrik faller den lätta netteldukskjolen ned mot den smala foten, klädd i sko och korsband.

Åter förvånas du – hvar såg man väl en dräkt som denna?

För hundra år se'n, lilla vän, skulle också du vid sjutton år ha gått i kortkjol och med svallande lockar. Kanske får du lefva den dag, då en ny sekelbörjan skådar kvinnor, liknande dessa. Väl, om de också i hjärta och sinne likna de båda systrarna, Charlotte och Karoline von Lengefeld!

Vårens och sommarens veckor ila snabbt undan, i Türingen så väl som i Norden, i det adertonde så väl som i det nittonde seklets slut.

År 1788 var det. En härlig sommar var det. Mången odödlig dikt vällde fram ur skaldens bröst och skrefs

ned vid det omålade bordet i organisten Unbehauns gafvelkammare.

Månget anderikt samtal fördes mellan de trenne under de dagliga promenaderna längs Saales stränder.

Ädelt allvar och ett rent sinnes vackra skämt bodde på skaldens läppar; det var, som om man, medan han talade, dvaldes mellan himlens eviga stjärnor och jordens fagra blommor –

Hur jag kan veta det, frågar du!

Ack, barn, väl är det nu för dig en gåta, men en gång skall äfven du fatta den: har jag ej lyssnat till hans hjärtas slag, till hans innersta tankar? Väl är hans röst stum, men hans ande talar nu som för hundra år sedan. Och om nya hundra år och allt framgent i tiderna skall den ännu ljuda lika eldande, varm och ren, och en annan sagoförtäljerska skall säga sin älskling, såsom jag dig: jag älskar den ädle, jag älskar det ädla, han talat och diktat; därför förmår jag ock att sekler efter hans död ännu höra hans läppars språk. –

Ja, lyckliga voro promenaderna på tre man hand i Saaledalens ängar under det adertonde århundradets sista decennium.

Men när regn och dimma och snufva – vår skald fick ofta så stygg, prosaisk snufva – hindrade de glada mötena, och organisten Unbehauns hustru måste koka kaffe, då flögo talrika små bref uppför dalen, mellan Volkstädt och Rudolstadt; bref från Lotte, ömma, fina, täcka; bref från Karoline, skälmska, kvicka; bref från skalden, eldigt längtande till Lotte, höfviskt hyllande till Karoline.

En önskeplats emellan tvenne systrar – hvilken är den rätta, hos hvilken skall hans kärlek stanna? Tvekar Friedrich von Schiller om hvem den rätta är?

Ja, skalden tvekar och lider. Dystert och oroligt blickar han ut i framtiden. Nog vet han hvem den rätta är; visst är Lotte honom redan kärast af allt på jorden. Och om hennes hjärta vet han sig säker. Mellan Weimar och Rudolstadt flyga brefven, uppför dalen, nedför dalen, flyga med ömma bud mellan tvenne ädla, stolta, högsinta hjärtan, utbyta höga tankar, komma med glädtigt skämt och förtroligt allvar. Hvarför tvekar han då, Tysklands firade, beundrade sångare, Don Carlos' diktare?

Ack, skalden är fattig; intet äger han, som han kan kalla sitt. Ej hus, ej hem, ej bord, ej bänk. Blott skulder äger han och inga pengar!

Hvad hjälper det honom att vara »hofråd» utan ett öres inkomst? Huru skulle han kunna bjuda den täcka Lotte, den högborna fröken von Lengefeld ett bo som räfvens kula? Ett hem, där den susande skogen är taket, och der töcken och dimma bilda sparlakanen kring hennes bädd?

* * *

Ett år har gått och åter är det vår.

Genom Saaledalen ilar det glada ryktet snabbare än postdiligensen hinner föra nyheten.

Till Jena, Türingerlandets gamla berömda universitetsstad, kommer budskapet, och studenterna svinga sina brokiga kårmössor och ropa:

'Hoch – högt lefve vår nye professor, högt lefve frihetens skald, Ungtysklands och Nederländernas häfdatecknare! Hoch!'

Den stora dagen är inne. Professor Schiller skall hålla sin första föreläsning.

Professor – utan lön! Framgång i dag: det är collegiimynt från unga studenter, som önska

privatundervisning, det är hus och hem åt en älskad brud.

Framgång i dag! Han står i Jenavännens fönster och blickar ut åt gatan.

Så de rusa framåt, dessa studenter! Gatan är fylld af folk; auditoriet är fylldt, öfverfylldt. Ett annat, större måste väljas.

Och nu, huj, hvad kapplöpning, hvad buller och bång, alla vilja ha plats, ingen vill stå utanför. Genom gatorna störta skarorna. Inne i husen rusar man till fönstren: elden är lös! Ring i Jenas klockor! Det brinner i staden!

Hör trumman ljuder: bom, bom. Uppe vid slottet går vakten i gevär: ring i klockorna! Hvad vållar larmet?

Åh, professor Schiller håller sin första föreläsning! Professor Schiller hyllas af ungdomen: hoch, högt lefve han!

Om professor Schiller talar hela staden; och när natten är inne, ljuder hyllningssången ännu genom Saaledalen, och ekot bär den ut öfver skogar och dälder. Genom Türingerland går en hviskning: Schiller har tändt en ny andas eld i Tysklands ungdom.

Och i sin lilla kammare borta i Rudolstadt gråter Lotte von Lengefeld af glädje, hennes milda ögon le dock därvid och hennes röda läppar hviska: nu får han collegiimynt, min djärfve örn; nu bygger han sin brud ett näste.

'I dag har jag fått mina första collegiipengar', skrifver Schiller till Lotte; 'det var af en Bernburgstudent; jag var mycket förlägen, men lyckligtvis var han det än mer än jag. – – Hur skönt skulle det ej vara, om jag blott hade dig, min älskade, min själs dyraste vid min sida! – – '

Men ack, collegiimynt är osäker grund att bygga uppå! Skola ej bättre dagar randas för den, som vunnit tyska ungdomens kärlek? Ära vare den gode Karl August, Göthes och Weimars hertig! Ära vare den goda chère mère, Lottes högsinta moder! Af fursten fick skalden 200 thaler; det var mynt till boet. Och chère mère skänker sitt årliga bidrag till collegii-inkomsten.

* * *

Nu är pröfvoåret slut.

En vårdag – märk, mitt barn, denne skald är själf en vårens son; allt af godt, som möter honom i lifvet, bringas honom af våren.

En vårdag rullar en stor täckvagn genom Saaledalen.

Den kommer från Rudolstadt. Det är eftermiddag, när man nalkas Jena. Solen har redan skridit öfver åsarna i väster; de gamla borgruinerna och Fuchsthurm sticka skarpt af mot den rodnande himlen.

Utanför den lilla klumpiga kyrkan med de spetsiga fönstren invid vägen står en högrest gestalt. Han blottar sitt hufvud. Vinden lyfter hans långa rödblonda hår.

Vagnen stannar: den blonde marinen räcker handen åt chère mère och lyfter sin unga brud till marken. Ett ögonblick trycker han henne till sitt bröst. Så gå de framåt, de tre.

Kyrkdörren är öppen, och där inne framför det låga altaret med krucifixet och de fyra stakarna väntar prästen med bok i hand. Friedrich Schiller för fram sin brud. Och medan vårkvällens sista skimmer lyser in genom de gamla spetsbågsfönstren i Wenigenjenas kyrka, läsas välsignelsens ord öfver ett förbund, som i

alla tider skall stå för världen såsom föredömet af ett sant och lyckligt äktenskap.

Så har vår store diktare nu vunnit det egna hemmet samt himlens skönaste gåfva: fullkomlig öfverensstämmelse mellan tvenne hjärtan.

Lyckliga lilla hem, kära, torftiga lilla hem! Af ett par små rum med hyrda möbler består det. Poesiens furste

Den unga fru Lotte.

är en klok och sparsam man: hvarför slösa bort penningar på nya möbler, när de gamla ännu duga?

Och den unga bruden ler gladt och säger: ju mindre husbestyr, dess sorgfriare lif!

Muntra lilla hem, vid ditt enkla middagsbord, försedt från husägarinnans kök, samlas hvarje dag en krets af vänner, alla med namn af klang inom vetenskap och konst. Den unga fru Lotte är en täck husmor, och hon behöfver ej sörja för maten; tolf thaler i månaden för middag och kväll betalar ju Friedrich värdinnan; Lotte har endast att vara sig själf, sann, god och lycklig.

Glada lilla hem med de oförgätliga »smörgåsaftnarna», som hela Jena vill vara med om, ifall de små rummen endast kunnat vidgas, och börsen, därur smörgåsmynt skulle hämtas, kunnat fyllas – dessa »smörgåsaftnar», vid hvilka fru Lotte bjöd på *egen* välfägnad, och skalden var i lyckligaste, ljusaste lynne. Aldrig glömde Jena detta lilla hem; aldrig glömmer Jena dess unga värdinna, dess frejdade värd.

Hand i hand, två lyckliga barn, vandra ofta Schiller och Lotte i Saaledalen; de glädjas åt naturens skönhet och frid, och kraft till mången dikt har skalden under dessa vandringar undfått i sin själ.

Lycklig är Schiller och lycklig är Lotte.

Å sitt auditorium håller professorn föredrag öfver Greklands tragiska konst, och i rummet näst intill lyssnar professorskan till hans kära röst; förstulet tittar hon ut på den stora studentskaran, och ljudlöst tillreder hon det uppfriskande te, hvarmed hon skall läska sin make, när han slutat.

’Det skulle vara orätt att påstå, att vi ha det tråkigt och enformigt’, säger Schiller med tacksam glädje till Lolo.

’Sköna och härliga äro dagarna; jag vet ej, hvart tiden tar vägen, men när man är lycklig, går den så fort!’ jublar Lolo emot Schiller.

Men sorgedagar nalkas.

I det lilla hemmet sitter Lolo, blek och lugn, vid sin makes sjukbädd. Hennes mörka hår svallar upplöst ned från hennes nacke; icke har hon haft tid eller lust att vrida det i sirliga lockar. Borta är det täcka löjet kring den fina munnen, men ur de klara ögonen lyser kärleken starkare än någonsin.

Han sofver; det förfärliga, dödande blodflödet har stannat; det flämtande bröstet arbetar ej så hårdt. Den friska färgen har dock för alltid flytt från hans kinder. Lolo torkar med lätt hand svettdropparna från hans panna: han sofver lugnt. Med hopknäppta händer sjunker hon ned vid hans bädd, och hennes tårar flyta ljudlöst.

Han slår upp sina ögon, han varsnar sin knäböjda unga hustru; med plötslig kraft slår han armarna om hennes hufvud och kysser hennes vackra hår; så sjunker han åter flämtande tillbaka.

’Min älskade’, hviskar han blidt och ömt, ’det vore dock härligt, om vi finge vara ännu något litet

tillsammans.'

Ljusare dagar randades åter. Sommaren gaf nya krafter åt den sjukes bröst. Hösten kom, men ack, med nya sorger: Schiller får icke föreläsa, icke undervisa; den store skalden måste skona sitt svaga bröst.

Ja, nog är collegiimynt en oviss grund att bygga sitt bo uppå. Hvarifrån få de tolf thalerna till middag och kvällsvard? Hvarifrån få mat och värme åt Lolo?

Lolo tänker icke en sekund på sig själf: allt försakar jag med fröjd för honom, säger hon med eld i blick och kraft i röst. Men hvarifrån få stärkande föda och sinneslugn åt min älskade?

Stackars lilla torftiga hem, med dina hyrda möbler! Icke gifver husvärdinnan mat för intet!

Men ut öfver världen går ryktet om den ädles nöd; hjärtan krympa samman af sorg, och händer sträckas ut till hjälp.

Den gode Karl August gifver genast sitt bidrag. Men från norden kom den bästa hjälpen, från Aladdinsångarens land, från de blå sundens, de rosenprydda öarnas vänliga danska land.

Var tröst, haf mod, tidens störste sångare! Hvila med lugn, tills bättre dagar komma.

'Bättre kunna dagarna icke vara', säger Schiller i tacksam rörelse, 'har jag endast henne hos mig. Utan henne kan jag ej lefva; äfven när jag arbetar, är hennes närhet min största lycka. Hennes kära sysslande omkring mig, hennes själs barnsliga renhet, hennes innerliga kärlek, allt gifver åt mig själf ett lugn och en sinnesfrid, som jag utan henne aldrig skulle funnit. Vore vi endast friska, Lolo och jag, så behöfde vi ej mer för att lefva som gudar.'

Min Ebba – skönare lofsång öfver en god hustru skall du aldrig få höra från en mans läppar. Tro mig, de som säga, att ett hem med dess enkla fröjder och vanor icke kan vara den rätta jordmånen för en skalds diktareverksamhet, de taga miste: Friedrich von Schiller har visat detta. Det klara varma ljuset från hans hem strålar i hans samtids mörker som en härlig uppenbarelse från en renare värld.

'Men tant', säger du mig, halft tviflande, 'hur kan du kalla den tiden mörk? I mina skolböcker står dock, att Schillers och Göthes var en ljusets stora glanstid – – '

Din bok talar nog sanning på *sitt* vis, barn lilla, men ej på mitt. Den lyste, denna tid, af snillenas storhet och af den eld, som kärlek till konstens skönhet tändt i skönhets- och snilledyrkande människors sinnen. Men ack, en tid så arm på sann trohet, sann kärlek, den kärlek som är barmhärtig, som varar ej blott så länge festskimret räcker, utan är lika varm och stark i hvardagens gråskymning, den kärlek, som »aldrig vänder åter». Bland alla den tidens store, finner du den endast hos Schiller och hans Lotte. Därför ser du honom visserligen till kroppen bruten, en på ägodelar fattig man, men dock lycklig och med andens spänstighet i glad diktarkraft.

Ty det är under dessa sjukdomens bistra dagar, som han lägger nya planer till nya stora skådespel.

Med profetisk blick siar han i sin 'Wallenstein' en kommande världsdespots seger och fall; Napoleons saga skrefs af honom långt innan den utspelades på Europas stora slagfält. Och när den väldige soldatkejsaren omsider nalkades med sin här af »walloner och spanjorer, irländare, skottar och italienare» i brokig blandning, då igenkände Tysklands folk, trampadt och kufvadt som det var, sin siares röst. Själf var han då död, men hans ande talade i hans verk, hvilka, *nu* i nödens stora tid först rätt förstådda, skänkte ungdomsmod och ungdomseld åt tyska hjärtan. När folket rustade sig till kamp mot den franske förtryckaren, *då* förstod det rätt, den i glödande färger skildrade folkrörelse, som herdeflickan Jeanne d'Arc,

jungfrun af Orleans, väckt. Och från Wilhelm Tells land, från Alpernas dalar, ljöd det som valthornslåt: varen eniga, eniga, eniga.

Tror du icke, vännen min, att äfven du genom läxans tråkighet nu skall kunna höra röster, som tala om stora tiders stora kamp, tala om, hur ett folk af »skärfvor» kunde af egen kraft bli stort och helt?

Och det må du veta, att i andra länder, i Schillers eget land, äro hans skådespel, ja, just de, öfver hvilka du suckar, ungdomens käraste fröjder. För ungdom spelas de på de stora teatrarna – jag har sett dessa fyllda från golf till tak med flickor och gosssar i månghundratal, flickor som du och gossar som Gunnar. Och ur unga ögon har strålat lust till ädla värf, unga kinder ha glödt af mod och hänförelse, och unga läppar ha med vördnad och kärlek hviskat namnet Schiller.

Tro mig, nu som förr och långt in i tider som komma, skall just ungdomens hjärtan tillhöra *främst* honom, ungdomens diktare.

* * *

Men kasta nu också en blick på honom, där han sitter vid sitt arbetsbord i det lilla hemmet i Jena. Ty fastän han icke får tala högt och föreläsa för de unga studenterna, så kan han dock icke lefva i stumhet. Han måste sjunga ut sitt hjärtas tankar. I dikten måste han gifva dem luft.

Det är dock icke längre den högreste härlige mannen, du ser, med högburet hufvud och hälsans röda kinder.

Det är en böjd gestalt, blek och afmagrad. Men ändå känner du väl den djupa blicken, det svallande håret.

Natten igenom brinner ljuset på hans skrifbord; klockan blir tre, klockan blir fyra, ja ibland fem på morgonen, och ännu ilar skaldens penna öfver papperet.

Många tårar af ängslan och sorg har detta kostat fru Lotte; mången gång har hon smugit upp från sin bädd för att genom dörrspringan försiktigt kasta en blick på den dyre. Så försiktigt! Ty nattens tystnad är hans bästa vän. När gatans buller dött hän, då har skalden sina bästa stunder. Och sofva, ja, det får han på morgonen; då hvilar han godt, tills klockan slagit tio, och Lolo väcker honom med en kyss.

Han behöfver dock ännu något mer för att kunna dikta. På hans skrifbord skall allting ligga i vackraste ordning, och det skall prydas af blommor, helst liljor och violer. Men dessas doft är ändå icke *den*, som mest inspirerar honom; den är af annan art. – Tyst, följ med mig; Lolo sofver; och skalden diktar, han hör oss icke.

Ser du den där halfutdragna skrifbordslådan? Smyg närmare – känner du den sällsamma lukt, som strömmar därur?

Den kväljer dig, – ja, men för skalden bor poesiens fe i denna låda. En fe, som ej är alla skalder huld, ty den store Göthe försänkte hon i vanmakt, när han djärfdes sätta sig vid detta skrifbord. En fe, som dväljes i ruttna äpplen!! Och Lolo måsto se väl till, att lådan alltid är fylld däraf.

Men om dagarna är lådan tillsluten. Och då är Schiller den älskvärdaste familjefader. Ty nu börja barnen växa upp omkring honom och Lolo. Huru älskar han ej sina små gossar, Karl och Ernst! Att leka med dem, helst hund och lejon, det är den bästa förberedelsen för nattens diktarbete. Huru ofta såg man ej honom, Tysklands älskling, krypa på alla fyra genom rummen med två små ryttare på sin rygg. Och icke smakade honom maten, om ej de två suttto på hvar sin sida om honom vid bordet, så att hans hand alltid smekande kunde nå dem. Stor och sann var den fröjd, som lyste upp hans numera ofta något tungsinta anletsdrag, då de små skälmarna smögo sig bakom hans stol för att i ett nu kasta sig öfver honom, klättra upp i hans knä

och eröfra en kyss från hans läppar.

Ja, den mannen kände Friedrich von Schiller, som om honom sade: 'han är lika stor vid tebordet, som om han suttit i konungens råd – ty han är sig alltid lik.'

Jag säger dig, Ebba, lilla vän, han är mer än stor, han är god.

Han har arbetat för att bli det, det är sant. Han har sträfvat därefter. Men är icke just detta det *största* hos honom? Det är däri han är vår förebild, lilla Ebba, din och Gunnars och min, ty om man eller kvinna, det är likgiltigt.

Hör på – försök att förstå mig. Se, under hela sitt lif, under alla sina studier, under sin historieskrifning, sin diktning, är hans arbete innerst det att förädla, utveckla sig själf, sin egentliga personlighet till den renaste, härligaste grad, dit en människa kan komma.

Tro ej, att detta är ett själfviskt mål. Se blott på honom, se hvad han gaf, då han i sin diktning sedan gaf *sig själf*, se hvad han då blef för Tysklands nation!

Och se, hvad han åt sig själf förvärfvade: förmågan att varsna det *goda* hos *andra*, det stora i tidens tankar och sträfvanden.

En härlig gåfva! Lycklig den, som tillkämpat sig denna. I hans hjärta, i hans öga skall aldrig ens sandkornet af en skärfva från sagans fula trollspegel kunna intränga.

Du tror, att den spegeln slogs sönder för många många år sedan, långt innan du var född, då lille Kaj frös till is i Snödrottningens sal och lilla Gerda af sin varma kärlek fördes till hans räddning? Ack nej, den finnes ännu – vore den väl annars onda trolls skapelse? Och den slås sönder om igen och om igen, och ständigt yra bitarna omkring. Akta dig för dessa blänkande, kalla, sylhvassa skärfvor, som äro så förrädiska; de se ut, som träffa de alltid »pricken», som återspegla de den fulla sanningen. Men se blott närmare efter: hur kallt och fult återge de ej bilden. Tro mig, endast ett varmt hjärta, som ser i kärlek, ser sant och dömer rätt.

* * *

Aldrig mera återfick Schiller sin hälsa. Och ofta hotades hans lif af nya sjukdomsanfall.

Men trots detta log lyckan mot honom och Lolo. Det lilla trånga hemmet utbyttes mot ett större och långt vackrare.

I Jenas utkant mot sydväst, midt emellan Engelgatter och den sydvästra stadsporten Neuthor, låg ett tvåvåningshus midt i en yppig trädgård. Där prunkade storblommig hortensia bredvid rakstängliga liljor; där dignade träden af blåa saftiga plommon, doftande pärsikor och stora päron; sparrissängarna sträckte sig prydliga och raka, och vinrankan dolde tät och kraftig muren, som skilde trädgården från den en klyfta liknande dal, som Leutrabäcken bildar, då den här kröker sig omkring en del af staden.

Från husets öfre våning såg man vidt ut åt de sköna höjderna kring Jena med deras dunkla furuskogar och ljusa löfverk. Härligt var det att skåda ut öfver Saales leende, glada floddal med ängar lika friska och blomprydda som de, hvilka omgåfvo organisten Unbehauns lilla stuga. Månget ljust minne drog därvid genom skaldens själ.

Ty huset och trädgården blefvo Schillers och Lottes nya hem, deras eget, köpt af dem själfva för 1200 thaler.

Det är stora bestyr, som nu vänta Lotte. Eget hushåll, barn och tjänare. Det är annat än att få gå till det

af husvärdinnan dukade bordet. Akta väl, kleine Maus, att ej din skald störes! Hör, hur han nyss leende sade till vännen, som besökte honom:

’Jag älskar hemmets bestyr, men jag vill inte gärna höra hjulen gnissla.’

I trädgårdens ena hörn, just i vinkeln, där Leutra böjer af emot Saale, bygger skalden sig en liten stuga, ett litet trädgårdshus. Det är nu hans älsklingsplats. Hit flyttas hans skrifbord med violerna, liljorna och feen i lådan. Och hit begifver han sig, när dagen skymmer, för att ostörd lyssna till de tankar som diktens gudinna hviskar i sin älsklings öra. Aldrig glömmer Lolo att i förväg ställa dit den kopp te eller vinchokolad eller den flaska gammalt rhenskt, hvarmed han skall uppfriska sig under nattens ifriga arbete.

Ofta sitter hon däruppe i ett af den öfre våningens öppna fönster, därifrån hon öfverblickar hela trädgården. Hon lyssnar till den älskades röst, som i nattens tystnad ljuder upp till henne från hans Gartenhaus: han har fullbordat en dikt, nu reciterar han den för sig själf. Hon lyssnar spändt. Den kära rösten klingar klar och fyllig; då är skalden nöjd med sitt verk, då är han lycklig.

Lolos vackra ögon skimra af tacksam glädje: hvad lifvet är skönt, och så vackert månen lyser på den hvita sandstensklippan där borta i Saaledalen!

* * *

Bing bång! Bing bång!

Klockorna ringa in det nya seklets första natt. Från stad till stad, från by till by går klangen öfver det stora landets snöhöljda skogar.

Hvad skall den gifva oss, den nya dag, som snart rinner upp? Det gamla är förgånget, si allting äre ny vordne, mumlar folket vid nyårsnattens klockslag.

Detta nya – är det ondt, är det godt?

Hvem skådar molnet vid västra synranden? Hvem anar stormen, som skall vältra sig fram öfver världen med dån och brak, förödelse, jämmer och undergång?

Hvem har tid att tänka på i morgon? Då man i dag har så fullt upp att beställa!

På Karl Augusts och Göthes nya, ståtliga teater i Weimar skola Schillers nya fosterländska skådespel uppföras. Hvem har då tid att tänka på, hvad det nya seklet kan bringa land och rike?

»Wallensteins läger» har bragt en ny tid öfver den tyska scenen. Allt hvad Tyskland äger af snille har vid det nya seklets början strömmat till staden vid Ilm, det nya Athen. Alla bildade nationer beundra dess glans och ära. Dess andlige behärskare och ledare är Göthe, och kring honom gruppera sig alla dessa, hvilkas namn du kanske ännu icke känner, men som du en dag skall komma att känna, delvis vörda och beundra, delvis älska.

Också Schiller och Lotte ha dragits hit till Weimar. Naturligtvis. Schiller framför alla andra. Hvar skall väl han ha sin rätta plats, om ej vid Göthes sida?

Schiller och Lotte ha lämnat sin trädgård och sitt hus i Jena; de ha lämnat sin älskade Saaledal. Och i ersättning?

Ja, nu bo de i perukmakar Müllers hus i Windischgasse. Väl har Schiller till jul köpt nya gardiner och

förhängen för att öfverraska Lolo, och väl har denna af chère mère i Rudolstadt fått en vacker atlasklädning för de weimarska festerna – men ack, aldrig mera får hon sitta i fönstret och lyssna till den kära rösten från trädgårdens arbetsrum, medan doften af liljor och rosor där nerifrån omsväfvar henne och det hvita månskenet lyser öfver hennes älskade dal.

Lolo har varit sjuk, illa sjuk. Och sorgetyngd har Schiller hvarje natt vakat vid hennes bädd. Nu har deras lilla dotter sett dagen. Nu är Lolo åter frisk. Har man då ej skäl att vara glad? Äfven om man bor i Weimars krokigaste gata. Den ligger ju så nära Thalias tempel, hvars furste Schiller är. Och man behöfver endast vika omkring rådhusknuten, så är man strax hos Göthe.

Och *där* är ståt, åh, hvad ståt och prakt och rikedom! En sådan vacker rad af rum!

Du rycker mig i armen. Ja, jag ser det, lilla Ebba, du tycker, att din mammas rum äro mycket större och finare möblerade också.

Visst har din mamma ett vackert förmak, men icke kommer en värld att efter hundra år vallfärda dit.

Vänta – det är ju onsdags kväll. Just nu är »onsdagscirkeln» – »das Mitwochkränzchen» – samlad hos skaldekonungen Göthe.

Schiller, hans medbroder på tronen, annars hedersgästen vid hans sida, har i dag fått vika platsen för en annan gäst, en gosse blott, med milda mörka drag, som du väl känner. Hans porträtt, fast manligare i minen, hänger öfver din mammas piano, och det är ju hans sköna »Lieder ohne Worte», som först väckte din kärlek till tonernas värld. Den unge Mendelsohn är i dag Göthes onsdagsgäst, och det är han, som har hedersplatsen vid värdens sida.

För öfrigt finner du här män af snille och rang, damer af intelligens och skönhet. Den täcka fru Lotte är Göthes väninna, och så som *hon* är det, är denna benämning en hederstitel. Ty Göthe vördar och beundrar i sin väns hustru mönstret af kvinna. Han har sett henne utvecklas från fager ungmö till stilla värdig husmor; hennes ädla vett och fina bildning, hennes rena smak och höga andliga intressen tjusa honom; han tycker om att med henne byta ord af skämt och allvar, ty samtal med en sådan kvinna verka befruktande på diktarens ande. Och han, som säger sig under hela sitt lif icke hafva lefvat fyra veckor i sann lycka, han ser med rörelse och vemod sin väns husliga sällhet, och han utropar smärtsamt därvid: 'så fortfaren att lefva detta lif i kärlek och trohet – allt annat är färglöst och glädjelöst.'

Fru Lolo är en prydnad i onsdagskretsen i Göthes hus. Hertigen och hans broder tillhöra den äfven. Man sjunger, man skämtar, man superar och dricker hvarann till i hembryggd punsch efter det schillerska receptet:

Vier Elemente
innig gesellt – – –

Det är glam och jubel. Ingen märker oss, om vi för en stund sluta oss till de utvalda och se oss om i Göthes hem. Följ tryggt med mig. Jag känner vägen; jag har gått den förr.

Arbetsrummet och sofrummet äro i afton stängda; ingen är där inne nu. Vi kunna obehindradt titta oss om. Skada blott, att det är skymning. Annars skulle du fått se, hur skaldernas konung undersöker beståndsdelarna i den mull,

Göthes arbetsrum.

som där ute i hans trädgård gifver näring och saft åt hans älskade växter – i fönsterkarmen står ännu den

tallrik, fylld med jord, som han lämnat för att som artig värd mottaga sina gäster.

Trots skumrasket skönjer du dock midt på golfvet det runda bordet med dess sammetsdyna, på hvilken han stöder sin arm, då han, sittande i stolen, dikterar för sin sekreterare. Och där borta invid fönstret har den höga pulpeten sin plats; där brukar han stå och skrifva. Han behöfver endast vända litet på hufvudet för att i rabatterna där ute skåda all Türingens sköna blomsterprakt och den höga linden, som med lummiga grenar skyddar för dagern – en härlig gardin, den enda som finnes. Hur kär håller han den icke! Och huru litet anar han, där han, hyllad af alla, är glad bland de glada i den utsökta »onsdagskretsen», att den stund skall komma, då denna linds grenar skola för honom skymma undan ej blott solen, men själfva lifvet. Se in genom dörren här – dina ögon äro nu vana vid skymningen – du ser ett litet smalt rum, den store mannens sofrum; en så tarflig bädd har knappast din broder Gunnar. Och vid sidan här den stora länstolen – ser du, midt emot fönstret – detta är den plats, där Göthes ande skall frigöra sig från det kroppsliga höljet, och hundra år efter denna dag skall samma lind sträcka samma gren fram för samma ruta; och i suset från dess blad skall den högtidligt stämde besökaren tro sig höra den sista hviskningen från den döende Göthes läppar: mera ljus, mera ljus!

Men låt oss återvända från framtidsskymningen till århundradets första dagar, till ljuset och glammet i Göthes matsal. Gästerna ha just rest sig från bordet. Där inne i »Junorummet» sitta de nu. Damerna ha tagit plats i den hvitmålade hårda och raka långa pinnsoffan, och på taburetterna ha aftonens riddare slagit sig ned. Skämtet har tystnat. Alla vända sig mot spinetten; aftonens hedersgäst har öppnat den; han spelar ljuft, han spelar smekande; oss, som från ett annat århundrade lyssna till tonerna, nå de blott svagt och som ett aflägset eko från en förfluten tid, från det svunna seklets drömmande, poesifyllda unga dagar.

Lilla Ebba, jag märker det väl, det är ej den rätta tiden för oss att bese Göthes boning. Ty icke kunna vi väl gå omkring här och skåda och undra och fråga och svara, medan den unge Mendelssohn där borta på spinetten spelar sin Gondellied?

Var nöjd med hvad du fått se! Du har ändock icke lämnat Weimar utan en blick i dess mest berömda boning.

'Huru? Är *det* icke Schillers och Lottes hem? Finnes ett annat mera värdt att se och minnas?'

Nej, min vän, förvisso icke. För *dig* och *mig* äro Lolos enkla små rum kärare än den med konstskatter

Schillers hus i Weimar.

fyllda ministervåningen. För *oss!* Låt oss hålla fast därvid och låt oss svara alla dem, som medlidsamt ömka torftigheten där inne: enkla möbler, rika hjärtan; liten boning, stor trohet, stor kärlek och stor lycka!

Ty nu ha Schiller och Lotte åter fått ett eget hem. De bo ej längre hos perukmakare Karl Müller i Windischgasse. Dock icke så långt därifrån. Vi behöfva endast vika om rådhushörnet, så nå vi strax den gata, som allt sedan dess bär Schillers namn. Du kan ej tro, hvad det *nu* så oansenliga hvita huset med de gröna fönsterluckorna *då* var stort; i alla händelser stort för den, som kom från perukmakare Müllers små rum.

Hela bredsidan är mot söder. Schiller älskar solen; han vill lefva i solens ljus och värme; det gör hans sjuka bröst så godt. Mest tycker han om det varma skenet, när det dämpas af de karmosinröda gardiner, som Lotte själf hängt upp för fönstren. Det ökar hans fantasi, säger han.

De gröna träden midt emot på andra sidan gatan öka också hemmets behag. Se, man skådar ju ända bort öfver åsarna vid Ilm! Schiller tycker så mycket om den gröna färgen, ack, allt för mycket!

Tillsammans ha han och Lotte valt de vackra gröna tapeterna till hans arbetsrum. Båda voro de så glada den gången: gröna tapeter, röda gardiner, den stora praktfulla golfmattan, weimardamernas gåfva till skalden, möblerna klädda med svart tageltyg, så hållbart och modärnt – icke gjorde det väl då något, att skrifbordet var omåladt och fullt af bläckfläckar?

Hvem anade väl, att döden satt på lur i de gröna tapeterna?

Ack, skaldens dagar äro räknade. Det gift, han med hvarje andetag insuper, fräter hans svaga kropp. Han flämtar, han kämpar, än tyckes han segra, än duka under.

Lotte kämpar vid hans sida; äfven på hennes lifskraft gnager den lömska arseniken. Men huru kan Schillers Lolo tänka på egen hälsa, när Schiller är sjuk! Lolo fördubblar sina omsorger; modigt visar hon sin make ett gladt ansikte, men i nattens ensamhet gråter hon bittert. Ty nu sofver skalden där inne i den lilla sneda takkammaren, där hans omålade säng är den enda möbeln.

Ännu äro dock Lolos vackra ögon klara, men sorgens tårar och den gröna färgens giftiga ande skola komma att släcka deras ljus, de kära goda ögonen, hvilkas ömma glans kastat det vackraste skimret öfver Schillers lif. Lolo skall bli blind – – –

Hvad? Du gråter, lilla Ebba? –

* * *

Sällspord själskraft håller ännu skalden uppe; han hoppas ännu, ehuru svagare och svagare. Han hoppas, ty han vet ju icke, att på honom, på hans kära, lurar faran just här i det nya hemmet.

Men det är oförklarligt, hvad han andas svårt där inne; beklämning och ångest öfverfalla honom allt oftare. Hvad är väl detta?

Åh, lugnar han Lolo på hennes förfärade fråga, det är bara saknaden efter det lilla trädgårdshuset, efter den kära arbetsstugan borta i Jena. Men här i Weimar ha vi den sköna parken; också där är lugnt och stilla; också där får bröstet luft och själen vingar.

Långsamt och med en liten skriftafla i handen vandrar han genom parkens gångar. Längst bort, dit ingen kommer, styr han sina steg. Under de höga lindarna söker han räta upp sin allt mer lutande gestalt. Han skådar uppåt mot det gröna hvalfvet. Ah – att andas, att känna luftens kraft och hälsa!

Tungsint går han vidare. Han vet det blott allt för väl: för honom är lifvet snart ute. Ack, ännu en liten tid, ännu några år af arbetskraft! Det stormar i skaldens sinne, stora tankar ila genom hans själ – ack, ännu en liten tid för att forma dessa gestalter, som hans inre öga skådar!

I den mörka bäck- och klippgången vid det »romerska huset» gömde han sig undan, när tungsinnet blef honom öfvermäktigt. I skuggan af den med cypresser och buskar bevuxna klippväggen satt han i djupa tankar och lyssnade till den lilla bäcken, som öfver glänsande kiselstenar hade så brådt att skynda bort till den tröga Ilm.

Jag skall en annan dag föra dig dit bort till »Schillers bänk»; du skall se samma träd och buskar och lyssna till samma källas sorl. Nu måste vi följa skalden tillbaka till hans hem.

När han träder öfver dettas dörrar, är tungsinnet borta. Lotte får intet ana, Lolo får ej bli ledsen. Skulle den store skådespelsdiktaren icke själf kunna spela en roll?

Så han fröjdar sig åt sin goda aptit: ’Se Lotte, så mycket jag äter!’

Och Lolo blickar upp, gladt och strålande: Schiller får intet ana, han får ej veta hennes dagars sorg och nätters vånda. Hon nickar muntert: 'Välbekomme! Gesegnete Mahlzeit!' Och hon låtsar ej se, huru få de bitar äro, som ligga på hans tallrik.

Huru leker ej sedan den älskvärde husfadern med sina barn. Den lilla Karoline får rusta om under hans skrifbord; den lilla Emelie tar han på sin arm och smeker henne ömt.

Han lägger planer, han talar om resor, han längtar till hafvet, han längtar till Alperna; han skall bli frisk, han skall bli stark; han skall skrifva nya verk, nya skådespel.

Han småler hoppfullt mot Lotte. Men till vännerna hviskar han sorgset:

'Om I läggen planer för mig, så få de ej nå bortom två år.'

Tappre, kämpande, sjuke man; modiga, själfförgätna, trofasta kvinna!

Icke två, icke ett enda år mera är eder beskärdt. Eder lyckas dag är ute.

* * *

Sade jag dig icke, lilla Ebba, att allt godt, som skänktes Schiller, bragtes honom af våren? Äfven befrielsen, det stilla smärtfria inslumrandet från all jordens oro och ängslan.

'Gud, kom från ofvan och bevara mig från ett långvarigt lidande', bad han halfhögt en natt, när feberns kyla och hetta skakade hans svaga kropp.

Det var en skön majdag, då hans bön blef hörd.

'Solen, ack, låt mig taga afsked med solen', hviskade hans bleka läppar.

Lika blek som han, lika böjd som han förde Lotte undan den röda gardinen.

Aftonsolens sista strålar lyste in i rummet och gåfvo skaldens tärda drag ett skimmer af lif. Han log gladt, och med glänsande ögon sände han sitt sköna land därute sin afskedshälsning.

Solstrålen bleknade bort; ännu voro den döendes ögon riktade mot fönstret, ännu dröjde de vid de i vårens ljusa grönska klädda träden på höjderna kring Ilm. Farväl, sköna värld, farväl, hulda natur! Moder Jord, tag ömt emot din son!

Han sluter sina ögon och ligger orörlig.

Hand i hand bredvid hans bädd sitta systrarna från Saaledalen, från ängarna kring organisten Unbehauns boning.

Åh, en önskeplats!

I bådas hjärtan har kärleken till honom lefvat lika varm som under dessa vårens och ungdomens härliga dagar, då gula fjärilar fladdrade bland tusenskönorna på Saales ängar och frukthagarna likt rodnande brudar höljde Türingens täcka dalar. Två så goda, vackra systrar. Men *en* blef hans brud. Den andra måste vika.

Och gjorde hon det icke själfmant? Icke ville väl en syster störa sin systers lycka? För Schiller och Lotte var Karoline alltid en fulltrogen vän. Ofta i nödens och sorgens dagar har hennes fina hand varit utsträckt till stöd och hjälp.

Och nu, när döden står på tröskeln, redan färdig att tränga in och kyla allt blod till is, nu sitter hon där, med en systers rätt tröstande sin syster. Kunde väl en man finna skönare plats i lifvet än mellan dessa båda ädla hjärtan?

Han vet det. Han känner det nu i sin sista stund. Han öppnar sina ögon och ser på henne, för hvilken han varit en god broder. Att hon sitter där bredvid honom med Lolos hand i sin, är det ej som den skönaste afslutning af en sagofylld dikt?

’Gif mig sagor’, stammar han flämtande och redan höljd af dödens skugga, ’gif mig riddarsagor, i dem ligger fröet till allt godt och stort.’

Ack, han kan ej mera lyssna till jordiska sagor. Hans hufvud glider matt åt sidan. Lolo böjer sig fram och låter det hvila mot sin arm. Hennes tårar falla på hans panna. Hvad under! Än en gång har kärleken segrat, lifvet återvänder, han ser upp emot henne, han känner henne: hon är hans ungdoms enda älskade, hans ljufva vårdarinna. Och han ler mot henne, hans ögon återfå för en sekund sin forna klarhet. Hur djupt försjunka de ej i hennes – ack, denna sista blick från den älskade, hvad outsäglig kärlek, hvad oändlig tack rymmes ej däri!

Lolos hufvud sänkes emot hans; hennes läppar möta hans, ännu en kyss, den sista, lika full af skälfvande ömhet som den första, gifven och mottagen där borta i vårens och ungdomens poesifyllda nejder.

Men när Lolo åter reser sig, är den dyra blicken slocknad, det härliga hjärtat har upphört att älska och lida.

* * *

När morgonsolen den 10 maj 1805 grydde öfver Türingerlandet, klappade redan sorgebudet på alla portar:

Schiller är död!

Hölj dig i sorgens klädnad, glada stad! Stäng Thalias tempel, häng sorgeflor på dina fanor! Sörj, allt Tysklands folk! Dina unge söner ha mistat sin fanbärare, dina döttrar ha förlorat den ridderlige sångare, som så höfviskt

Schillers dödsrum.

hyllat den sanna kvinnan, kvinnan i dagens och hemmets enkla, men allt uppbyggande, allt uppehållande arbete.

Sörj, Tysklands ungdom!

Bestörta ila Weimars invånare ut på gator och torg; de samlas i grupper, de snyfta, de spörja, och mot det hvita huset med de gröna fönsterluckorna riktas tusen tårfyllda ögon. Från stad till stad, från land till land flyger dödsposten med vindens snabbhet, och alla ädla andar känna, att världen gjort en omätlig förlust.

Det var en ljuf majnatt, när Friedrich von Schiller fördes till grafven. Månen lyste ned öfver Ilms vänliga floddal; från trädens kronor sjöngo näktergalar sitt rekviem vid skaldens bår; liljekonvaljer och violer hade väft det vackraste bårtäcke åt hans kista.

Det var sorgefest i Weimar, i hela Türingen; män med stora namn buro den ädle bort från hemmet, bort från Lolo.

Hur skall hon, den arma, kunna lefva allena, för alltid skild från honom? Allena!

Ack nej.

’Mamma, de ha burit bort vår pappa; är det du, som låtit bära honom till den gode Guden? Har han tagit vänligt emot vår pappa?’ hviskar undrande den fyraåriga dottern och smeker moderns dödsbleka kind.

Ernst, sin faders afbild, står med sin äldre broder Karl vid fönstret; med tankfulla ögon följa de himlens sällsamma skyar.

’Se’, säger Ernst och pekar, ’där uppe bland molnen ser jag ett stort slott.’

Den elfvaårige Karl svarar allvarsamt:

’Ja, det är den käre Gudens slott; men där inne bor också vår pappa!’

Lotte von Schiller trycker sin yngsta, endast några veckor gamla dotter till sitt hjärta och smeker ömt de andras blonda hufvuden.

Alldeles allena är hon icke; utan lifsmål är hon icke.

’Mitt lif är öde, ty han, som var hela min värld, är borta. Men hans ande är mig ännu nära och gifver mig mod att lefva utan honom. Nu som förut är han min ledare och förebild, ty midt i allt sitt lidande glömde han sig själf för andra. – Så vill ock jag gömma min sorg för mig själf. Jag har en tröst, den enda som gör lifvet uthärdligt: att uppfostra hans barn till att blifva sin fader värdiga.’

Så talar den sörjande Lotte.

Trofasta hustru, goda moder, under mer än tjugo år skulle du komma att följa din make i spåren, medan saknaden efter honom tärde ditt hjärta, liksom de gröna tapeternas gift dina ögons ljus.

Välsignadt är ditt minne af barn och barnbarn, af kända och okända.

* * *

Men ännu ha vi båda, lilla Ebba, en vandring att göra i våra egna dagars Weimar.

Icke till huset med de gröna luckorna och de små röda gardinerna; det känna vi redan så väl; vi ha ju nyss i stum andakt stått vid bädden, där Friedrich von Schiller inslumrade i evig hvila. Nu är den höljd af stora lagerkransar, och ett litet blad ha vi vågat medtaga som dyrbart minne.

Ej heller gäller vår vandring furstegriften, däri weimarhertigens kista står mellan Schillers och Göthes, de tvenne bröderna i diktens värld. En önskeplats – har något af jordens krönta hufvuden fått en värdigare, en mera ärorik?

Det är ej någon af de döda, vi söka. Det är den lefvande, den oförgänglige.

Här, utanför det Thalias tempel, hvari en lysande skara snillen jublande hyllat honom, står han vid Göthes sida.

Hvadan detta? Hvarför resa dem statyer af brons? Liksom kunde de någonsin förgätas! Hedra dem bättre, ädla folk, hedra dem högre! Erinra dig de ideal, han uppställde, Wilhelm Tells diktare, följ dem, förverkliga dem!

Och dock ett härligt minnesmärke. Se, hur de stå där, de båda stora skalderna, Tysklands uppväckare. Känner du igen den högresta gestalten från Saaledalen, han med det svallande håret och den milda, allvarliga blicken? Se,

han riktar den uppåt, ungdomlig hänförelse för höga ideal kan du läsa i den; nästan omedvetet berör han lagerkransen. Men Göthe, ministern, furstegunstlingen och naturforskaren, långt mera själfmedveten står han där, och fast är hans grepp om kransen. Sköna äro de båda, härliga båda.

Ja, ett mäktigt minnesmärke är det. Det talar en dikt om ren vänskap, fri från afund, fri från småsinne. Och när en *sådan* vänskap förenar tvenne sådana män, då, mitt barn, växa därur för folk och land stora handlingar, och stora mål glänsa som stjärnor öfver dess himmel.

Och du, lilla Ebba, suckar du än öfver din tråkiga skolläxa? Glöm den, glöm läxan! Låt de sköna bilderna lefvande stiga fram för din själ. Och öfver skoltimmen skall komma en glans, den du aldrig förr skådat; klassrummet skall fyllas af alpluft, och du skall tro dig höra valthorn och jubelfanfarer.

* * *

Så sutto vi vid brasan den där aftonen.

När vi slutat vår berättelse, när vi återkommit från vår långa utflykt till vårens och ett förgånget sekels vackra Türingerland, hade falaskan för länge sedan lagt sig öfver de slocknande kolen. På rutans isblommor glimmade månen och ute hade det upphört att snöa.

Inne i salen hade Gunnar slutat sina läxor, och din mamma satt vid lampan och sydde. De hade skjutit dörren på glänt för att ej störa oss med sitt muntra prat.

Men din varma kind hvilade mot min hand, och den var våt af tårar. Du slog armarna om min hals och sade, att Schiller och Lotte hade vunnit ditt hjärta; aldrig skulle du glömma dem. Alltid skulle du vörda dem och hålla dem kära.

Minnes du det än, lilla Ebba?

DE SJU KEJSARNES RIDT.

I oktobernattens månsken kastar Speyerdômen sin skarpa, svarta skugga öfver de ödsliga gatornas hus. Härjad är nu de gamle tyske kejsarnes stad, som sett så månget högburet hufvud krönas med den gyllne kronan, som skådat samma hufvud, ödmjukt böjdt i döden, läggas till ro i den stora kejsargriften.

Speyers glanstid är försvunnen. Korset från dômens spira är nedstörtadt. Fransmännen ha härjat det rika Pfalz; de ha förödt landet, sköflat staden och bränt dess dôme – de ha förjagat de troende ur Guds hus; dess väggar äro svärtade af sot och brand, dess altaren beröfvade sina prydnader; de tunga rundbågsfönstren ha förlorat sina skönt målade rutor, vigvattensfatet å midthvalfvets dörrpelare är uttorkadt; intet ljus brinner framför sidokapellens tomma helgonnischer, från koret läsas inga mässor, från orgeln brusa inga toner; till Conrad Salierns härliga tempel kommer ingen att bedja sin bön: i Speyers dôme är lifvet utsläckt.

Men Frankrikes skaror ha dock icke kunnat förjaga dem, som där inne bida uppståndelsens dag. Där nere under kryptans hvalf hvila de gamle kejsarne; i harnesk och kyller, med krona och spira ligga de; med sköld på arm och svärd vid sida. Gråskäggige, allvarlige hvila de, bidande ännu en dag för dådrik strid i deras forna rike.

Ty icke kunna Tysklands sju store gå uppståndelsens dag till mötes, så länge deras kyrka, deras härliga sista boning på jorden är förödd?

Hur ha de ej väntat att där åter få höra orgelns brus, höra sitt folks starka salmsång stiga mot himlen. Lyfta

mot höjden af denna sång, burna af dess toner – så vilja de på den yttersta dagen möta den oändlige, allfadern, som råder öfver alla världar och inför hvilken de sänkt sina krönta hjässor i stoftet.

Men o sorg, tystnad råder i Speyers dôme!

De väldige bida. Deras tunga ögonlock äro slutna. Men de sofva icke. De lyssna.

Hvad brus öfver världen? Är det orgors dån i hvalfven där ofvan? Är det lofsång från tyska läppar?

Det rasslar i höstens dagar. Vissna löf föras af hvirfvelstormen från Tysklands skogar. De hvirfla ut öfver fälten, ut öfver slätterna – de breda ut sig som svallande gula böljor; åkrarnas gröna brodd förkväfves.

Det rasslar och prasslar i höstens dagar. Tungt komma de vältrande, Frankrikes skaror. De håna, de frossa; i smutsen trampa de det färska hvita brödet och mot husens väggar krossa de flaskorna med ädelt vin.

Men högt ofvan skarorna tronar allbesegraren, den förste Napoleon, högt, så högt, att skuggan af hans trekantiga hatt höljer halfva Europa i dunkel; den mörka blicken behärskar alla land, och alla konungar knäböja vid hans fot. Högt ofvan människolifvets fröjder och sorger bäres han af sin hvita häst.

Europas folk bäfva.

Tramp-tramp-tramp – det susar som en höststorm öfver Tysklands slätter. Det är gny, det är kamp, det är rasslande vapenklang.

De sju gamle kejsarne i Speyers dôme börja röra på sig.

Hvarför blott sju? Hvar är då den åttonde, den siste, som fördes hit att hvila vid sin faders, habsburgarens, den ädle Rudolfs sida?

Borta är han. Hans graf är skändad, hans kista uppbruten, hans stoft spridt ut för vinden, bortfördt af flodens böljor – Albrecht af Österrike fann aldrig frid i lifvet, fann icke ro i grafven. Johan Parricidas svärd genomborrade hans bröst; plundrande franske röfvare ryckte af honom de smycken, som följt honom i grafven, och kastade hans ben i Speyerfloden.

På uppståndelsens dag skall Albrecht saknas i Speyerkejsarnes stolta rad. Men grafskändarne skola bäfva: för evigt brännmärkta äro de.

Det går ett brus genom oktobernatten. Har hämndens timme redan slagit?

De sju kejsarne öppna sina tunga ögonlock. Där nere i kryptan är det kvalmigt af sekelgammal luft; de gyllene fransarna på ekkistorna falla till stoft. Men goda äro ännu svärden, det är klang i sköldarna och godt stål i guldsmidda harnesk.

Månljuset skiner in genom de trasiga fönstren i de runda fönsterbågarna. Hemsk och öde är ruinen af Conrad Salierns stora kyrka.

Öfvergifven är den af de lefvande. Men de döde äro trofasta. Kan en död man väl skifta sinne?

De gamle kejsarne älska sitt tyska rike; för det ha de kämpat mången ärlig dust i lifvet. De vilja hämnas dess vanära. Är hämndens dag kommen i höstens stormiga tid?

Månstrimman faller på sarkofagernas rad. Sakta höjer sig en kant af den yttersta; ett hjälmprydt hufvud tittar fram. Och här – och här – de tunga locken lyftas upp af väldiga skuldror: med krona kring hjälmarna stiga de döde ur grafvarna. Och i dômens mörker vrenska ljudlöst segervana hästar.

Där stå de, de sju store, väl rustade som till korståg. Nu må den kortväxte korsikanen med den trekantiga hatten darra: den höjd, där han tronar, börjar vackla.

De se på hvarandra, de känna hvarandra. I medeltidens kampdagar ha de alla värnat tyska rikets storhet.

De sex hälsa den sjunde: han är den förste, han är Conrad Saliern, Tysklands visaste, rättrådigaste man; det är han, som byggt denna kejsargrift, byggt Speyers dôme – han visar vägen: följen honom, I kejsare!

Hans son, den högreste Svarte Henrik, står honom närmast; mer än 800 år har han hvilat vid sin faders sida; hans svarta harnesk har ingen guldprydnad, och mörkt blicka hans ögon under hjälmgallret:

– Är Gudsfriden bruten? Den frid, jag stiftat i de tyska landen? Upp, I kejsare, till kamp för freden! –

I kejsargriftens dunkel blänka de dragna svärden. Henrik IV höjer sitt hufvud. Länge nog har han sänkt det i förödmjukelse. Nu skall han åter draga i härnad för sitt stora mål, en nationell tysk stat. Länge nog har den romerska världsherraväldestanken segrat. Redan för mer än sjuhundra år sedan kämpade han för sitt tyska fosterland mot Gregorius, påfven från Rom, och den världsmakt, som eftertraktades af denne. Han satte sitt lif, sin ära in i kampen; till Canossa ledde den honom. Nu ser han ett nytt världsherravälde hota – Romas kejsare, en ny söderns son, har redan länge förödt hans forna land.

– I kejsare, bort med inkräktaren, hämnd för Canossa! Till kamp för det tyska riket! –

Den i lifvet af ett så grymt olycksöde följde Canossakejsaren skådar en gestalt knäböjd framför sig. Det är hans egen son, den femte Henrik. En gång höjde han upprorshand emot sin fader. Nu mumlar han ödmjukt:

– Fader och kejsare, förlåt – tag mig med i striden mot korsikanen. –

Den ädle Rudolf, Habsburgs grefve, Tysklands enhälligt furstevalde kejsare, sträcker ut sin hand.

Det skägglösa ansiktet med den långa näsan och det tunna röda håret är blekt och beslutsamt under kronan. Har han ej fordom förjagat de roffande röfvarfurstarne, som plundrat hans rike? Har han ej nedrifvit deras borgar? Bort äfven med den nye röfvaren – ut ur Tyskland skall den, som i prålsjukt storhetsvanvett i Sachsens hufvudstad iklädt sig en romersk kejsares lysande skrud.

Därför:

– Fred och försoning mellan fäder och söner, mellan tyska rikets forne härskare. Agg och tvedräkt följe oss icke på andra sidan grafven! –

* * *

De sju kejsarne lämna sitt grifthvalf. De stiga upp emot höga koret; dess ljus äro släckta, dess altare sönderslaget.

Men på stentrappan böja de knä, sida vid sida. De aftaga sina hjälmar, de knäppa sina händer till bön för sitt rikes frälsning.

Så resa de sig i kejserligt majestät. Med sköld på arm, med lans i hand vandra de nedför kyrkans gång; icke höras vapnen klinga; intet steg från stålklädd fot ljuder mot stengolfvets plattor. Men upp svinga de sig på svarta hingstar, som ljudlöst gnägga och stampa med guldbeslagen hof i stenen, utan att eldgnistor flyga.

Ut rida de sju. Deras gyllne hjälmkronor glimma i höstens månglans.

Framåt går ridten genom molnens mörka massor – mot norr, mot norr. Högt ofvan den heliga Rhens snabba

böljor; ofvan Neckardalens mjuka åsar, där kastanjelundarna stå gula och ingen hand skördar de blå drufvorna i vingårdarna; förbi Heidelbergs sköna, röda borg – härjad och öde som Speyers dôme. Också här hafva franska kulor susat, också här hafva franska skaror gått fram. Kallt lyser höstens månljus genom de tomma fönsterbågarna i Tysklands sköna borg.

De sju kejsarne svänga ljudlöst sina lansar.

De sju kejsarne svänga ljudlöst sina lansar; det susar i luften som af starka vingslag.

Folket i Tysklands dalar är skräckslaget; förfärade kvinnor blicka ut ur hyddornas fönster: se, svarta stormmoln hvina i luften – hvad båda de?

Ack, långt i fjärran stå Tysklands män, rustade till strid mot den franske allbesegraren. Från alla dalar och byar och städer stiger mot himlen ett samfälldt rop:

– Herre Gud allsmäktig, hör oss, hjälp oss, fräls oss – Du är större än världens förtryckare! –

Framåt ila Tysklands sju gamle kejsare som en rad af väldiga flyttfåglar i spetsig falang högt uppe bland skyarna. Det är, som skulle de storma himlens portar.

De svarta hästarna tugga betslet, så att fraggan droppar ned på jorden utan att lämna spår efter sig; ur deras vidgade näsborrar står andedräkten som en rök och ur ögonen gnistra eldstrålar; de blänka i natten som blixtar.

– Det är stjärnfall, säga kvinnorna i dalarna och sucka och bedja. Ty betyder icke hvarje i höjdens hemlighetsfulla och heliga dunkel ljudlöst svinnande eldstrimma, att en själ gått till himlen? Och kvinnorna sucka: o ve, våra kraftige män, våra unga, raska söner! –

Framåt går ridten – tramp, tramp; som stormens sus i luften är de väldiges färd. Bakom dem ligger Odenwalds mörka skogar; tysta och öfvergifna stå borgarnas ruiner. Kala äro fälten, på alla höjder brinna vårdkasar. Se, Fulda har gått öfver sina bräddar.

Förbi, förbi går ridten, allt jämt mot nordost.

Men ut öfver de stora Leipzigslätterna breda sig brokiga hopar. Hvad nu? Firar Tysklands folk sin glada höstmässomarknad. Är det muntra köpmän af alla raser, som trängas å Leipzigs smala höggafvelsgator? Är det glädjeeldar, som brinna i byarna?

Ja, glädjeeldar i sanning!

Byarna brinna, hus och gårdar och kyrkor stå i låga – det lyser öfver Leipzigslätterna, det lyser öfver den stora höstmarknaden, där man säljer död och köper blod.

Folkhämndens dag är inne. Från Ebro till Volga hafva samlats skilda raser; alla ha de kommit, Sveriges unga söner, kosackerna från Don, kroater från Savas silfverflöden – alla ha kommit att trotsa, att nedslå världsförtryckaren från Frankrike.

De sju hejda sina hingstar: emot dem kommer från Norden en glänsande gestalt; hans blåa ögon lysa; den breda, gulnade spetskragen täcker ett sönderhugget gyllne harnesk. Hans hufvud är blottadt, men ett klart strålande sken omgifver den härliges panna. Också guldkonungen från Norden är i natt på fart. Från kungagrafven vid Mälarstranden har han rest sig, han har svingat sig upp på sin starka bruna stridshäst – i spetsen för Smålands ryttare vill han åter en gång i höstnatt kämpa frihetens kamp på de tyska slätterna.

De sju kejsarne kämpa vid guldkonungens sida; högt ofvan härarna sträcka de sina glänsande lansar mot Bonaparte på den hvita hästen; med sina sköldar skydda de Germaniens söner. Och byarna brinna och huggen hagla: man köper död och man säljer blod.

Den blodiga oktobermässan vid Leipzig är slut. Segern är vunnen. Skuggan från korsikanens trekantiga hatt har vikit undan. Från St. Helenas klippkust når den knappast ut öfver oceanens närmaste bränningar.

De sju kejsarne ha återvändt till sina sarkofager i Speyers grifthvalf. Dômens spiror resa sig åter mot höjden; sköna arkader och härliga målningar, kostbara skulpturverk, praktfulla fönster pryda på nytt Conrad Salierns kyrka.

De sju kejsarne sofva lugnt efter sin sista kamp.

De drömma ljusa segerdrömmar.

STADEN MED DE FEMHUNDRA GATORNA.

I Nürnberg (vid Pegnitz).

Min släkt är mycket, mycket gammal. Jag kan spåra den ända in i den tid, då vallaregossen lefde, han som af en förunderligt välvillig gammal trollgumma fick till skänks den sällsamma ringen, hvars hemlighetsfulla kraft hjälpte honom att vinna prinsessan och halfva kungariket.

Ja, den nykorade vallareprinsen var just min stamfar själf.

Prinsessan är död och det halfva kungariket är för många hundra år se’n sin kos. Men ringen, den underbara, mäktiga ringen, den finnes kvar; det är den arfvedel jag fått af vallaregossen, som blef prins.

Och den ringen lämnar aldrig min hand. Visserligen kan ingen se den; men just det är en del af dess trollkraft, ty själf osynlig, kan den också göra sin bärare osynlig.

Blundar man blott stadigt, vrider ringen inåt handen och önskar sig till ett ställe, hur fjärran som helst, så är man där i samma ögonblick.

Det är ett billigt sätt att resa och mycket bekvämt.

Haf, skogar och berg – allt sväfvar man öfver så lätt, som vore det endast i tanke och dröm man färdades, medan den tunga kroppshyddan hvilar sig hemma i den lilla studiekammaren.

Den ringen är en skatt att äga, må du tro!

Tack vare den, har min ande fått skåda nejder så sköna, att du skulle tro dig drömma, om du såge dem, nejder, där solen alltid lyser öfver gröna ängar, öfversållade med röda vallmoblommor, mellan hvilka hvitklädda barn leka bland fladdrande gula fjärilar.

Jag har skådat de breda floderna. Osynlig för alla människor har jag suttit på de långa hvita skeppen, som föra drufvor och apelsiner från söderns länder.

Jag har skådat de stora städerna, hvilkas larm och buller alltid förskräckt mig och jagat mig bort – långt bort, tillbaka till ensligheten och tystnaden i nordens susande mörka furuskogar.

Ja, den ringen är god att äga.

Den är god ej blott för mig själf, men äfven för min lilla vän, dig, som jag älskar och hvars hjärta är trofast

och ömt.

Lägg blott förtroendefullt din hand i min, och inom en sekund skall ringen hafva fört oss båda dit vi helst önska oss.

Men vår önskan måste vara brinnande; vi måste älska af vår själs hela kraft, älska den plats, dit den skall föra oss. Eljest tyngas vår andes vingar åter ned till jorden, och vi slungas tillbaka hit, där vi nu stå.

Säg – hvilken plats där ute i världen älskar ditt hjärta?

Är det de stora metropolernas glans och prakt, du åstundar?

Eller pyramidernas hemlighetsfulla ökenland vid Nilens stränder?

Önskar du skåda den gula Volga, där den trögt rullar fram mellan de gröna stäpperna? Eller Tahitis palmlundar, där sällsamma fåglar sjunga? Eller den röda stenöknen omkring Sinai berg?

Eller önskar du dig till skådeplatsen för flydda tiders mera brokiga lif?

Äfven detta kan min ring åstadkomma. Den förmår flytta oss ej blott dit vi önska oss i rummet, men äfven tillbaka i tiden, århundraden tillbaka; ja, om du vill, skola vi kunna vara med om den lysande festen, då min stamfar, vallaregossen, vann sin prinsessa.

Vill du se hunnernas vilda skaror, där de på sina små osadlade hästar vältra fram öfver ett skälfvande Europa?

Vill du med bäfvan i sinnet böja dig i stoftet för den mäktige på Kristi stol, den store Gregorius, där han under sin baldakin bäres genom Roms gator, slungande än bannstrålens eld, än sänkande välsignelsens ljus öfver världens konungar och furstar?

Eller du vill se en leende och dock eggande bild af forna tiders flit och snille?

Leende, ty en sällsam glans strålar ut från dessa konstens och slöjdens boningar; eggande, ty mäktigt skall du sporras till ansträngning att äfven i din mån uträtta något – hur litet som helst – af beståndande värde. Och ditt hjärta skall fröjda sig, din kärlek skall växa, ditt sinne skall bli gladt.

Ja, följ mig dit, till staden med de femhundra gatorna, de hundrasexton brunnarna och de hundraåttio tornen, till mästersångarnas stad med dess krenelerade murar, kosteliga tak och spetsiga gaflar, till det mångprisade *Nürnberg.*

* * *

Hårdt har du kramat min hand, brinnande har åtrån genomglödgat ditt bröst.

Hur du älskar den, du som jag, minnenas stad, den fria, tappra, flitiga konstnärsstaden Nürnberg, denna lilla republik, som hade kraft att i århundraden häfda sin själfständighet mot Europas härar och Tysklands furstar. Hur du älskar dessa snillrike smeder, stenhuggare och skomakare, hur du älskar, ack, denne konstnär, målaren, fursten bland alla målare, han med de sköna, ädla dragen, de svallande lockarna, den harmoniska gestalten, den veka, tjusande stämman, en ny Apelles, endast långt mer än denne värd din, värd min, ja hela världens och alla tiders kärlek, vördnad och beundran.

Du känner så väl hans namn, jag behöfver alls ej upprepa det. Dina läppar hviska det: *Albrecht Dürer.*

Underbara trollmakt, härliga klenod från vallareprinsens dagar!

Snabbt som vår tanke ilar, är den långa vägen tillryggalagd. Framför oss utbreder sig det bayerska höglandet med rika humlegårdar, skogslundar, gamla borgar och slingrande floder.

Hur leende är ej landet i S:t Johannistid, hur glädtigt just en sådan S:t Johannisdag som denna!

Redan se vi S:t Lorenzo- och S:t Sebalduskyrkornas fina spiror höja sig mot skyn; vi se ett virrvarr af höga spetsiga tak och rikt sirade gaflar, bryggor, murar och torn.

Nürnberg på Albrecht Dürers tid.

Nu känna vi mark under våra fötter, vi äro framme: vi befinna oss midt i vimlet af sommarglada människor, som strömma ut och in genom Frauenthor.

Jag vrider ringen – ingen har lagt märke till vårt plötsliga uppdykande.

Det är vår egen tids barn, som rör sig omkring oss. De bära kransar i händerna, blommor, löfkvistar. Alla taga de riktningen åt ett bestämdt håll; se, de samlas, hela Nürnberg samlas, för att begifva sig ut på den stora midsommarskransningen, då de aflidnas grafvar smyckas och löfvas, grafvar, å hvilkas förvittrade monument namnen under århundraden utplånats, grafvar, som gömma stoftet af det Stora Rådets medlemmar, de borgerlige män, som i republikens dagar med kraft och oväld styrde den fria staden, stoftet af de män, som äro Nürnbergs ära, som gjort det stort och hedradt inför all världen, de snillrike män, som vi älska, smeden, stenhuggaren och skomakaren – alla skola de i dag hedras till tack för hvad de för snart femhundra år sedan smidt och mejslat och sjungit.

Och hans graf, konstnärsfurstens, den skall höljas af eklindor, rosenslingor och lagerkransar; dess breda stenplatta skall i dag som hvarje år å denna dag särskildt utmärkas; ty täcker den icke »hvad som var dödligt af Albrecht Dürer», af Nürnbergs, af Tysklands, konstens älskling, den af Gud korade mästaren?

Vi ha följt med skarorna fram längs den stora breda gatan med de många gamla husens rika fasader. Vi stanna vid kyrkan, slagna af dess mäktiga prakt.

Låt Nürnberg hylla sina döda; låt Nürnberg draga fram den väg, som vår stenhuggare, vår Adam Krafft, så härligt prydt med de »Sju Stationerna», de sju i sten huggna konstverken ur Kristi lidandes historia! Låt Nürnberg på S:t Johannisdag tåga bort till S:t Johannis kyrkogård, där mästaren i sten hvilar ej långt från färgernas furste och järnets konstnär. Låt Nürnberg i dag drömma sig tillbaka till flydda tider. Alla kransar, all sång, all hyllning skola ej kunna åter till lif väcka de döde.

Men vi, vi skola få se dem ansikte mot ansikte!

De skola ej komma till oss, men tack vare ringens trollmakt skola vi, osedda af dem, återfinna dem just här, där de en gång i tiden i enkel plikttrohet lefde sitt flärdfria lif under dyrkan af konstens skönhet.

* * *

Hvarför blickar du så förvånad?

Ah – de människor, du nu ser röra sig på gatorna, synas dig plötsligt helt sällsamma. Ja, väl är värdt att stanna en stund här i dunklet af Lorenzokyrkans höga mur. Det är det sextonde seklets människor, som här bereda sig att fira S:t Johannisdag.

Se denne vördnadsbjudande man i brun pälstalär, fast sommarsolen strålar så varmt. Hans hvita hår lockar sig vackert under den uppvikta sammetshatten. Hans hvita skägg omgifver den fast slutna munnen, och ögonen blicka klara, eldiga, genomträngande.

Skulle man älska det gamla Nürnberg och icke känna honom? Rådsherrn, borgmästaren och patriciern Hieronymus Holzschuher, hvars kraft och mod aldrig svek i nödens tunga tid, då markgrefve Albrechts härar hotade den fria republiken och riksstaden Nürnberg med undergång.

Vid hans sida går, i lifligt samtal, en kraftigt byggd man, klädd ungefär på samma sätt.

Ty ser du, detta sekels högsta mod är pälsbräm och pälsverk, anbragt öfver allt å mäns och kvinnors dräkter. Huru mjukt och vackert inramar det ej allas anleten, allas gestal-

ter, ger åt den högreste något majestätiskt, åt den spenslige något mjukt, fylligt.

Se, hur det förmildrar den vreda kraften i denne mans drag, detta stora, nästan grofva ansikte med det korta, oredigt lockiga håret nedanom sammetsbaretten.

S:t Lorenzokyrkan.

Det är Willibald Pirkheimer, den lärde patriciern och statsmannen, den tappre härföraren, Albrecht Dürers och Ulrik v. Huttens vän.

Rastlöst och energiskt har han verkat för sin kära stads utveckling. I hans hus hafva tidens lärde haft en hemvist; och hur har han ej tillsammans med vännen där vid sin sida värnat det unga släktet, värnat de skolor, i hvilka

unga sinnen skulle finna upplysning. Och huru gladt hälsade han ej reformationens första slag mot Nürnbergs portar!

’Låt upp, låt upp för de nya friska tankarna’, ljödo röster från Wittenberg och Worms där utanför.

’Låt upp, låt upp’, ljöd den mäktige rådsherrns där innanför.

Och portarna sprungo upp. Och ljuset strömmade in. Friska fläktar slogo genom kvalmet. Och Nürnbergs för de nya tankarna så väl förberedda män andades ut.

S:t Sebalduskyrkan.

Martinus Lutherus var en man efter deras sinne: hell honom, »näktergalen från Wittenberg»!

Snart ljödo rösterna utifrån än starkare:

’Se, den nya, rena kyrkan, Kristi rentvagna brud! Bort med den fåvitska jungfrun, bort med påfvedöme

och okunnighet, med munkar och nunnor, med antikrist och hans vilseledda anhängare. Bort!’

Och klostrens portar öppnades; de inneslutna återvände till världens tummel.

Men i Santa Claras kloster sörjde abbedissan Charitas, sin broders, Willibald Pirkheimers älsklingssyster. Hennes tårar voro för honom som bitter galla i vinbägaren. Han kände sig sjuk däraf i sitt hjärta.

Och i de kyrkor, som helgats S:t Lorenzo och S:t Sebaldus, stadens fromma skyddshelgon, började den nya lärans präster tala hatets och ofördragsamhetens fula ord.

Då mörknade den ädle rådsherrns drag; i hans sinne växte ovilja mot den nya trons *hätska* förkunnare. Allt hat är af ondo – blott i kärleken finnes det sanna evangeliet!

Den gamle Pirkheimer känner sig som en besviken man.

Nu är han själf vorden vresig och knarrig, giktbruten och bitter.

Ack, hur tungt skulle ej hans af grämelse och giktplågor skärpta ord komma att hvila på en försvarslös människas döda mull! Se på honom, den berömde, lärde Willibald Pirkheimer i det sextonde seklets Nürnberg, det är han som under nära femhundra år skall komma att göra sin mest älskade väns hustru till en

den nyare tidens Xantippa. Du känner henne nog: fru Agnes Dürerin, den giriga, trätlystna kvinnan, det afskräckande exemplet för alla tiders kvinnor? Nog har du hört det och afskytt henne i ditt hjärta.

Stackars fru Agnes – femhundra års förakt, femhundraårs stenkastning äro tunga att bära. Kanske skall dock det oförtjänta däri göra den börda lättare, som tynger din ande ännu efter månghundraårig sömn i de dödas gårdar vid den makes sida, som du skulle ha pinat till döds!

* * *

Men i dag är S:t Johannisdag, ej blott de dödas åminnelsedag, utan solens, rosornas, glädjens dag.

Hör, jubel och festmusik brusar genom staden med de femhundra gatorna! Se hvad prakt – ser du brudtåget!

I spetsen kommer bröllopsgycklaren i sin rikt silfverbehängda skrud, med sin långa staf, från hvilken silfvermynt och silfverklockor klinga och ringa.

Han får ej vara dum, den mannen. Veckan lång skall bröllopsfesten räcka, och hvarje dag skola bröllopsgästerna fägnas vid tjugufyra bord, dignande af oräkneliga rätter: grant förgyllda pastejer, härligt prydda fasaner, ungerskt vin och hembryggdt öl, mörkt, mustigt nürnbergskt öl.

Och aldrig får bröllopsgycklaren tiga. På hvarje tilltal skall han svara med ett rim; hvarje dam skall han hedra med en artig vers. I spetsen för tåget kommer han, svängande sin staf; och silfvermynten och silverklockorna ringa och klinga.

Efter skrida brud och brudgum.

Ah, huru ståtlig är ej den unga bruden! Se, hur hon strålar af guld och ädelstenar; i glänsande veck faller den gula kjolen af tjock sidendamast omkring hennes fylliga gestalt; hur skönt glider ej den pälsbrämade manteln af purpursammet däröfver, huru smidigt sluter sig ej det purpurröda sammetslifvet omkring hennes midja. Halssmycken och gyllene kedjor nästan dölja den hvita runda halsen, och på hufvudet – ack, på hufvudet, hvilket smycke! Hvilket diadem, värdigt en drottning, långt kostbarare än en drottnings krona.

Ett sådant diadem kan endast bäras af en patricisk brud i Nürnberg.

Bruden är ståtlig, där hon skrider fram, med ärbart nedslagna ögon. Bruden är den rika, den goda Felicitas, hvars bild aldrig skall upphöra att beundras, hvars namn aldrig skall glömmas.

Och brudgummen! Se på honom med den fint arbetade och virade silfverkransen på det långa bruna håret. Han förefaller dig främmande i sin brudgumsprydnad; du är van att se honom i pälsbaretten!

Hans pälskantade dräkt är öppen i halsen, och den ringprydda handen håller den tredubbla vigselringen: Hans Tucher är en af Nürnbergs pelare; stamfader skall han bli för ädla släkter.

Och generationer skola dricka Tuchers skål i skummande »Tuchers Bier».

Också du och jag skola göra det, när skaran tågat oss förbi.

Vänta blott en stund till – ser du de täcka brudjungfrurna, också de i skimrande atlas med guldstickade purpurlif?

Det krusiga upplösta håret böljar omkring dem, och deras panna prydes af fina silfverkransar och röda rosor.

I tåget ser du ock mången vidt frejdad man; du ser där Hans Imhoff och Martin Behæim, den store sjöfararen, du ser Jakob Muffel, Volkamer och många andra.

Gif akt på mannen där i svarta sammeten och bruna pälsen!

Tätt krusar sig hans korta hår och skägg omkring hans vackra hufvud och friska ansikte. Hakan är slätrakad och vittnar om kraft; den beslutsamma munnen är icke dold af mustaschen, och ögonen äro liksom förtrollade af guldskimret tätt framför honom.

Han går i första ledet efter brudjungfrurna. Guldskimret kommer från det underbara hårsvall, som flödar ned öfver den sköna Sibylla Fürlegerins nacke och axlar.

Såg man någonsin ett sådant hår! Ej under, att den tappre Paumgärtners blickar dragas af dess trollmakt.

Hieronymus Paumgärtner, en af Rådets Förste, främjaren af skolor och vetenskap, han, som af den fräcke rofriddaren Albrecht von Rosenberg ett helt år hölls fången i ett öde bergsslott, stryker sig tankfullt om kinden, tveksam, villrådig.

Ty har han ej helt nyligen i bref till doktor Martinus i Wittenberg sagt sig skola gilja till den ädla Käthe von Bora, och hafva ej både doktor Martinus och hans vän, doktor Philippus Melanchton, varmt tillstyrkt hans plan? Ja, har ej doktor Martinus erbjudit sig att själf blifva hans förespråkare inför den dygdiga jungfru Käthe?

Har ej just denna samma dag ett nytt bref från honom kommit från Wittenberg med otålig maning till snabbt beslut och snar handling; sade ej brefvet, att en *annan* eljest tänkte söka vinna den modiga, ur de påfviskes makt undkomna Käthe!

Hieronymus Paumgärtner.

Hieronymus Paumgärtner tvekar. Han ser på det böljande guldhåret framför sig. Hvem har hviskat i hans öra, att det var detta guldhår, som höll konstnärsfursten fången? Hvem har hviskat, att det var åt den goda Felicitas’ unga brudjungfru, som Albrecht Dürer skänkt sitt hjärta?

Sköna jungfru, såsom ren och helig madonna skall din bild vördas af århundradens män och kvinnor! Med ditt gyllne hår, din skära kvinnlighet, din blida fägring, ack, huru olik är du ej fru Agnesen, konstnärens maka!

Men konstnärens sinne är rent som ditt eget, lika rent som hans vilja är stark. Aldrig störde han ditt hjärtas frid, unga, fagra Sibylla Fürlegerin!

Hieronymus Paumgärtner vet det väl. I sitt sinne vredgas han öfver den röst, som hviskat de svarta orden, vredgas på sig själf, som lyssnat till den och skrifvit brefvet om Käthe till doktor Martinus.

Hvilken brud hon skulle bli, denna skönlockiga sjuttonåriga jungfru! Att med henne vid handen skrida fram i festligt tåg såsom i dag Hans Tucher och Felicitas – in genom Sebalduskyrkans med reliefer och plastiska figurer skönt sirade »brudportal», fram till brudaltaret – –

Hieronymus Paumgärtner suckar; hans sinne är mörkare, än då han satt fången i rofriddarens borg. Ty är han ej nu lifstidsfånge? Bunden af sitt eget förhastade ord, sitt bref till doktor Martinus Lutherus?

Mäster Albrecht, mäster Albrecht Dürer, hvem kunde blott ett ögonblick tvifla på din heder? Hvem kunde se den fagra Sibylla och lyssna till onda rösters hviskning?

Dåraktige, tappre, förälskade Hieronymus Paumgärtner!

Nu har bröllopsskaran försvunnit genom Sebalduskyrkans härliga portal.

Vi, som långsamt följt den efter, vi fortsätta vår vandring än ett litet stycke.

Du är trött och törstig?

Ja, du skall få hvila dig vid en bägare Tucherskt bier, innan vi gå vidare.

Den här vägen! Vi måste gå förbi Sebalduskyrkans »prästgård» för att komma till den lilla byggnad, där förfriskningen väntar oss.

Men håll – stanna en minut!

Ser du det vackra götiska fönsterutsprånget å prästgårdsmuren? Det är formadt som en bägare, en helig kalk; det är siradt med heliga bilder; det har höga, götiskt spetsiga fönster, och dess blyinfattade rutor äro prydda med konstnärliga glasmålningar af Veit Hirschvogels hand. Innanför sitter en af tidens diktare och skrifver kejsar Maximilians kärlekssaga.

* * *

Kling, kling, kling!

Hör du klockan, ser du klockan där borta vid det götiska kapellet? Du tror det ringer till mässa!

Se, så brådt de ha, nürnbergarne; där komma de springande rakt ur sina verkstäder, precis som de stå vid sitt arbete, i stora förskinn och mössan på nacken, med uppkaflade ärmar och i brednosiga tofflor.

I det sextonde seklets Nürnberg är förskinnet en hedersuniform, skall du veta, ty bakom förskinnet döljer sig ofta en man, hvars namn skall bli odödligt, äradt så länge världen står.

»Bratwurstglöcklein.»

Du ser också fint klädda patricier med ovanlig hast skynda framåt –

Kling, kling, kling! Klockan ringer om igen.

Så brådt de ha, dessa nürnbergare! Du tror, de drifvas af helig längtan efter någon »stilla mässa» i kapellet.

Ack nej! Det var ej till gudstjänst klockan inbjöd. Det var till »Bratwurst» och Tucherbier.

Klockan på kapellet? Åh!

Nej – men klockan där på gafveln till den lilla, lilla byggnad, hvars baksida utgöres af kapellets ena vägg.

Ser du den? Med det höga, skarpt sluttande taket, de små blyinfattade runda rutorna? År 1400 står det inristadt på klockan. Den är bara barnet, endast hundra år gammal, denna lilla byggnad.

Men det sextonde seklets nürnbergare älska den; det är deras kära »Bratwurstglöcklein», där de vid det smala bordet framför den väggfasta bänken i det lilla rummet tömma sitt ölkrus och förfriska sig med de läckra, nyrostade små korfvarna.

Kling, kling, kling! Färska varma korfvar!

Det är det, som klockan ropar, och då få de brådt, nürnbergarne. Se, så de springa!

* * *

Där kommer en högrest, ståtlig man; skinnförklädet döljer nästan hans gestalt; den blå skjortan är öppen i halsen, och läderhufvan når honom ner öfver öronen, nästan ned till ögonbrynen. Hans tjocka skägg döljer läpparna, men ur de stora ögonen blickar en lugn, fast, ihärdig vilja.

Det är denna kraftiga hand, som i järn kan mejsla konstverk, fina som de finaste spetsar, som af brons kan framtrolla människoanleten och gestalter af oförliknelig skönhet.

Lugnt kommer han gående. Där hemma hålla hans fem skickliga söner på att lägga sista hand vid det stora

verket, det underbart sköna skrinet, som skall innesluta den helige Sebaldi undergörande ben.

Peter Vischer.

Peter Vischer har rätt att förfriska sig med Bratwurst och mustigt nürnbergeröl. Hans berömdaste verk är färdigt, efter tolf års ihärdigt, lugnt, träget arbete.

Mästaren kan vara

Den Sköna Brunnens torg.

nöjd. Hans skapelser i brons och järn försköna Nürnberg och många andra städer. Men Sebaldusskrinet skall göra hans namn odödligt. I sekler skola generationerna med aktning och beundran betrakta hans bild, där den döljer sig i en liten nisch å skrinets ena gafvelvägg, det sköna skrinet med spiror och pelare, gallerverk och spetsbågar, apostlar, profeter och kyrkofäder.

Ja, mäster Peter Vischer har i sanning full rätt till den nyrostade korfven och det skummande ölet.

Men icke han allena!

Ser du honom, som kommer från Den Sköna Brunnens torg? En man med skygg blick och mörk uppsyn.

Veit Stoos, visst är du en mästare, äfven du. Visst är du en konstnär, som med din knif snidat härliga bilder, sköna madonnor, vördnadsvärda helgon.

Men »änglahälsningen» i S:t Lorenzi kyrka, den kostbara skänk, som sväfvar under dess hvalf, den gäller icke dig; och det Nya Jerusalem, som du framtrollat och hvars gyllene torn och portar glimma högt i S:t Lorenzi hvälfda kor, det är förvisso tillslutet för dig, du vanärade! Bedragarens och förfalskarens brännmärke glöder eldrödt på din kind. Det utplånas aldrig.

Skada, skada, Veit Stoos; du är dock en härlig konstnär, äfven du. Och om än ditt namn är höljdt af evig skam, så är dock din sänkta panna likväl kysst af konstens genius, och äfven din graf skall siras af ek och lager.

Men i Bratwurstglöcklein får du sitta allena, utan sällskap. Nürnbergs borgare beundra din skickliga knif, men sky din person.

Framom hörnet viker nu en annan man. Hans gång är tung, hans breda rygg är knotig och böjd, hans nakna armar seniga, hans allvarliga ansikte groft; men den höga pannan bär snillets stämpel, den fast slutna munnen vittnar om stor kraft, ögonen äro klara och lifliga, och gråsprängdt skägg når från öra till öra rundt om den skägglösa hakan.

Också han bär en hufva, men af annan form. Du skulle tro det vara en bagarmössa, så hvit är den af kalkstoft, så hvit är hela mannen, hans bara hals, hans nakna armar och stora, löst hängande blusklädnad.

En bagare, han! Han, som bor där borta midt emot den stolta rådhusbyggnaden i det sköna huset med den härliga gården, en gård omsluten rundt om af spetsbågshvalf.

Han en bagare! Nej, med större ära bär han sin stofthvita arbetsklädnad.

Du skall snart med mig gå tillbaka till Lorenzokyrkan.

Där skall du i templet se ett tempel, skönt som en dröm eller en saga. Det är mäster Adams dröm, mäster *Adam Kraffts;* och drömmen framställde han i sten, med mejsel och hammare formade han den; allt smäckrare, finare, lättare höjde den sig med spiror, tinnar, nischer och bilderna af otaliga helige män. Efter fyra års arbete var drömmen förverkligad. Och Lorenzokyr-

Adam Krafft.

kans kor blef den värdiga platsen för Adam Kraffts »Sakramentshäuschen».

Krökt under dess tyngd uppbär mästaren själf sitt sköna verk, som äfven stödes af de två gesäller, hvilka bistått honom.

Mästare och gesäller i blusar och tofflor, i kalkhvita hufvor, mästare och gesäller, som äro stenhuggare, äta korf och dricka öl: kunna sådana vinna oförgängliga namn i konstens häfder? Kunna sådana räknas till världens stormän?

Ack, barn!

S:t Lorenzokyrkans kor med Adam Kraffts »Sakramentshäuschen».

Femhundra år efter deras död, ja, när vi, du och jag varit döda och förgätna i andra femhundra år, då och allt jämt i nya sekler skola främlingar och beundrare, skola Nürnbergs invånare å S:t Johannisdag kransa dessa stenarbetares och smeders grafvar samt med häpnad och tjusning skåda deras oförgängliga mästerverk.

Du ser dig om efter en annan mästare, ännu en i raden af dem, vi lärde oss älska redan som helt små: skomakaren, skomakaremästaren, mästersångaren, den ännu unge, glade, flitige *Hans Sachs.*

Vänta ej att få se honom här å en dag som denna, då solen lyser så klart, och skogen därutanför Nürnbergs portar är sval och grön, då ängarna prunka af blommor och alla fåglar ljuft kvintilera. Kvintilera – ja, så säger han själf, mästersångaren och skomakaren, och att lyssna därpå är hans käraste nöje.

Hans Sachs finner du icke här; han vandrar allena, fördjupad i tankar, utanför stadsporten.

Fåglarna sjunga i skogen. Hans Sachs lyssnar, och i morgon sjunger han själf som vanligt vid sin läst och sin syl; dikt efter dikt sjunger han fram med ord och rytm, med ton och melodi. Han sjunger om Nürnbergs storhet, han sjunger också om Nürnbergs nöd under den stora belägringens dagar. Han sjunger fromma sånger och täcka kärleksvisor; han diktar lustspel och sorgespel i hundratal, ja, hans dikter och verk stiga till många tusental.

Han är god och glad, han är klok och klartänkt; han uppfostrar sitt folk, han lär det under skämt och lek –

Om vi en annan dag skulle försöka få se, huru han å den stora gården till värdshuset Heilsbrunner-Hof själf hjälper till att ordna och leda uppförandet af sina skådespel?

Gården är full af folk; i svalgångarna längs husens alla våningar, ända uppe i de många gluggarna på de spetsiga taken, ja på hundkojan, på skorstenen stå och sitta människor. Men nog kunna också vi få en plats, om vi göra oss riktigt små. Då skola vi lära oss inse, huru denne skomakare och diktare under nöjets form uppfostrade sitt folk.

Men i dag, senare, när han återkommit från sin ensamma vandring i skogen utanför stadsporten, då skola vi

söka honom i hans hem borta i den smala gatan nära Spitalplats. Icke få vi tid att stanna å bron öfver Pegnitz för att beundra den vackra Spitalbyggnaden, som å fasta hvalf går ut öfver floden. Vi ha mycket att se och iakttaga, och vi måste skynda, innan skymningen bryter in, ty här nere i det tyska landets söder är sommarafto-

nen mörk äfven å S:t Johannisdag.

En blick vilja vi dock kasta in i det hem, där Nürnbergs och tidens främste diktare sitter å sin trebenta pall, iklädd sitt stora skinnförkläde, pliggar skor och beckar tråd.

Han har ett präktigt utseende, denne skomakare; hur ögonen stråla kloka, klara, skälmaktiga. Hans Sachs är en from man, en god man, en stark

man i sinne och vilja. Hans Sachs älskar det sköna, det rena, det fromma.

Icke har han tid att gå till Bratwurstglöcklein att äta korf. För honom må klockan ringa dagen lång; han lockas ej däraf.

Hans Sachs gör skor och diktar visor.

Han älskar sin hustru, sin unga Kunigunda Kreuzerin. Det är hon, som först skall höra hans dikter; det är af henne han först vill se dem gillade.

Och den unga fru Kunigunda Sächserin är stolt öfver sin diktande Hans, som gör så sirliga, fina tofflor och som sjunger så sköna underfulla visor, som är så lärd, att självfva prosten i S:t Lorenzo kommer att höra och rådgöra med honom.

Ty mäster Hans är mäkta lärd. Äger han ej ett af de största bibliotek i Nürnberg? Kan han ej sitt latin så bra som prosten själf?

Hur han studerar, hur han tänker och grubblar! Hur hafva ej äfven i hans sinne doktor Martini ord ljudit från Wittenberg, hur ha icke nya tankar blifvit väckta, hur har icke diktarens hjärta klappat i takt med den hammare, hvarmed han slog in tränubb i stöfvelbottnarna, när han tänkte på den ensamme kämpen i Worms.

Hans Sachs grubblar; i dagar och veckor grubblar han. Han upphör att sjunga.

Fru Kunigunda tiger; hon väntar och tiger. Hon får ej störa den kämpande anden.

Hans Sachs studerar; syl och hammare hvila. Bibeln är hans studium samt doktor Lutheri skrifter. Han äger dem alla, han får dem efter hand som de komma ut.

Hans ansikte ljusnar. Han vänder sig till sin unga Kunigunda Kreuzerin, hans ögon äro åter klara och glada, hans sinne lugnt.

I hans själ finnes intet tvifvel om sanningen. Doktor Lutheri ord äro sanning, doktor Lutheri skrifter äro hans största skatt. Med konstförfaren hand binder han dem i ett band af fint, starkt kalfskinn och präntar därutanpå:

Sanningen förblifver i evighet.

Och åter sitter han på sin trebenta pall vid skomakarebordet; åter sjunger han, medan arbetet skrider framåt.

Lyssna, du skall höra *reformationens diktare* sjunga reformationens första äresång, sången om »Näktergalen från Wittenberg»:

»Vak upp, se dagen nalkas skön!
Jag hör en sång i skogen grön,
så underbar en näktergal,
dess röst når öfver berg och dal – – – »

Nej, icke skall du vänta dig att få se Hans Sachs bland dem, som komma springande, när Bratwurstglöckleins klocka kallar:

Kling, kling, kling! Färska, varma korfvar!

Kling, kling, kling!

* * *

Sköna äro mästerverken i sten, i brons, i trä. Sköna äro mästersångarens visor. Men ännu härligare konstverk hafva skapats inom det gamla Nürnbergs murar.

Följ mig än en stund. – Solen har redan sjunkit ned mot väster. Dess milda sken skänker hela den gamla staden, alla dess torn, spiror, tak och murar ett rosenskimmer, en ljuflig midsommarglans.

Följ mig uppför backen, som leder till de båda borgarna, kejsarens riksborg och borggrefvarnes eget fäste. Vi vika af till vänster och gå bort mot Thiergärtnerthor – nej, nej, borggrefvens djurgård utanför det ofantliga fyrkantiga tornet, den ha vi ej tid att se nu, något långt bättre och märkligare väntar oss.

Följ mig blott hit till hörnet af Zisselgasse. Se här, nu äro vi framme.

Ser du hörnhuset här, till hälften byggdt af fast granit, till hälften af stadigt ekvirke?

Det är ett prydligt hus med sin höga ryggås och sin spetsiga vindskupa, med sina tre våningar och sina svalgångar högt uppe under det utskjutande taket.

Ett utmärkt tak för svalor att bygga sina bon under, säger du.

Ja barn, säkert hafva svalor där sina reden. Svalorna bygga helst hos goda, ädla människor; där svalorna stanna bo frid och trefnad: visst finnes det svalbon under *Albrecht Dürers* tak.

Albrecht Dürers hus.

Om ock svalornas kvitter är svagt, skall det dock till sist höras vid sidan om den giktbrutne gamle Willibald Pirkheimers vresiga röst, du minns honom, patriciern och rådsherrn, Albrecht Dürers vän och fru Agnesens orättvise domare, som vi förut i dag sett, då vi stodo utanför Lorenzokyrkan.

Och då gäller det, om de människor som lyssna skola föredraga det fula onda förtalet, som om femhundra år säkert kallas kritik, framför det milda vänliga vittnesbördet, som säger:

Under Albrecht Dürers tak rådde frid och endräkt. Om den store mästaren aldrig fann den fulla lyckan, om i hans hem ej blomstrade den kvinnliga blidhet och skönhet – ack, fagra Sibylla Fürlegerin! – som kunnat fullt värma hans hjärta, så var dock fru Agnes Dürerin en god, kärleksfull, klok hustru. Med sin flitiga, starka hand var hon ett fast stöd för sin stackars konstnär, den oegennyttige, härlige mästaren, som så illa förstod att se på egen fördel. Utan henne skulle lifvet helt visst mången gång blifvit honom rätt brydsamt.

Låt oss se efter, hur tidens älskling, konstnärsfursten, har det där inne!

Själf är han ej hemma. I dag hvilar hans pensel. Albrecht Dürer älskar naturen, han vördar henne. Naturen är

den rena källa, hvari han badar sin ande.

Såsom visornas diktare i den gröna skogen i dag lyssnat till fåglarnas sång, så studerar färgernas skald solens skimmer på taken i förstäderna, dess lek på flodens vatten och skuggornas blåa förtoningar i fjärran.

* * *

Målaren är ute.

Men fru Agnes sysslar omkring den åldriga fru Barbara i det lilla rummet näst intill köket i andra våningen.

Fru Barbara är gammal nu.

En gång var hon mycket vacker; det kan ingen längre se.

Hon var också mycket god och mycket from. Och detta är hon ännu.

Ack, barn – dyrka aldrig det sköna i och för sig, jag ber dig därom! Älska godheten, älska det fromma! Vörda den gamla fula fru Barbara!

Se konstnären, han, hvars öga mer än någon annans förmår uppfatta det sköna, se, hur han älskar denna gamla, älskar henne för hennes godhets skull. Att hon åldras, att hennes krafter försvinna, det är hans bittraste smärta i lifvet.

Med hvilken ångest måste ej hans ögon hafva skådat hennes vissnade anlete, innan hans hand så förmådde återgifva hennes bild, som du ser där på väggen. Huru har ej kolstiftet ilat, liksom om handen bäfvat.

Skulle hon för alltid försvinna, innan han hunne fästa på pappret dessa dyra drag? Hvarje deras fåra var honom helig; hade den ej ristats af omsorg för honom!

En förfärlig bild; men huru rörande: detta afmagrade, af sjukdom härjade anlete med det tåliga uttrycket – ack, moder, moder!

Du är den unga fagra fru Barbara, som med så innerlig

Rum i Dürers hus.

lig kärlek i dina armar vaggade din gosse, din käraste af de aderton du bragt till världen, din Albrecht. Du är den driftiga ömma modern, som vakat öfver honom, bedt för honom, manat honom till godhet, fromhet. Af dig fick han detta rena sinne. Gud hörde dina böner.

Moder, du är åldrig och härjad, men tackad vare Gud, att du ännu finnes därinne i den lilla kammaren!

Tackad vare Gud, ännu kan din svaga röst tillönska din son lycka på alla hans vägar: gå i Kristi namn.

Fromma moder! Välsignad vare du! Din sons ömhet omgifver dig hvarje dag. Du är hans hjärtas rikedom, hans lefnads solsken, du fårade, härjade gamla moder.

Fru Agnes Dürerin vårdar väl sin makes moder. Under de många år den gamla dvalts här i kammaren, sjuk och svag efter en lefnadslång sträfvan, har fru Agnes aldrig tröttnat att bädda hennes säng, att sätta rosenkransen mellan hennes darrande fingrar, att tala för henne om hennes sons ära och rykte.

* * *

Ty fru Agnes Dürerin älskar sin make.

I unga år blef hon honom gifven; så hade fädren å ömse sidor bestämt.

Hon var ej skön, men hon var rik; hon var ej vek, men hon var trofast; hon var en god hustru och en god husmoder.

Hon var äfven en god kvinna. Ty huru skulle konstens sol så gladt kunna skina i ett hem, där en ond kvinna rådde, där en Xantippas tunga larmade!

Hvarför skulle den gamle vresige Willibald Pirkheimers ord allena innehålla sanningen?

De, som mest så säga, hafva själfva talat osanning. I århundraden hafva lögnerna lefvat; ej under att de till sist blifvit tagna för sanning. Ty huru säger den onda tungan, den kritiska tungan?

Fru Agnes Dürerin, säger den, var konstnärsfurstens olycka. Elak, girig, trätlysten och ful var hon.

Och konstnären flydde från hemmet, flydde från henne. Bort, bort från fru Agnes: endast fjärran från den onda kvinnan gifves frid, gifves arbetslust, glädje öfver skönheten i natur och konst, gifves skaparkraft.

Till Adrias drottning, Venedig, till Nordens dimmiga Nederländer flydde konstnären för att glömma sin olycka, sin hustru.

Så talar den onda tungan, den skarpa kritiken. Talar den väl sanning? Hurudan är denna?

Jo: mästaren älskar konsten, mästaren älskar sköna kläder, älskar att omgifva sig med kosteliga saker. Men mästaren har ett barns förstånd på penningar. Och dock behöfver han dem så väl.

Se bilden af denne unge man med det korta blonda håret under sammetsmössan och de skarpa, men dock mjukt målade dragen.

Det är en bild för sekler, ett mästerverk för alla tider.

Vänd om den: på dess baksida grinar emot dig Avaritia, girighetens demon, en hemsk gammal häxa, som klämmer om pungen och hånler. Förstår du den bedragne konstnärens vrede?

Den blonde unge mannen lät måla sin bild men gaf aldrig penningar därför. Han följde kejsarens exempel.

Ja, själfva kejsar Max, konstnärens vän, beundrare och gynnare, tog hans härliga verk, prydde med dem sina slott, men betänkte aldrig, att en konstnär kan behöfva lön för sitt arbete.

Eller skulle Albrecht Dürer hungra? Skulle Albrecht Dürer få gå i lappade kläder? Han, hvars harmoniska vackra gestalt vi äro vana att beundra i dess gula sammetslifrock med de persikofärgade banden eller i den mörka pälsbrämade sammetsmanteln – skulle det skönas mästare höljas i fula lumpor?

Och dessa italienare, dessa venetianer!

Sluga voro de då, dessa söderns konstälskande söner; sluga äro de än.

Mästarens verk ville de äga; ty mästaren ärade och beundrade de. Och dock bedrogo de honom.

I hemlighet läto de afbilda hans verk, hans ypperliga träsnitt öfver scener af Guds moders lif, hans beundransvärda återgifvande af Kristi lidandes historia.

I tusen år hafva människorna försökt i bild framställa de kval, som af Smärtornas Man genomkämpats på vägen till Golgata. Huru många ha lyckats därmed så som Albrecht Dürer? Huru många ha förmått framställa Frälsarens törnekrönta hufvud så prägladt af dödskval, men äfven af så öfverväldigande majestät?

Huru många ha förmått det? Har någon?

Hvem skulle ej önska att äga en afbild af dessa träsnitt! Söderns folk åtrådde Albrecht Dürers verk, men betala honom därför, det ville de icke.

Konstförfaren i många ting var Albrecht Dürer; en forskare och en lärd var han. Hvem före honom har så studerat människokroppens linjer och naturens sanna skönhet? Men – jag har sagt dig det nyss – på penningar förstod han sig icke. Med furstlig frikostighet bortskänkte han furstliga gåfvor, dessa dyrbara teckningar med kol och penna, som han strödde omkring sig.

Men fru Agnes bar omsorg, att intet fick fattas af de ting, som konstnären älskade att skåda.

Och därför förmådde hon honom att i Venedig själf värna sin rätt, skydda sitt verk för förfalskning. Var det ett brott af fru Agnes att göra detta? Och var det väl för att fly henne, som han följde rådet?

Och när han senare företog sin stora resa till Nederländerna, var det äfven då för att undkomma dig, af en eftervärld så hårdt dömda kvinna?

Och säga de sanning, som berätta, huru du i det öfvergifna hemmet förtärdes af längtan, af svartsjukans plåga, medan din make, fri från din närhet och firad af furstar och denna världens store, gjorde sitt triumftåg genom de tyska landen? Att du till och med, för att locka honom åter, ville till vänligt samtal i hemmet inbjuda jungfrun med det gyllene håret, den älskliga Sibylla, den enda, det enda på jorden, som du velat dölja för din makes blickar?

Var du ej i stället vid hans sida under den långa färden!

Inlindad i schalar och dukar satt du på Rhenbåten, som förde eder ned till Flanderns stora stad.

Skön var du icke, det är sant; fyrkantig och bred satt du där i dina höljen, och ingen gyllene lock tittade fram under hucklena.

Men det var du, som redde hans måltider, som ordnade hans bädd, så att intet skulle fattas i hans trefnad.

Du delade hans heder, du, fru Agnes Dürerin; hvarför hafva senare släkten äflats att beröfva dig din del däraf? Hvarför har du ej fått förbli den du var: konstnärens trofast vårdande hustru, hans lifs hjälparinna i hemmet vid Zisselgasse liksom under den årslånga färden mot norden!

Stackars fru Agnes, var det ej nog, att ditt hjärta ville brista af sorg och ängslan, då det nordiska dimlandets däfna luft kom feberrysningar att skaka din makes lemmar, feberglöd att rasa i hans ådror?

Skulle du äfven under sekler tyngas af den obarmhärtiga fru Criticas dom: se kvinnan, som plågat ihjäl sin make, se den giriga, elaka, trätsjuka kvinnan!

Ja se henne, se henne sådan, som konstnären själf afbildat henne under denna samma resa. Icke är hon vacker; men icke är detta en elak kvinnas drag.

Låt hennes ögon stråla af ömhet, hennes kinder rodna af stolthet öfver hennes makes framgång, och du skall se bilden af en hustru, som varit sin mans stöd och hjälp i lifvet.

Och, barn – detta är det största! Det är kärlekens skönaste kännetecken: hjälpen, trösten. Att hugsvala den älskade, lindra hans bekymmer, bära hans sorg, smeka hans kind, aldrig svika, stå modig vid hans sida i nöd och strid! Det är kärlekens största rättighet.

Fru Agnes Dürerin i sitt

46:e år. Var trofast, barn, var trofast, stark och självförgäten!

Teckning af Albrecht Dürer.

* * *

Hon kunde ha varit det än mera, fru Agnes Dürerin, det är sant.

Hon kunde ur sitt sinne hafva förjagat oviljan mot dessa gyllene lockar, som från madonnabilden där inne på väggen i hennes makes arbetsrum skimrade emot henne, hvarje gång hon öfverskred rummets tröskel.

Hon såg ej det unga anletets renhet, såg ej den helga skärhet, som konstnären lagt däröfver, förstod ej, att de ögon, som så uppfattat denna unga flickas skönhet, varit mästarens mera än mannens.

Bilden där inne på väggen med de till hälften sänkta ögonen, den ljufva munnen, den af en lätt, nästan osynlig

Sibylla Fürlegerin.

Madonna af Albrecht Dürer.

slöja betäckta ädla panna och de späda händerna höjda till bön, denna bild var för fru Agnes ej den heliga madonnan, den tillbedjansvärda, o nej, det var Sibylla Fürlegerin, den eftersträfvansvärda.

Visst led han däraf, den ädle mästaren, men han sade aldrig något därom. Han hade intet att försvara.

Tystare var han dock än förr, mera tankfull, mera sluten. Stundom suckade han tungt, när hans blick föll på bilden. Dess gyllene hår var glansen i hans hem, i hans hjärta, och den skänkte honom nya tankar, friska uppslag till nya mästerverk.

Taga bort den? Aflägsna bilden? Nej, hans hand skulle då i förtid tröttna, hans pensel bli tung, hans färger utan lif, utan friskhet.

Fru Agnes måste öfvervinna denna dåraktiga inbillning. Hon måste.

’Hade jag endast detta guldhår doldt under den ärbara matronans, den gifta hustruns hufva’, mumlar fru Agnes, där hon denna St. Johannisdag står i dörren till det tomma rummet och blickar inåt.

’Skön skulle du vara ändock, Fürlegerin, med dina fina kinder och dina stora dufvoögon. Men icke längre skulle håret i guldglans bölja omkring din nacke; upplindadt finge det nog plats under den guldstickade hufvan, som också skulle skyla din hvita panna!’

Dåraktiga fru Agnes! Liksom om icke detta hår ännu efter femhundra år från taflan af din makes hand skall skimra i sin fulla tjusande glans!

* * *

Fru Agnes sysslar i det lilla skumma köket med den stora öppna spiseln; hon reder till måltid.

Konstnärligt sirade äro krukor och kar. Från konstsmidets städ har risten kommit; och lyktan, se, är den ej en afbild af konstnärens eget utkast till de runda nya befästningstornen?

Lyktan gör utmärkt tjänst, då mäster Albrecht och fru Agnes någon mörk afton gå på besök. Eller också lyser mäster Albrecht med den sig väg ned för backen till Bratwurstglöcklein.

Efter slutadt dagsarbete unnar han sig ibland en hvilstund i sällskap med sina vänner. Och elden från den öppna härden, där korfvarna rostas, lockar vänligt.

Hvarför skulle mäster Albrecht neka sig en stunds hvila, innan han åter går hem att arbeta till långt in på natten? Han fattar lyktan och nickar vänligt åt fru Agnes, som står i köket och mumlar:

’När mannen lefver i
sus och dus,
får frun bli hemma och
sköta sitt hus.’

Dürers kök.

Åter ett misstag, fru Agnes. Ty mäster Albrecht lefde alltid och endast i

och för sitt arbete och sin konst.

Också i dag tager hon miste, den värdiga matronan, hvars breda figur nästan fyller upp det smala köket.

Hon muttrar så smått för sig själf. Se, dagen är snart liden, det skymmer; solens sista strålar lysa på Thiergärtnerthors massiva murar och på borgens granitgrå väggar. Och han dröjer allt jämt. Hvar har han drömt sig kvar denna långa varma sommardag?

Hon tittar ut i gången, som går tvärs genom huset, delande detta i tvenne hälfter, af hvilka hon och fru Barbara råda öfver den ena med köket och konstnären i de båda rummen å andra sidan har sin atelier och sin skola.

Ty många lärjungar söka undervisning af den store målaren, men ingen af dem skall någonsin upphinna sin lärare eller nämnas vid sidan af honom. Oöfverträffad skall han alltid förblifva i det rike, som han åt konsten stiftat i Tyskland.

Där står fru Agnes och tittar i köksdörren. Stora synas ögonen under hufvan; men icke onda, icke vreda. Kanske oroliga, säkert längtande.

Dürerhuset och dess närmaste omgifning i början af 1500-talet.

Det är tyst i huset. I den lilla kammaren sofver fru Barbara. Lärjungarnas rum är tomt. De hafva alla fridag; de fira St. Johannisdag.

Nu höres ljudet af steg som nalkas. Fru Agnes spritter till. Med handen rättar hon på sin hufva och skjuter undan det nedfallna håret. Hon fruktar att till klädseln synas vårdslös och oordnad inför sin skarpsynte make.

Allt sedan deras unga dagar fruktar hon detta. Ty ännu ligger där inne bland hans tusende utkast med kol och tusch äfven de skisser, han tagit af sin unga fru: hon sitter vid bordet, stödd mot sin blottade arm, med oordnadt hår, färdig att nicka in. Under bilden har han skrifvit: min Agnes. Låg det smälek däri? Eller löje? – Hon har aldrig kommit underfund därmed.

Endast det vet hon: Albrecht Dürer lider af allt oskönt, som möter honom i lifvet, det må vara i form af smaklöst och dåligt klädda människor eller dåliga ord och handlingar.

Och fru Agnes vill ej synas oskön inför den make, hon ärar och älskar.

* * *

Stegen komma uppför trätrappan, som leder från det stora portrummet med träpelarna i första våningen.

Det är han själf, husets herre, höljd i sin mörka mantel. Det långa håret svallar i väl ordnade lockar kring den lätt blottade halsen. Hans hufvud är skönt formadt liksom hela hans gestalt; hans drag äro något skarpa, men ädla och rena; näsan lätt böjd, och ögonen äro glänsande, genomträngande, dock väckande en aning om doldt vemod, om tillkämpadt lugn. Hans bröst är bredt, hans midja smärt och hans händer mjuka och fasta på en gång, dessa vackra händer, hvilkas verk i tusende år skall tjusa världen – hur voro ej dessa händer beundrade i det sextonde seklets Nürnberg!

Han afkastar manteln och står där i sin gula, sammetskantade lifrock.

Ett vårbarn är han; vårlig mildhet lyser i hans ädla anlete, då han blidt hälsar sin hustru. Enkel, allvarlig, trofast och sann står han där, sann mot sig själf, mot sin hustru, sin konst, sitt fosterland.

Skön är hans själ liksom dess kroppsliga hölje;

Albrecht Dürer. Själfporträtt.

skönast är hans stämma, så skön, att du betagen lyssnar till dess sällsamma välljud.

’God afton, Agnesen; hur är det med min moder?’

’Hon sofver redan länge. Se, dagen skymmer, i timmar har jag bidat min makes hemkomst; i stekpannan förtorkar den goda korfven, medan han glömmer sig kvar bland sommarens rosor och stadens unga tärnor –’

Fru Agnes, fru Agnes, tag dig till vara! Illa döljer du din oro och förtrytelse. Kan du dock tänka, att skaparen af en ny vår i konstens värld icke skulle fröjdas åt rosor och fager ungdom?

’Agnesen’, säger målaren och småler, ehuru med en lätt suck; ’du har rätt; sommarens rosor älskar jag att studera. Naturen är den stora boken, hvari en hvar må lära sig läsa. Ack, hvad är det väl bevändt med de linjer, som kolspetsen gör på papperet! Icke må någon inbilla sig kunna skapa skönare mästerverk än Gud själf. Att med kärlek återge dessa Guds skapelser, det blir konstens mästerverk. Därför älskar jag naturen, och henne studerar jag dagen lång; därför, och endast därför, Agnesen, ha dina korfvar fått vänta.’

Fru Agnes blyges. Nu som alltid har hans milda röst fördrifvit de onda tankarna.

’Albrechten’, svarar hon rörd, ’du själf är ett Guds mästerverk på jorden. Nu skall jag steka nya korfvar.’

* * *

Fru Agnes har gått tillbaka in i det mörka köket.

I sitt arbetsrum står mästaren; tankfullt blickar han på sin käraste tafla, madonnan med guldhåret.

Också han har i dag sett den unga brudjungfrun i bröllopståget. Och hans skarpa öga har i den ädle vännens, i Hieronymus Paumgärtners drag läst om den kamp, som stod i mannens sinne. Han, målaren, vet hvad den striden gäller. Ty äfven han bär i sin ficka ett nyss anländt bref från Wittenberg.

Hvarför icke?

Var ej Albrecht Dürer doktor Lutheri vän? Själf en konstens reformator, hyllade han med full öfvertygelse trons reformator. Bland Martini Lutheri vänner i den fria riksstaden Nürnberg voro Albrecht Dürer och Hieronymus Paumgärtner de främste. Öppet uttalade de sin mening. Orädda stodo de manligt för hvad de bekände.

Hvarför skulle Albrecht Dürer då icke i sin ficka äga ett bref från doktor Lutherus! När det gällde en så

viktig sak som Käthe von Boras framtida lycka. Ty huru varmt låg ej denna doktor Lutherus om hjärtat. Och hvad kunde han väl göra därför, när den giljare tvekade och dröjde, åt hvilken han lugnt kunde anförtro den ädla Käthes lycka, den ende, som vore henne värdig.

Den ende? Verkligen?

'Här i Wittenberg finnes eljest en man, som ämnar begära denna dygdiga jungfru till äkta.'

Så stod det äfven i det bref, som mäster Albrecht bar i sin ficka.

Albrecht Dürer står tankfull framför madonnan med guldhåret.

Äfven inom honom råda oro och tvekan. Men ej för egen räkning. Hans sinne är rent, behöfver jag ens upprepa det! Aldrig har han svikit sin vän, aldrig sin hustru.

Den unga Sibylla står för honom i glorieglans. Sin madonna har han rätt att älska, hon är hans. Må den unga flickan bli en annans, må hon välja en god make: hvem skulle blifva henne en bättre än Hieronymus Paumgärtner? Sibylla eller Käthe – på hvem faller hans val?

Albrecht Dürer känner sin vän; han vet, att denne är fången af guldhårets skimmer; han vet ock, att den ridderlige rådsherrn tror sig bunden af sitt ord till doktor Lutherus. Ty själf har han bedt denne bli sin förespråkare hos jungfru Käthe.

Hvad Sibylla Fürlegerin tycker och tänker?

Ack, hvem frågar i det sextonde seklets fria Nürnberg efter hvad en ung flicka tänker! Hennes föräldrar tycka och tänka i hennes ställe. Hafva icke till och med män, hafva icke Albrecht Dürer och Hans Sachs fått sin lefnads ledsagarinna sig utvald af far och mor? Och äro icke de lyckliga?

Konstnären suckar; lukten af den nystekta korfven tränger genom hela huset; fru Agnes slamrar i spisen med koppar och kar. Visst är konstnären lycklig.

* * *

Nya steg höras i trappan, tunga steg. Genom den låga dörren träder patriciern, rådsherrn och härföraren, Dürers och Luthers vän, Hieronymus Paumgärtner själf. Hans kinder äro heta af vin och skummande öl; hans ögon glänsa; han kommer från bröllopet; där uppe i den lysande rådhussalen har han trådt dansen med den hårfagra brudjungfrun. Också hennes kinder voro röda, men hennes ögon blygt nedslagna. – –

Brefvet från Wittenberg tynger i rådsherrns ficka. Där borta är hans heder i pant, men här, här! Ack, han har henne i sin hand, den ljufva lyckan, det fagra barnet, ett ord blott! Men ordet – är det ej redan gifvet åt Käthe?

Oron, tvekan drifva honom ut, bort till vännen, den pålitlige, den tystlåtne. *Hans* råd skall gälla.

Albrecht Dürer lyssnar till de häftiga, glödande orden. Hans blick är klar och lugn. Som i en syn ser han brudjungfrun i dansen, huldt rodnande och förvirrad. Ja, han skall råda. Han småler gladt.

'Vän Paumgärtner, hvad står det i brefvet om den andre, som ärnar vinna den dygdiga jungfru von Bora? Hvem är denne andre? Förvisso den vördade doktor Martinus själf.'

Hieronymus Paumgärtner gifver till ett utrop och rycker med ifrig hand upp sitt bref.

Albrecht Dürer småler allt jämt. Han ser bort mot sin madonna: må du bli lycklig, Fürlegerin! 'Se', säger

han åter, 'också jag har fått ett bref från Wittenberg, handlande om samma ärende. Jag tager icke miste: den ädla Käthe har vunnit doktor Martini håg och hjärta. Och I, vän Paumgärtner, icke viljen I stå vår store troshjälte i vägen, icke viljen I blifva honom orsak till hjärtesorg och suckan? Nog finnen I här i Nürnberg någon ädel jungfru, som tröstar eder för den uppoffring, I gören – – '

Albrecht Dürer talar vidare, lugnt och gladt.

Och vid hans rösts välljud, för hans goda råd lägga sig all strid och tvekan i Hieronymus Paumgärtners manliga själ. Hans beslut är fattadt. Ännu denna afton skall allt vara klart. Innan sommarens rosor hunnit blomstra ut, skall ett nytt bröllopståg gladt skrida genom Nürnbergs gator.

Bruden, smyckad med atlas och sammet, med sällsynt pälsverk och gyllene kedjor, med det ädelstensprydda diademet på det gyllene håret, bruden skall vara den unga Sibylla Fürlegerin.

Och hedersgäst på bröllopet skall han vara, vännen, konstnären, som så skönt förevigat den brudens drag. Hvilket ståtligt par i Hieronymus Paumgärtners och Sibylla Fürlegerins brudfölje: se Albrecht Dürer i pälsbrämad sammetstalar och purpurkantad lifrock; se fru Agnes i veckrik sidendamastkjol och gyllentygshufva öfver det slätkammade glesa håret!

Skulle icke doktor Martini bästa vänner i Nürnberg vaka öfver att hans lifs lyckodröm blefve uppfylld?

Hieronymus Paumgärtner är åter borta. Tystnad råder i Albrecht Dürers hus. Skymningen döljer konturer och linjer å de kolteckningar och taflor, som täcka borden och hänga rundt omkring på väggarna.

Lukt af nystekt korf tränger från köket genom hela huset, och fru Agnes' stämma höres mana:

'Albrecht, Albrecht, skall den rara korfven för andra gången förtorkas och förfaras! Albrecht, Albrecht, hur du dock glömmer dig hela dagen!'

Och Albrecht Dürer sänder madonnan på väggen en afskedsblick, suckar lätt och mumlar för sig själf:

'Hur skall jag icke frysa efter solen!'

Därpå går han lugnt in att vid sin hustrus sida sluta St. Johannisdagen med nystekt korf och brunt, mustigt nürnbergeröl.

Låt oss lämna honom där. Se dagen är liden. Snart råder sommarnattens skugga öfver Nürnbergs gator.

Det är tid att vända åter till vårt eget sekel, till vår egen samtids människor.

Det är tid för våra vänner att hvila, de flitiga, enkla, snillrika smederna, stenhuggarna och skomakarna. De kunna hvila i frid; deras dagsverk är till fullo färdigt. Aldrig skall det förgätas, aldrig, så länge konst och skönhet älskas på jorden.

Och ännu efter femhundra år skola främlingar och nya seklers nürnbergare hvarje St. Johannisdag kransa

Albrecht Dürers graf.

edra grafvar, du gamle Adam Krafft, du hederlige Peter Vischer, du gode Hans Sachs, du ädle store Albrecht Dürer.

* * *

Se, detta har min ring i dag visat oss. Inom ett ögonblick skola vi åter vara i vårt nordliga hem; du skall sitta vid din goda moders tebord; jag i min ensamma, tysta lilla kammare.

Kanske skall du tro alltsammans vara en saga, tro dig hafva drömt hela färden.

Än sedan?

Drömmen var dock en sannsaga!

Noter

1)

Franciskanermunken Johan af Wintherthur 1347.